

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

BOSNIA-HERZEGOVINA

PROJEKAT PODRŠKE MONITORINGU I EVALUACIJI (MEASURE-BIH)

RAZLIKA U RAZVOJNIM PRIORITETIMA IZMEĐU POLITIČARA I POLITIČARKI I GLASAČA I GLASAČICA: DOKAZI IZ BOSNE I HERCEGOVINE

SEPTEMBAR 2017.

Izrada ovog dokumenta omogućena je zahvaljujući velikodušnoj podršci američkog naroda posredstvom Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Autori su odgovorni za sadržaj ovog izvještaja, koji ne odražava nužno gledišta USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

PROJEKAT PODRŠKE MONITORINGU I EVALUACIJI (MEASURE-BiH)

RAZLIKA U RAZVOJNIM PRIORITETIMA IZMEĐU POLITIČARA I POLITIČARKI I GLASAČA I GLASAČICA: DOKAZI IZ BOSNE I HERCEGOVINE

Septembar 2017.

Pripremljeno u okviru USAID-ovog Projekta podrške monitoringu i evaluaciji u Bosni i Hercegovini (MEASURE-BiH), Ugovor broj AID-I68-C-I4-00003

Dostavljeno:

USAID/Bosna and Hercegovina, septembar 2017.

Implementator:

IMPAQ International, LLC

KORIŠTENE SKRAĆENICE

BDBiH	Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine
BFI	Inventar velikih pet dimenzija ličnosti
BiH	Bosna i Hercegovina
CIK	Centralna izborna komisija
CLASP	Kredibilitet, legitimnost, odgovornost, orijentisanost na pružanje usluga i moć
COR	Ciljevi održivog razvoja
DNS	Demokratski narodni savez
EOS	Ispitivanje mnijenja među rukovodiocima
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FFM	Petfaktorski model
HDZ BiH	Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine
IPIP	Međunarodni repozitorij stavki za procjenu ličnosti
IPU	Interparlamentarna unija
MEASURE-BiH	USAID-ov Projekat podrške monitoringu i evaluaciji u Bosni i Hercegovini
ODI	Institut za prekomorski razvoj
OGD	Organizacije građanskog društva
RS	Republika Srpska
SDA	Stranka demokratske akcije
SDP BiH	Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine
SDS	Srpska demokratska stranka
SNSD	Savez nezavisnih socijaldemokrata
TACSO	Tehnička pomoć organizacijama građanskog društva Zapadnog Balkana i Turske
TRG	Tehnička radna grupa
UN	Ujedinjene nacije
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih nacija za edukaciju, nauku i kulturu
USAID/BiH	Misija Agencije za međunarodni razvoj Sjedinjenih Država u Bosni i Hercegovini

SADRŽAJ

LISTA PRIKAZA	5
SAŽETAK	6
I. POZADINA	10
II. KONTEKST STUDIJE I ISTRAŽIVAČKA PITANJA.....	20
III. DOSADAŠNJE STUDIJE	24
III.1 ŽENE U POLITICI.....	24
III.2 POLITIČKA RODNA STEREOTIPIZACIJA.....	24
IV. PLAN ISTRAŽIVANJA I PRIKUPLJANJE PODATAKA.....	26
V. NALAZI STUDIJE	28
VI. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	44
LITERATURA.....	48
PRILOG A. PREDIZBORNI UPITNIK ZA OPŠTINSKE/GRADSKE STRANAČKE ODBORE.....	52
PRILOG B. PREDIZBORNI UPITNIK ZA POLITIČKE KANDIDATE I KANDIDATKINJE.....	53
PRILOG C. POSTIZBORNI UPITNIK ZA OSOBE SA PRAVOM GLASA	66

LISTA PRIKAZA

Prikaz 1. Kvote i udio žena u zakonodavnoj vlasti u BiH, 1997-2015.....	11
Prikaz 2. Žene na ministarskim pozicijama	12
Prikaz 3. Žene u parlamentu	14
Prikaz 4. Struktura Globalnog indeksa rodnog jaza.....	17
Prikaz 5. Rezultati Lokalnih izbora u BiH 2016.	20
Prikaz 6. Rezultati kandidatkinja na Lokalnim izborima u BiH 2016.....	22
Prikaz 7. Udio žena u mjestima u opštinskim/gradskim vijećima/skupštinama, 2008-2016.....	23
Prikaz 8. Udio žena na pozicijama načelnica opština/gradonačelnica, 2008-2016.	23
Prikaz 9. Anketa o razvojnim prioritetima među opštom populacijom s pravom glasa	26
Prikaz 10. Odabrane karakteristike kandidatkinja i kandidata	28
Prikaz 11. Razvojni prioriteti koje su navele kandidatkinje i kandidati.....	29
Prikaz 12. Odabrane karakteristike glasača/glasačica i apstinenata/apstinentica.....	30
Prikaz 13. Odabrane karakteristike glasača i glasačica prema ishodu izbora.....	30
Prikaz 14. Glavni razlog za neizlazak na glasanje	31
Prikaz 15. Najbitniji faktor preferencija za glasanje	32
Prikaz 16. Najvažniji razlog glasanja za kandidatkinje	33
Prikaz 17. Razlozi neglasanja za kandidatkinje.....	33
Prikaz 18. Rodna stereotipizacija u politici	35
Prikaz 19. Rodna stereotipizacija među populacijom s pravom glasa.....	39
Prikaz 20. Najviši razvojni prioriteti prema rodu.....	41
Prikaz 21. Najviši razvojni prioriteti za populaciju s pravom glasa.....	42
Prikaz 22. Najviši razvojni prioriteti za glasače/glasačice.....	42

SAŽETAK

Žene su proteklih decenija postigle znatan napredak na globalnom nivou kad je riječ o udjelu u radnoj snazi, obrazovanju djevojčica i zdravlju majki, kao i u politici. Međutim, žene su i dalje nedovoljno zastupljene na političkim funkcijama na svim nivoima vlasti, od lokalnog do državnog. Sve veće fokusiranje na izrazitu nezastupljenost žena u politici u Bosni i Hercegovini (BiH) osiguralo je političku volju neophodnu za ispitivanje i razvoj programa za povećanje učešća žena u donošenju političkih odluka. Već postoje prikupljeni dokazi da, kada budu izabrane, zvaničnice naročito mogu ojačati legitimnost lokalne vlade, poboljšati pružanje usluga i pomoći pri komunikaciji sa lokalnim stanovništvom.

Ova studija pruža obimne, kvalitetne podatke o razvojnim prioritetima i osobinama ličnosti i lokalnih političara/političarki i glasača/glasačica. Objedinjavanjem ova dva izvora podataka prikupljenih anketom, ova studija ne samo da nudi detaljne informacije o rodnim razlikama u vezi s razvojnim prioritetima u kontekstu Lokalnih izbora u BiH 2016, nego pruža i empirijske dokaze o rodnoj stereotipizaciji u politici, preferencijama glasača/glasačica i odlučujućim faktorima vezanim za rod, što sve doprinosi nedovoljnoj zastupljenosti žena u lokalnim zakonodavnim tijelima u BiH. Naši zaključci o raširenoj rodnoj stereotipizaciji u politici među glasačima/glasačicama kao i direktne informacije tražene od glasača/glasačica koji nisu glasali/glasale ni za jednu političarku stvaraju bazu čvrstih empirijskih dokaza za buduće rodne programe. Naši najznačajniji zaključci uključuju sljedeće:

- U BiH postoje značajni rodni stereotipi, prisutni i kod žena i kod muškaraca. Ovi stereotipi utiču na ponašanje glasača/glasačica i političara/političarki i narušavaju rodnu jednakost u političkom učešću i političkom životu, a vjerovatno i sve aspekte ekonomskog, socijalnog i privatnog života.
- Rodni stereotipi prisutni su u svim kategorijama populacije s pravom glasa. Glasajući/glasačice koji nisu glasali/glasale ni za jednu kandidatkinju ispoljavaju najizraženije stereotipe. Slijede ih glasači/glasačice koji su glasali/glasale za kandidatkinje, dok su oni koji nisu glasali/glasale (apstinenti/apstinentice) najmanje skloni rodnim stereotipima.
- Političarke češće nego političari smatraju da nemaju uticaja na razvojne prioritete političke stranke čiji su članovi/članice. Istovremeno, žene u prosjeku čine tek 30% članica opštinskih/gradskih ogranaka stranaka. Među glasačima/glasačicama koji nisu glasali/glasale za kandidatkinje, ključni razlog koji su sami naveli za takvu odluku je to što ništa nisu znali/znale o kandidatkinjama.
- I političari i političarke navode poboljšanje poslovnog okruženja u svrhu otvaranja radnih mjesta kao najviši razvojni prioritet, nakon čega slijede saobraćaj, poljoprivreda i ruralni razvoj, opšte javne službe i stambeni sektor. Studija je pokazala da, sveukupno, i kandidati i kandidatkinje ekonomska pitanja smatraju najvišim razvojnim prioritetom, što je u skladu sa najvišim prioritetom koji navode sve kategorije građana s pravom glasa oba spola.
- Dok poboljšanje poslovnog okruženja za otvaranje radnih mjesta i za glasače/glasačice i za političare/političarke ostaje najčešći prvi odabir kad je riječ o razvojnim prioritetima, zdravlje, socijalna zaštita i obrazovanje oblasti su koje glasači oba spola (za žene je zdravlje nešto viši prioritet nego za muškarce) često navode među pet najviših razvojnih prioriteta, ali koje nisu među pet najčešćih odabira političkih kandidata/kandidatkinja.
- Političarke će češće odrediti zdravlje i pitanja mladih kao više prioritete nego kandidati, iako oni nisu među pet najčešćih prioriteta koje biraju ni kandidati ni kandidatkinje.
- Osobine ličnosti svih političarki i političara unutar pet dimenzija osobina ličnosti (kredibilitet, legitimnost, odgovornost, orijentisanost na pružanje usluga i moć) pobijaju rodne stereotipe (prema kojima, na primjer, političarke zaostaju kad je riječ o dimenziji moći).
- Iako smo otkrili isti obrazac rodnih razlika u osobinama ličnosti među opštom populacijom kao i među političkim kandidatima/kandidatkinjama, pronašli smo i znatne razlike u osobinama ličnosti između glasača/glasačica koji su podržali/podržale kandidatkinje i onih koji nisu u dvije dimenzije: odgovornost i kredibilitet. Naime, glasači/glasačice koji su podržali kandidatkinje u

prosjeku imaju izraženije osobine odgovornosti i kredibiliteta nego ispitanici/ispitanice koji nisu glasali ni za jednu ženu.

- Demografske karakteristike političarki razlikuju se od karakteristika njihovih muških kolega u tome da su žene mlađe i obrazovanije. Istovremeno, naša sveobuhvatna analiza faktora koji utiču na odluke glasača/glasačica, te ispitivanje odnosa između tih faktora i ishoda glasanja, pokazuje da i oni/one koji su glasali/glasale i oni/one koji nisu navode nivo obrazovanja kandidata/kandidatkinja i percipirane sposobnosti i kredibilitet vezan za ispunjavanje obećanja kao dva najvažnija faktora za sve kategorije glasača/glasačica. Kod oba ova faktora (nivo obrazovanja i kredibilitet), političarke nadmašuju svoje muške kolege, prema dokazima iz naše studije.
- Samo 39% glasača/glasačica navodi da su glasali/glasale za najmanje jednu kandidatkinju na lokalnim izborima 2016. Glavna demografska razlika između njih i onih koji nisu glasali/glasale ni za jednu ženu je nivo obrazovanja. Naime, glasači/glasačice koji su glasali/glasale za žene imaju znatno više nivo obrazovanja nego glasači/glasačice koji nisu glasali/glasale ni za jednu ženu. Oni koji su glasali/glasale za kandidatkinje, također, nešto su češće same žene i osobe zainteresovanije za politiku; npr. pažljivije prate politička dešavanja.

Na osnovu ovih empirijskih nalaza, sastavili smo sljedeće preporuke za politike djelovanja i intervencije s ciljem unapređenja rodne jednakosti u političkoj zastupljenosti i borbe protiv rodni stereotipa u BiH:

1. *Preporuke za borbu protiv rodni stereotipa u društvu uopšteno:* Sve politike djelovanja i intervencije¹ u svim sektorima trebale bi uključivati jaču integraciju rodni pitanja kao jedan od ključni principa. Rodne analize trebale bi ispitivati rodne norme i za žene i za muškarce. Štaviše, više resursa trebalo bi biti usmjereno na osmišljavanje konkretni intervencija s ciljem jačanja svijesti o rodnoj ravnopravnosti i rodni pitanjima, fokusiranih i na žene i na muškarce. Ovo bi trebalo uključivati konkretni intervencije u obrazovnom sektoru i intervencije u medijima, kako bi se osiguralo da se rodni stereotipi izmijene u formalnom obrazovanju i u medijima da bi se izbjegavali i aktivno uklonili.
2. *Preporuke za borbu protiv rodni stereotipa vezanih za mogućnosti žena da budu izabrane:* Intervencije u radu sa političkim strankama i na procesima trebale bi biti zasnovane na pristupu rodne jednakosti kako bi osnažile žene te uključile i muškarce i žene kao zagovornike rodne ravnopravnosti. Rodnu analizu trebalo bi preporučiti u svim intervencijama izrade i zagovaranja politike djelovanja, kao i u intervencijama u medijima i političkim strankama. Trebalo bi raditi na osnaživanju političarki kako bi se na budućim izborima približile onima koji ne izlaze na glasanje, jer su kod tih osoba rodni stereotipi manje izraženi nego kod glasača/glasačica.
3. *Preporuke za zakonski okvir izbora i procedure političkih stranaka* kako bi se osiguralo da veći broj žena bude izabran putem (privremeni) specijalni mjera: S obzirom na postojeću pristrasnost glasača/glasačica (naime, polovina građana i trećina građanki anketiranih u ovoj studiji i dalje se slaže da su muškarci bolji politički lideri nego žene), trebale bi biti razmotrene i propagirane mjere koje će osigurati da više žena bude izabrano. Ove mjere bi mogle uključivati: i) pobrinuti se da žene i pitanja koja se odnose na njih budu učinkovito predstavljeni u vrhu političkih stranaka kako bi se povećao rodni senzibilitet političkih stranaka i ojačao sveukupni rodni senzibilitet političkih stranaka, na primjer, provođenjem rodni revizija unutar stranaka, razvojem akcijskih planova fokusiranih na rodna pitanja i osnivanjem foruma o rodnoj ravnopravnosti umjesto foruma žena, ii) pobrinuti se da kandidatkinje budu visoko na listama putem adekvatne mješovite liste, iii) ograničiti otvorene aspekte kandidatskih listi, iv) uvesti rezervna mjesta itd. Kao prateće mjere, intervencije organizacija građanskog društva (OGD) mogle bi propagirati uvođenje mjera kojima bi političke stranke jačale rodni senzibilitet (kako

¹ Definisane kao sve potencijalne buduće intervencije/projekti/programi, uključujući sve potencijalne donatorske intervencije, intervencije OGD-a, intervencije vlade ili intervencije koje bi provele same političke stranke.

je prethodno navedeno) i zagovarati veće prisustvo kandidatkinja i pitanja žena u medijima, te omogućiti obrazovanje glasača/glasačica i građanstva o rodnom senzibilitetu. Organizacija građanskog društva može igrati bitnu ulogu u jačanju svijesti javnosti o značaju pitanja rodne ravnopravnosti i zastupljenosti u tijelima nadležnim za odlučivanje, te u tome koristiti medije kao snažan instrument. Medijske intervencije trebale bi izbjegavati rodne stereotipe i omogućiti rodno senzibilno izvještavanje o izborima i politici uopšteno, te proširiti izvještavanje o političarkama i pitanjima žena, uz napomenu da je potrebno obučiti medijske profesionalce/profesionalke kako bi se ojačali njihovi kapaciteti za izvještavanje o rodnoj ravnopravnosti tokom predizborne kampanje i izbora.

4. *Preporuke za procedure političkih stranaka za jačanje rodne ravnopravnosti unutar stranaka:* Intervencije podrške koje promoviraju demokratizaciju procesa donošenja odluka unutar političkih stranaka i povećanje rodne ravnopravnosti unutar stranaka. Potrebno je povećanje aktivnosti kandidatkinja u medijima kako bi se glasačkoj javnosti predstavile političke platforme i razvojni prioriteti kandidata, kao i njihova politička i profesionalna/stručna dostignuća.
5. *Preporuke za predstavljanje najvišeg razvojnog prioriteta političarki - ekonomskih pitanja:* Kako bi se potencijalni glasači potaknuli da uzmu u obzir kandidatkinje na izborima, dokazi o odsustvu rodni razlika kad je riječ o prioritizaciji ekonomskih pitanja kao najvišeg prioriteta za političare trebali bi biti izneseni glasačima. Također, potrebne su intervencije podrške koje potiču političarke da se uključe u probleme vezane za ekonomska pitanja jačanjem njihovih kapaciteta te omogućavanje političarkama da unutar svojih stranaka i javnosti predstavljaju svoj stav o ekonomskim pitanjima kao o oblasti koju smatraju razvojnim prioritetom.
6. *Preporuke za predstavljanje prioriteta političara/političarki vezanih za zdravstvo, socijalnu zaštitu i obrazovanje:* Dokazi o razlici između političara/političarki i građana/građanki u smislu prioritiziranja zdravstva, socijalne zaštite i obrazovanja trebali bi biti izneseni javnosti. Osim toga, glasači/glasačice bi trebali biti upoznati s tim da političarke smatraju zdravstvo i pitanja mladih višim prioritetima nego političari, kako bi se potencijalni glasači/glasačice potaknuli da uzmu u obzir kandidatkinje na izborima. Preporučuju se intervencije podrške koje potiču i političare i političarke da se više fokusiraju na zdravstvo, socijalnu zaštitu i obrazovanje, s obzirom na to da ih glasači/glasačice smatraju višim prioritetima nego političari i političarke. Također, potrebne su intervencije podrške koje omogućavaju političarkama da svoje platforme vezane za zdravstvo predstavljaju unutar svojih stranaka i javnosti, te da upoznaju javnost s tim da političarke zdravstvena pitanja smatraju višim prioritetom nego političari. Kao prateće mjere, potrebno je da intervencije organizacija građanskog društva zagovaraju veću fokusiranost političkih stranaka na zdravstvo, kao oblast od posebnog značaja za žene, dok bi mediji trebali proširiti izvještavanje o ovoj oblasti.
7. *Preporuke za borbu protiv rodni stereotipa vezanih za osobine ličnosti političarki u odnosu na političare:* Kako bi se potencijalni glasači/glasačice potaknuli da razmotre glasanje za kandidatkinje na izborima, trebalo bi im biti ukazano na odsustvo dokaza stereotipnih rodni razlika u osobinama ličnosti relevantnih za političko vodstvo, kao i veći kredibilitet koji ispoljavaju političarke, trebali bi biti izneseni javnosti. To bi se moglo postići intervencijama podrške koje omogućavaju političarkama da se predstavljaju glasačkoj populaciji, fokusirajući se na osobine ličnosti vezane za dimenziju svog kredibiliteta i moći.
8. *Preporuke za privlačenje potencijalnih glasača/glasačica na osnovu stava glasača/glasačica o ličnim osobinama političarki u odnosu na političare:* Intervencije podrške koje omogućavaju političarkama da se predstavljaju glasačima/glasačicama upoznajući ih sa svojim vrijednostima vezanim za odgovornost.
9. *Preporuke u vezi sa demografskim karakteristikama političarki u odnosu na političare:* Kako bi se potencijalni glasači/glasačice potaknuli/potaknule da razmotre glasanje za kandidatkinje na

izborima, dokazi da su političarke u prosjeku obrazovanije trebali bi biti izneseni javnosti, zajedno s dokazima da političarke u prosjeku imaju veći kredibilitet, kao što je već navedeno u preporuci 6. Zato se predlažu intervencije podrške koje omogućavaju političarkama da se predstavljaju glasačima/glasačicama upoznavanjem sa svojim obrazovanjem i profesionalnim iskustvom i podacima.

10. Preporuke za privlačenje potencijalnih glasača/glasačica na osnovu demografskih karakteristika glasača/glasačica: Rad na osposobljavanju političarki da se približe visokoobrazovanim glasačima i ženama glasačima.
11. *Preporuke za proširivanje dokaza iz ove studije:* Proširiti dokaze iz ove studije i financirati slično istraživanje pred Opšte izbore u BiH 2018.

I. POZADINA

Žene su proteklih decenija postigle znatan napredak na globalnom nivou kad je riječ o udjelu u radnoj snazi, obrazovanju djevojčica i zdravlju majki, kao i u politici. Podaci koje je prikupila Interparlamentarna unija (IPU) pokazuju da se udio mjesta u državnim parlamentima na kojima su žene povećao sa 11,7% 1997. na 23,2% u 2016. Međutim, žene se i dalje suočavaju s brojnim preprekama njihovom učešću u politici. U januaru 2017. bilo je tek deset žena na čelu države i devet na čelu vlade. Na globalnom nivou, u 38 država žene čine manje od 10% članova parlamenta, uključujući četiri doma bez ijedne zastupnice.² Sadašnjim tempom napretka, politička jednakost neće biti postignuta do 2080., zbog čega je sticanje ravnopravnosti u politici najveća prepreka s kojom se žene suočavaju na globalnom nivou.

Političko osnaživanje i jednaka zastupljenost žena na vodećim pozicijama ključni su za ostvarivanje Ciljeva održivog razvoja (COR). Konkretno, jedan od devet podciljeva unutar petog COR-a, definisan kao „ostvarivanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje svih žena i djevojčica“, jeste osigurati puno i učinkovito učešće žena, te jednake prilike za vodstvo na svim nivoima procesa odlučivanja u političkom, ekonomskom i javnom životu. Sve je više dokaza koji pokazuju da prisustvo žena na čelnim pozicijama u procesima političkog odlučivanja unapređuje te procese.³ Istraživanje, također, otkriva da žene pokazuju političko vodstvo međustranačkom saradnjom putem parlamentarnih vijeća žena, čak i u politički najkonkurentnijim okruženjima, i zalaganjem za pitanja rodne ravnopravnosti, kao što su eliminisanje nasilja na temelju roda, porodijsko odsustvo i briga o djeci, penzije, zakoni o rodnoj ravnopravnosti i izborne reforme.⁴

U regionu Zapadnog Balkana, udio žena u zakonodavnim tijelima je 28%.⁵ U BiH, uprkos kvoti od 40%, (određeno Izbornim zakonom), za nedovoljno zastupljeni spol na izbornim listama političkih stranaka i kvoti od 40%, određenoj Zakonom o ravnopravnosti spolova kao minimalnoj zastupljenosti svakog spola u vladi, stvarna zastupljenost žena je znatno niža od ovog udjela na svim nivoima vlasti, što je navedeno u Prikazu 1. Iako je prvobitno uvođenje zakonske kvote za nedovoljno zastupljeni spol na kandidatskim listama političkih stranaka u početku rezultiralo povećanjem udjela žena, stvarna zastupljenost žena u politici u BiH sveukupno se nije znatno popravila od 2000. Povećanje kvote sa 33% na 40% 2013. nije rezultiralo nikakvim unapređenjem zastupljenosti žena u politici, dok je uvođenje sistema poluotvorenih kandidatskih listi 2000. dovelo do smanjenja političke zastupljenosti žena, jer je glasačima/glasačicama omogućilo da svojim glasovima promijene poziciju kandidata unutar kandidatske liste političke stranke.

Trenutno je udio žena u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, 23,81%, u Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) iznosi 21,43%, te 14,45% u Narodnoj skupštini Republike Srpske (RS). Na posljednjim Opštim izborima 2014. u poređenju sa Opštim izborima 2010., došlo je do neznatnog poboljšanja u Parlamentu BiH i Parlamentu FBiH, dok je u Parlamentu RS-a došlo do neznatnog pogoršanja. Slično tome, primijetili smo i niske udjele žena izabranih u svih deset kantona i Brčko Distriktu (Centralna izborna komisija, 2014.)⁶.

² Interparlamentarna unija (2017), “Žene u državnim parlamentima”.

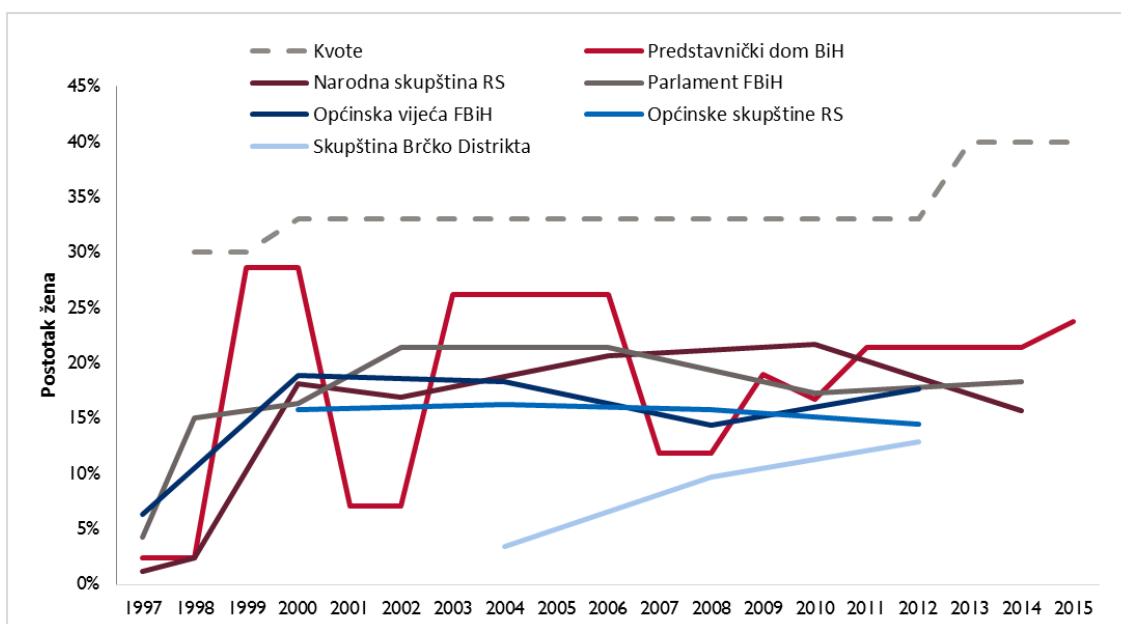
³ UN Žene (2016), “Sažetak: Žene na vodećim pozicijama i političko učešće”.

⁴ Interparlamentarna unija (2008), “Jednakost u politici: Anketa provedena među muškarcima i ženama u parlamentima”.

⁵ Interparlamentarna unija (2016), “Baza podataka PARLINE o državnim parlamentima”.

⁶ Centralna izborna komisija (2015), “Izborna statistika 2002-2014”.

Prikaz I. Kvote i udio žena u zakonodavnoj vlasti u BiH, 1997-2015.⁷

Izvršne vlasti, također, ne poštuju kvotu od 40% na koju ih obavezuje Zakon o ravnopravnosti spolova⁸, jer je zastupljenost žena ispod 25% (20% u Vijeću ministara BiH, 25% u Vladi FBiH i 19% u Vladi RS-a), iako ovo i dalje predstavlja neznatno sveukupno poboljšanje u poređenju s prethodnim mandatima vlasti.⁹ U pravosuđu, muškarci i žene su približno jednako zastupljeni, dok se nejednakost pojavljuje na višim pozicijama. Proporcijalna zastupljenost postoji u većini sudova nižeg nivoa i ureda tužioca među pravosudnim zvaničnicima i sudijama/tužiocima, gdje je udio žena 44,2%.¹⁰ Međutim, proporcijalna zastupljenost nije prisutna na nivou viših sudova (entitetskih, državnih i u Brčko Distriktu), gdje muškarci čine neproporcijalnu većinu od 87,5% među pravosudnim zvaničnicima.¹¹

Kao što se vidi iz Prikaza 2, prema podacima IPU iz januara 2017., BiH je na 67. mjestu od 186 zemalja kad je riječ o udjelu žena na ministarskim pozicijama (sa 22%). Četrdeset devet zemalja ima udio veći od 25%, uključujući nekoliko zemalja iz regiona Evrope i Centralne Azije, Afrike i Južne Amerike. Prema istom izvoru, BiH je na 84. mjestu od 186 zemalja kad je riječ o udjelu žena u parlamentu (sa 21%). Četrdeset sedam zemalja ima udio veći od 25%, uključujući nekoliko zemalja iz regiona Evrope i Centralne Azije, Afrike i Južne Amerike, što se vidi iz Prikaza 3.

⁷ USAID MEASURE-BiH (2016), "Izveštaj o rodnoj analizi za BiH".

⁸ Član 20 (Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, prečišćena verzija, Službeni glasnik BiH, broj 32/10); Zakon propisuje da će sva državna tijela na svim nivoima organizacija vlasti, i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravna lica s javnim ovlaštenjima, pravna lica u vlasništvu ili pod kontrolom države, entitete, kantone, gradove ili opštine čiji je rad pod kontrolom nekog javnog tijela, osigurati će i promovirati ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju. Ova obaveza postoji i za sve ovlaštene predlagače/predlagačice prilikom izbora predstavnika/predstavnica i delegacija u međunarodnim organizacijama i tijelima, a ravnopravna zastupljenost žena i muškaraca postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen sa najmanje 40% u tijelima.

⁹ USAID MEASURE-BiH (2016), "Izveštaj o rodnoj analizi za BiH".

¹⁰ Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH (2015), "Godišnji izvještaj".

¹¹ Ibid.

Prikaz 2. Žene na ministarskim pozicijama¹²

Poz.	Država	% žena	Broj žena	Ukupno ministara ±
50 do 59,9%				
1	Bugarska	52,9	9	17
"	Francuska	52,9	9	17
"	Nikaragva	52,9	9	17
4	Švedska	52,2	12	23
5	Kanada	51,7	15	29
6	Slovenija	50,0	8	16
40 do 49,9%				
7	Ruanda	47,4	9	19
8	Danska	42,9	9	21
9	Južna Afrika	41,7	15	36
10	Albanija	40,0	8	20
"	Island	40,0	4	10
"	Lihtenštajn	40,0	2	5
35 do 39,9%				
13	Norveška	38,9	7	18
14	Finska	38,5	5	13
"	Španija	38,5	5	13
16	Holandija	37,5	6	16
17	Novi Zeland	37,0	10	27
18	Peru	36,8	7	19
19	Uganda	36,7	11	30
20	Urugvaj	35,7	5	14
21	Kolumbija	35,3	6	17
30 do 34,9%				
22	Čile	34,8	8	23
23	Njemačka	33,3	5	15
"	Zambija	33,3	10	30
25	Dominika	31,3	5	16
"	Grenada*	31,3	5	16
27	Mauritanija	30,8	8	26
"	Sejšeli*	30,8	4	13
"	Ujedinjeno Kraljevstvo	30,8	8	26
30	Kostarika	30,4	7	23
31	Andora	30,0	3	10
25 do 29,9%				
32	Panama	29,4	5	17
33	Estonija*	28,6	4	14
"	Svicarska	28,6	2	7
"	Trinidad i Tobago	28,6	6	21
36	Italija	27,8	5	18
37	Ekvador	27,5	11	40
38	Bolivija (Plurinacionalna Država)	27,3	6	22
"	Honduras	27,3	6	22
"	Sveta Lucija*	27,3	3	11
41	Irska	26,7	4	15
"	Ujedinjeni Arapski Emirati	26,7	8	30
43	Srbija	26,3	5	19
"	Svazilend	26,3	5	19
45	Kuba*	25,9	7	27
46	Indonezija	25,7	9	35
47	Zelenortski Otoci	25,0	3	12
"	Mikronezija (Savezne Države)*	25,0	2	8
"	Filipini	25,0	8	32
20 do 24,9%				
50	Mali	24,2	8	33

Poz.	Država	% žena	Broj žena	Ukupno ministara ±
"	Venecuela (Bolivarska Republika)	24,2	8	33
52	Australija	24,1	7	29
53	Namibija	24,0	6	25
"	Rumunija	24,0	6	25
55	Mozambik*	23,8	5	21
56	Bahami*	23,5	4	17
57	Gvineja	23,3	7	30
58	Austrija	23,1	3	13
"	Belgija	23,1	3	13
"	Latvija	23,1	3	13
"	Tunis	23,1	6	26
62	Kongo	22,9	8	35
63	Burundi	22,7	5	22
"	Kenija	22,7	5	22
"	Poljska	22,7	5	22
66	Angola	22,2	8	36
"	Bosna i Hercegovina	22,2	2	9
"	Malavi*	22,2	4	18
"	Portugal*	22,2	4	18
"	Republika Moldavija	22,2	4	18
"	Surinam*	22,2	4	18
72	El Salvador	21,4	3	14
"	Litvanija	21,4	3	14
74	Grčka	21,1	4	19
75	Obala Slonovače	20,9	9	43
76	Dominikanska Republika*	20,8	5	24
77	Hrvatska	20,0	4	20
"	Luksemburg	20,0	3	15
"	Monako	20,0	1	5
"	Crna Gora	20,0	4	20
"	Senegal	20,0	6	30
"	Južni Sudan	20,0	6	30
"	Togo	20,0	4	20
"	Ujedinjena Republika Tanzanija	20,0	4	20
15 do 19,9%				
85	Izrael*	19,0	4	21
86	Gvatemala	18,8	3	16
"	Istočni Timor	18,8	3	16
88	Indija	18,5	5	27
89	Lesoto	18,2	4	22
"	Sveti Toma i Princip*	18,2	2	11
91	Gabon	17,9	5	28
"	Madagaskar	17,9	5	28
93	Češka	17,6	3	17
"	Maldivi	17,6	3	17
95	Argentina	17,4	4	23
"	Centralnoafrička Republika	17,4	4	23
"	Gana*	17,4	8	46
98	Kamerun	17,1	7	41
99	Afganistan	16,7	5	30
"	Eritreja*	16,7	3	18
"	Gvajana	16,7	3	18
"	Jamajka	16,7	3	18
"	Nauru*	16,7	1	6

¹² Države su poredane prema postotku žena na ministarskim pozicijama, uzimajući u obzir imenovanja zaključno s 1. januarom 2017.

Poz.	Država	% žena	Broj žena	Ukupno ministara ‡
104	Niger	16,2	6	37
105	Zimbabve	16,1	5	31
106	Bocvana	15,8	3	19
..	Japan	15,8	3	19
..	Liberija	15,8	3	19
..	Meksiko	15,8	3	19
110	Fidži*	15,4	2	13
..	Paragvaj	15,4	2	13
..	Samoa	15,4	2	13
10 do 14,9%				
113	Benin	14,3	3	21
..	Čad	14,3	4	28
..	Kirgistan	14,3	3	21
..	Slovačka	14,3	2	14
..	Tuvalu*	14,3	1	7
118	Sijera Leone	13,8	4	29
119	Alžir	13,3	4	30
..	Mongolija	13,3	2	15
121	Burkina Faso	13,0	3	23
..	Maroko	13,0	3	23
..	Ukrajina	13,0	3	23
124	Nigerija	12,0	3	25
125	Barbados*	11,8	2	17
..	Egipat	11,8	4	34
127	Demokratska Republika Kongo*	11,6	5	43
128	Sudan*	11,4	4	35
129	Armenija*	11,1	2	18
..	Gruzija	11,1	2	18
..	Sveti Kristofor i Nevis*	11,1	1	9
..	Tajland	11,1	3	27
133	Irak	10,5	2	19
134	Butan	10,0	1	10
..	Kina	10,0	3	30
..	Etiopija	10,0	3	30
..	Maršalski Otoci	10,0	1	10
..	Mauricijus	10,0	2	20
5 do 9,9%				
139	Ekvatorijalna Gvineja*	9,7	3	31
..	Iran (Islamska Republika)*	9,7	3	31
..	Ruska Federacija	9,7	3	31
142	Kambodža	9,1	3	33
..	Kipar	9,1	1	11
..	Republika Koreja	9,1	2	22
..	Sveti Vincent i Grenadini*	9,1	1	11
146	Malezija	8,3	3	36
147	Antigva i Barbuda*	7,7	1	13
148	Laoska Narodna Demokratska Republika	7,4	2	27
149	Jordan	7,1	2	28
150	Kuvajt	6,7	1	15

Poz.	Država	% žena	Broj žena	Ukupno ministara ‡
..	Somalija*	6,7	2	30
152	Bangladeš*	6,3	2	32
..	Malta	6,3	1	16
..	Oman	6,3	2	32
..	Katar	6,3	1	16
156	Sirijska Arapska Republika	6,1	2	33
157	Tadžikistan	5,9	1	17
158	Džibuti	5,6	1	18
..	Kazahstan	5,6	1	18
160	Jemen	5,4	2	37
161	Singapur	5,3	1	19
162	Mijanmar*	5,0	1	20
2 do 4,9%				
163	Bahrein*	4,5	1	22
164	Solomonski Otoci*	4,3	1	23
..	Šri Lanka	4,3	2	47
166	Vijetnam	4,2	1	24
167	Brazil	4,0	1	25
168	Turska	3,8	1	26
169	Nepal	3,7	1	27
170	Bjelorusija*	3,6	1	28
171	Liban	3,4	1	29
172	Papua Nova Gvineja	3,1	1	32
173	Turkmenistan*	2,9	1	34
0%				
174	Azerbejdžan*	0,0	0	26
..	Beliz*	0,0	0	14
..	Brunej	0,0	0	13
..	Komori	0,0	0	10
..	Gvineja-Bisau*	0,0	0	24
..	Mađarska	0,0	0	11
..	Kiribati*	0,0	0	14
..	Pakistan	0,0	0	27
..	Palau*	0,0	0	8
..	San Marino	0,0	0	7
..	Saudijska Arabija	0,0	0	29
..	Tonga*	0,0	0	13
..	Vanuatu*	0,0	0	12
Informacije nisu dostupne				
	Demokratska Narodna Republika Koreja			
	Gambija			
	Haiti			
	Libija			
	BJR Makedonija			
	Švedinjske Američke Države			
	Uzbekistan			

‡ Ukupni broj uključuje zamjenike premijera i ministara. Premijeri/šefovi vlada također su uključeni ako su na čelu ministarskog resora. Potpredsjednici i direktori vladinih ili javnih agencija nisu uključeni.

Izvor: IPU, podaci dobijeni od državnih vlada, stalnih misija Ujedinjenih nacija i * informacija dostupnih javnosti.

Prikaz 3. Žene u parlamentu¹³

Poz.	Država	Donji ili jedini dom		Gornji dom ili Senat	
		% žena	Žene/Mjesta	% žena	Žene/Mjesta
50 do 65%					
1	Ruanda	61,3	49/80	38,5	10/26
2	Bolivija	53,1	69/130	47,2	17/36
40 do 49,9%					
3	Kuba	48,9	299/612	-	- / -
4	Island	47,6	30/63	-	- / -
5	Nikaragva	45,7	42/92	-	- / -
6	Švedska	43,6	152/349	-	- / -
7	Senegal	42,7	64/150	-	- / -
8	Meksiko	42,6	213/500	36,7	47/128
9	Finska	42,0	84/200	-	- / -
10	Južna Afrika*	42,0	167/398	35,2	19/54
11	Ekvador	41,6	57/137	-	- / -
12	Namibija	41,3	43/104	23,8	10/42
35 to 39,9%					
13	Mozambik	39,6	99/250	-	- / -
"	Norveška	39,6	67/169	-	- / -
15	Španija	39,1	137/350	38,0	101/266
16	Argentina	38,9	100/257	41,7	30/72
17	Etiopija	38,8	212/547	32,0	49/153
18	Istočni Timor	38,5	25/65	-	- / -
19	Angola	38,2	84/220	-	- / -
20	Belgija	38,0	57/150	50,0	30/60
"	Holandija	38,0	57/150	34,7	26/75
22	Danska	37,4	67/179	-	- / -
23	Njemačka	37,0	233/630	39,1	27/69
24	Slovenija	36,7	33/90	7,5	3/40
25	Burundi	36,4	44/121	41,9	18/43
"	Ujedinjena Republika Tanzanija	36,4	143/393	-	- / -
27	Kostarika	35,1	20/57	-	- / -
30 to 34,9%					
28	Portugal	34,8	80/230	-	- / -
29	Bjelorusija	34,5	38/110	30,4	17/56
30	Srbija	34,4	86/250	-	- / -
31	Uganda	34,3	154/449	-	- / -
32	Novi Zeland	34,2	41/120	-	- / -
33	Grenada	33,3	5/15	15,4	2/13
34	Zimbabve	32,6	88/270	47,5	38/80
35	Švicarska	32,5	65/200	15,2	7/46
36	Andora	32,1	9/28	-	- / -
"	El Salvador	32,1	27/84	-	- / -
38	Gvajana	31,9	22/69	-	- / -
39	BJR Makedonija	31,7	38/120	-	- / -
40	Alžir	31,6	146/462	7,0	10/143
41	Tunis	31,3	68/217	-	- / -
42	Kamerun	31,1	56/180	20,0	20/100
43	Italija	31,0	196/630	28,4	91/320
"	Trinidad i Tobago	31,0	13/42	29,0	9/31
45	Austrija	30,6	56/183	31,1	19/61
46	Sudan	30,5	130/426	35,2	19/54
47	Ujedinjeno Kraljevstvo	30,0	195/650	25,8	209/809
25 do 29,9%					
48	Nepal	29,6	176/595	-	- / -
49	Filipini	29,5	86/292	25,0	6/24
50	Australija	28,7	43/150	40,8	31/76
51	Južni Sudan	28,5	109/383	12,0	6/50
52	Luksemburg	28,3	17/60	-	- / -
53	Poljska	28,0	129/460	14,0	14/100
54	Afganistan	27,7	69/249	30,9	21/68
"	Peru	27,7	36/130	-	- / -
56	Izrael	27,5	33/120	-	- / -
"	Laoska Narodna Demokratska Republika	27,5	41/149	-	- / -
58	Kazahstan	27,1	29/107	6,4	3/47

¹³ Države su poredane i označene bojom prema postotku žena u jednodomnim parlamentima ili u donjem domu parlamenta, uzimajući u obzir izbore/imenovanja zaključno s 1. januarom 2017.

Poz.	Država	Donji ili jedini dom		Gornji dom ili Senat	
		% žena	Žene/Mjesta	% žena	Žene/Mjesta
59	Dominikanska Republika	26,8	51/190	9,4	3/32
60	Estonija	26,7	27/101	-	- / -
“	Vijetnam	26,7	132/494	-	- / -
62	Kanada	26,3	88/335	43,0	43/100
63	Francuska	25,8	149/577	27,3	95/348
“	Honduras	25,8	33/128	-	- / -
“	Turkmenistan	25,8	32/124	-	- / -
66	Surinam	25,5	13/51	-	- / -
67	Irak	25,3	83/328	-	- / -
68	Mauritanija	25,2	37/147	14,3	6/56
69	Dominika	25,0	8/32	-	- / -
“	Lesoto	25,0	30/120	24,2	8/33
20 to 24,9%					
71	Somalija	24,2	64/264	22,6	12/53
72	Ekvatorijalna Gvineja	24,0	24/100	15,7	11/70
73	Singapur	23,8	24/101	-	- / -
74	Kina	23,7	699/2949	-	- / -
75	Zelenortski Otoci	23,6	17/72	-	- / -
76	Crna Gora	23,5	19/81	-	- / -
77	San Marino	23,3	14/60	-	- / -
78	Albanija	22,9	32/140	-	- / -
79	Republika Moldavija	22,8	23/101	-	- / -
80	Irska	22,2	35/158	30,0	18/60
“	Venecuela	22,2	37/167	-	- / -
82	Eritreja	21,9	33/150	-	- / -
83	Gvineja	21,4	25/114	-	- / -
84	Bosna i Hercegovina	21,3	9/42	13,3	2/15
85	Litvanija	21,2	30/141	-	- / -
86	Sejšeli	20,8	7/33	-	- / -
87	Monako	20,7	5/24	-	- / -
88	Rumunija	20,6	68/329	14,7	20/136
89	Pakistan	20,5	70/340	18,3	19/104
90	Maroko	20,3	81/395	11,7	14/120
91	Bangladeš	20,3	71/350	-	- / -
“	Kambodža	20,3	25/123	14,8	9/61
93	Urugvaj	20,2	20/99	29,0	9/31
94	Češka	20,0	40/200	18,8	15/80
“	Slovačka	20,0	30/150	-	- / -
“	Ujedinjeni Arapski Emirati	20,0	8/40	-	- / -
15 do 19,9%					
97	Hrvatska	19,9	30/151	-	- / -
“	Saudijska Arabija	19,9	30/151	-	- / -
99	Indonezija	19,8	111/560	-	- / -
100	Kenija	19,4	68/350	26,5	18/68
101	Bugarska	19,2	46/240	-	- / -
“	Kirgistan	19,2	23/120	-	- / -
“	Madagaskar	19,2	29/151	20,6	13/63
104	Sjedinjene Američke Države**	19,1	83/435	21,0	21/100
105	Tadžikistan	19,0	12/63	21,9	7/32
106	Kolumbija	18,7	31/166	21,6	22/102
107	Grčka	18,3	55/300	-	- / -
“	Panama	18,3	13/71	-	- / -
109	Sveti Toma i Princip	18,2	10/55	-	- / -
110	Zambija	18,0	30/167	-	- / -
111	Kipar	17,9	10/56	-	- / -
112	Togo	17,6	16/91	-	- / -
113	Jamajka	17,5	11/63	23,8	5/21
114	Gabon	17,1	20/117	17,6	18/102
“	Mongolija	17,1	13/76	-	- / -
116	Niger	17,0	29/171	-	- / -
“	Republika Koreja	17,0	51/300	-	- / -
118	Azerbejdžan	16,8	21/125	-	- / -
119	Barbados	16,7	5/30	23,8	5/21
“	Malavi	16,7	32/192	-	- / -
“	Sveta Lucija	16,7	3/18	27,3	3/11
“	Demokratska Narodna Republika Koreja	16,7	112/687	-	- / -
122	Fidži	16,3	8/50	-	- / -
123	Gruzija	16,0	24/150	-	- / -
“	Latvija	16,0	16/100	-	- / -

Poz.	Država	Donji ili jedini dom		Gornji dom ili Senat	
		% žena	Žene/Mjesta	% žena	Žene/Mjesta
"	Libija	16,0	30/188	-	- / -
"	Uzbekistan	16,0	24/150	17,0	17/100
128	Čile	15,8	19/120	15,8	6/38
"	Ruska Federacija	15,8	71/450	17,1	29/170
130	Jordan	15,4	20/130	15,4	10/65
10 do 14,9%					
131	Egipat	14,9	89/569	-	- / -
"	Turska	14,9	82/550	-	- / -
133	Paragvaj	13,8	11/80	20,0	9/45
134	Gvineja-Bisau	13,7	14/102	-	- / -
135	Sveti Kristofor i Nevis	13,3	2/15	-	- / -
136	Bahami	13,2	5/38	25,0	4/16
"	Sirijska Arapska Republika	13,2	33/250	-	- / -
138	Sveti Vincent i Grenadini	13,0	3/23	-	- / -
139	Čad	12,8	24/188	-	- / -
"	Gana	12,7	35/275	-	- / -
"	Gvatemala	12,7	20/158	-	- / -
142	Malta	12,5	7/72	-	- / -
"	Palau	12,5	2/16	15,4	2/13
144	Sijera Leone	12,4	15/121	-	- / -
145	Liberija	12,3	9/73	10,0	3/30
"	Ukrajina	12,3	52/423	-	- / -
147	Lihtenštajn	12,0	3/25	-	- / -
148	Indija	11,8	64/542	11,0	27/245
149	Mauricijus	11,6	8/69	-	- / -
150	Obala Slonovače	11,5	29/253	-	- / -
151	Antigva i Barbuda	11,1	2/18	29,4	5/17
152	Burkina Faso	11,0	14/127	-	- / -
153	Džibuti	10,8	7/65	-	- / -
154	Brazil	10,7	55/513	14,8	12/81
155	Nauru	10,5	2/19	-	- / -
156	Malezija	10,4	23/222	22,1	15/68
157	Mijanmar	10,2	44/433	10,4	23/221
158	Mađarska	10,1	20/199	-	- / -
159	Samoa	10,0	5/50	-	- / -
5 do 9,9%					
160	Armenija	9,9	13/131	-	- / -
161	Bocvana	9,5	6/63	-	- / -
162	Gambija	9,4	5/53	-	- / -
163	Japan	9,3	44/475	20,7	50/242
164	Brunej	9,1	3/33	-	- / -
"	Maršalski Otoci	9,1	3/33	-	- / -
166	Demokratska Republika Kongo	8,9	44/493	4,6	5/108
167	Mali	8,8	13/147	-	- / -
168	Centralnoafrička Republika	8,6	12/140	-	- / -
169	Butan	8,5	4/47	8,0	2/25
170	Bahrein	7,5	3/40	22,5	9/40
171	Kongo	7,4	10/136	19,4	14/72
172	Benin	7,2	6/83	-	- / -
173	Tuvalu	6,7	1/15	-	- / -
174	Kiribati	6,5	3/46	-	- / -
175	Svazilend	6,2	4/65	33,3	10/30
176	Komori	6,1	2/33	-	- / -
177	Iran	5,9	17/289	-	- / -
"	Maldivi	5,9	5/85	-	- / -
179	Šri Lanka	5,8	13/225	-	- / -
180	Nigerija	5,6	20/360	6,5	7/108
0,1 do 4,9%					
181	Tajland	4,9	12/247	-	- / -
182	Tonga	3,8	1/26	-	- / -
183	Beliz	3,1	1/32	30,8	4/13
"	Kuvajt	3,1	2/65	-	- / -
"	Liban	3,1	4/128	-	- / -
186	Papua Nova Gvineja	2,7	3/111	-	- / -
187	Haiti	2,6	3/117	0,0	0/22
188	Solomonski Otoci	2,0	1/50	-	- / -
189	Oman	1,2	1/85	16,5	14/85
0%					
190	Mikronezija	0,0	0/14	-	- / -

Poz.	Država	Donji ili jedini dom		Gornji dom ili Senat	
		% žena	Žene/Mjesta	% žena	Žene/Mjesta
“	Katar	0,0	0/35	-	- / -
“	Vanuatu	0,0	0/52	-	- / -
“	Jemen	0,0	0/275	1,8	2/111

*Južna Afrika: Podaci o raspodjeli mjesta u Gornjem domu ne uključuju 36 specijalnih rotirajućih delegata koji se imenuju na ad hoc osnovi i svi dati postotci se zbog toga izračunavaju na osnovu 54 stalna mjesta.

**Sjedinjene Američke Države: Ukupni broj se odnosi na sve članove Doma s pravom glasa.

Izvori: IPU, podaci dobijeni od državnih parlamenata.

Još jedan globalni instrument kojim se, među ostalim, mjeri zastupljenost žena u politici je Globalni indeks rodnog jaza. Osmislio ga je Svjetski ekonomski forum 2006. kako bi „prikazao razmjere nejednakosti zasnovane na rodu i pratio njihov razvoj tokom vremena¹⁴“. Indeks se od tada izračunava na godišnjoj osnovi i omogućava jednostavno poređenje rodnih nepristrasnosti u različitim zemljama. Oslanja se na tri osnovna koncepta: 1) fokusira se na mjerenje jaza umjesto nivoa; 2) prikazuje jaz u varijablama ishoda umjesto u ulaznim varijablama; i 3) rangira zemlje prema rodnoj ravnopravnosti umjesto prema osnaživanju žena.

Indeks sadrži četiri podindeksa koji predstavljaju četiri različite kategorije (ekonomske, obrazovne, zdravstvene i političke ishode) u kojima se mjeri jaz između muškaraca i žena. Svaki podindeks sadrži nekoliko indikatora predstavljenih u Prikazu 4.

Prikaz 4. Struktura Globalnog indeksa rodnog jaza

Podindeks	Indikator
Učešće i mogućnosti u ekonomiji	Učešće u radnoj snazi
	Ravnopravnost u nivou plate za sličan posao
	Približan zarađeni prihod
	Zakonodavci, viši zvaničnici i rukovodioci
	Stručni i tehnički radnici
Stečeno obrazovanje	Stopa pismenosti
	Upis na osnovno obrazovanje
	Upis na srednje obrazovanje
	Upis na visoko obrazovanje
Zdravlje i preživljavanje	Omjer spolova pri rođenju
	Očekivani zdravi životni vijek
Političko osnaživanje	Žene u parlamentu
	Žene na ministarskim pozicijama
	Godine sa ženom na čelu države

Izvor: Svjetski ekonomski forum, Globalni izvještaj o rodnom jazu za 2016.

Ulazni podaci se prikupljaju iz različitih izvora uključujući bazu podataka ILOSATA, bazu podataka ILO KILM, podatke Interparlamentarne unije, obrazovne indikatore Instituta za statistiku UNESCO-a, te proračune Svjetskog ekonomskog foruma i Ispitivanja mnijenja među rukovodiocima (EOS). Ovi podaci se zatim pretvaraju u omjere među ženama i muškarcima i skraćuju na „mjerilo ravnopravnosti“. U

¹⁴ Svjetski ekonomski forum. *Globalni izvještaj o rodnom jazu za 2016*. Preuzeto sa: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/>

većini slučajeva, mjerilo ravnopravnosti iznosi i predstavlja potpunu jednakost između muškaraca i žena. U narednom koraku, rezultati podindeksa se izračunavaju na osnovu ponderiranog prosjeka indikatora unutar svakog podindeksa. Rezultati podindeksa mogu varirati između 0 i 1, gdje 1 predstavlja najviši (jednakost), a 0 najniži mogući rezultat (nejednakost). Neponderirani prosjek svakog rezultata podindeksa koristi se za izračunavanje sveukupnog rezultata Globalnog indeksa rodnog jaza.

Prvi put kad je izračunat 2006., Indeks je obuhvatao 115 zemalja svijeta. Deset godina kasnije, 2016., obuhvatao je 144 zemlje, a Bosna i Hercegovina je jedna od onih prvi put uvrštenih u Indeks 2016.

Sveukupni rezultat Indeksa za 2016. iznosio je 0,68 (gdje je 1 maksimalni rezultat koji predstavlja potpunu rodnu jednakost). Prema rezultatima Indeksa, BiH nadmašuje svjetski prosjek za 0,005 i rangirana je kao 83. zemlja u svijetu (0,685). U poređenju sa susjednim zemljama, BiH ima niži rezultat rodnog jaza nego većina zemalja Zapadnog Balkana, uključujući: Sloveniju (0,786), Srbiju (0,72), Albaniju (0,704), Hrvatsku (0,70) i Makedoniju (0,696). Jedina zemlja uvrštena u Indeks za 2016. koju je BiH nadmašila je Crna Gora (0,681).

Kad se uzmu u obzir pojedinačni podindeksi rodnog jaza, rangiranje BiH varira za svaku ispitanu kategoriju, npr. među 144 zemlje uvrštene u Indeks, BiH je rangirana na 50. mjestu prema podindeksu Stečeno obrazovanje i na 76. prema podindeksu Zdravlje i preživljavanje, sa ostvarenim rezultatom 0,996, odnosno 0,973. Najniži rezultat je unutar podindeksa Učešće i mogućnosti u ekonomiji (0,581), gdje se BiH nalazi na 113. mjestu od 144 ispitane zemlje. Unutar ovog podindeksa, indikatori sa najnižim rezultatom su približni zarađeni prihod (0,451; 119. mjesto) i učešće u radnoj snazi (0,628; 113. mjesto). BiH je rangirana kao 62. zemlja u Globalnom indeksu rodnog jaza za 2016. prema podindeksu Političko osnaživanje, s rezultatom 0,191. Među tri indikatora uvrštena u ovaj podindeks, najslabiji rezultati zabilježeni su u indikatoru Žene na ministarskim pozicijama. S obzirom na to da su nalazi Indeksa za 2016. zasnovani na 2015. godini, kada se nijedna žena nije nalazila na ministarskoj poziciji na nivou Vijeća ministara BiH, rezultat BiH za ovaj indikator je 0. Štaviše, BiH je rangirana kao 68. zemlja uvrštena u Indeks prema indikatoru Žene u parlamentu s rezultatom 0,273, te kao 15. prema indikatoru Godine sa ženom na čelu države, s rezultatom 0,240.

Rodna analiza koju je proveo USAID MEASURE-BiH 2016. pokazala je da je razumijevanje afirmativne mjere koju predviđa Zakon o ravnopravnosti spolova na niskom nivou među političarima/političarkama i da osiguravanje obuke o vođenju kampanje i komunikaciji samo za kandidatkinje nije imalo učinka na povećanje broja izabranih žena (prema razgovorima obavljenim unutar Rodne analize), jer je potreban transformativniji pristup ili pristup koji promovise rodnu ravnopravnost koji bi osigurao obuku i pružio tehničku podršku i političarima i političarkama o standardima ravnopravnosti i nediskriminacije.

Potaknuta rodnom neravnopravnošću u političkoj zastupljenosti u BiH i biranju malog broja političarki uprkos pravnim poticajima predviđenim Izbornim zakonom, ova studija ispituje ulogu razlika u razvojnim prioritetima političara u odnosu na političarke u i dalje prisutnoj nedovoljnoj zastupljenosti žena u bh. politici. Koristeći podatke prikupljene od političkih kandidata/kandidatkinja za opštinska/gradska vijeća/skupštine, kao i od građana/građanki s pravom glasa u kontekstu Lokalnih izbora u BiH 2016, u prvoj fazi provedenoj tokom ljeta/jeseni 2016, ova studija pruža prvi skup, u mjeri u kojoj znamo, empirijskih dokaza o rodnim razlikama kad je riječ o razvojnim prioritetima među političarima/političarkama i glasačima/glasačicama. Također, analiziramo kako se percepcija razvojnih prioriteta kod političkih kandidata/kandidatkinja razlikuje od službenih prioriteta koje određuju opštinski/gradski odbori političkih stranaka koje su ih kandidovale. Dodatno, u drugoj fazi studije, provedene tokom zime/proljeća 2017, razvojni prioriteti, prema percepciji građana/građanki koji su glasali/glasale za kandidatkinje, upoređeni su sa onima glasača koji nisu glasali za njih, čime je proširena baza znanja o razlozima koji potiču dugotrajnu rodnu neravnopravnost u izvršnoj vlasti u BiH. Također, među političkim kandidatima/kandidatkinjama i glasačima/glasačicama provodimo istraživačku analizu osobina ličnosti koje bi mogle doprinosti rodnim razlikama u pogledu razvojnih prioriteta i rodnih stereotipa.

Cilj naše studije je upoznati potencijalne buduće intervencije/projekte/programe (uključujući sve potencijalne donatorske intervencije, intervencije OGD-a, intervencije vlade ili intervencije koje vrše same političke stranke) s tim kako stvoriti okruženje u kojem se i političarke i političari mogu ravnopravno zalagati za razvojne prioritete unutar svojih stranaka. Ovo je značajno ne samo za jednako učešće žena u politici, nego i zato što, kao što istraživanje pokazuje, rod istinski utiče na odluke o politikama djelovanja¹⁵, a učešće žena u izradi politika djelovanja utiče na odluke o njima na načine koji, čini se, bolje odražavaju preferencije žena.¹⁶ Ovo omogućava održiviji i inkluzivniji razvoj.

U ovom izvještaju koriste se podaci prikupljeni u anketi provedenoj među političkim kandidatima/kandidatkinjama prije Lokalnih izbora 2016., kao i naknadni podaci prikupljeni početkom 2017. od građana/građanki s pravom glasa, kako bi se procijenile rodne razlike kad je riječ o razvojnim prioritetima, kao i o osobinama ličnosti među rodovima i o rodnim stereotipima. Poglavlje 2 ovog izvještaja opisuje kontekst studije Lokalnih izbora u BiH 2016. i naša istraživačka pitanja. Poglavlje 3 nudi sažetak dosadašnje literature, dok Poglavlje 4 opisuje plan našeg istraživanja i prikupljanje podataka. U poglavlju 5 predstavljeni su glavni nalazi studije, dok Poglavlje 6 donosi zaključke i govori o ključnim lekcijama i promišljanjima za bilo kakve buduće donatorske/vladine intervencije u oblasti rodne ravnopravnosti u političkom učešću.

¹⁵ Chattopadhyay, R. i E. Duflo. (2004), "Žene kao kreatori politike: Dokazi iz nasumičnog političkog eksperimenta u Indiji". *Econometrica*, 72 (5, 1411).

¹⁶ Ibid.

II. KONTEKST STUDIJE I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Svaki državljanin BiH sa navršenih 18 godina ima pravo da glasa i bude izabran/izabrana kao član/članica nekog predstavničkog tijela. Za Lokalne izbore 2016., više od 30.000 osoba kandidovale¹⁷ su njihove političke stranke¹⁸ za mjesta u opštinskom/gradskom vijeću/skupštini. Glasači/glasačice su birali/birale između ukupno 2.105 validnih kandidatskih listi (od kojih su 238 predvodile žene). Svaka od ovih stranačkih kandidatskih listi može imati maksimalno pet kandidata/kandidatkinja više od ukupnog broja dostupnih mandata.¹⁹ Najvažnije, svaka kandidatska lista uključuje i kandidate i kandidatkinje, pri čemu nedovoljno zastupljena grupa (obično žene) mora činiti najmanje 40% ukupnog broja kandidata na listi, kao što je propisano Izbornim zakonom.²⁰

Nakon izbora, političke stranke (ili koalicije, liste nezavisnih kandidata/kandidatkinja ili nezavisni kandidati/kandidatkinje) ne mogu učestvovati u raspodjeli mandata ako ne osvoje više od 3% ukupnog broja važećih glasova u jednoj izbornoj jedinici. Ovaj prag od 3% osigurava da će imati barem jedno mjesto u vijećima/skupštinama. Raspodjela mandata vrši se na način da se broj osvojenih glasova političke stranke (ili koalicije, liste nezavisnih kandidata/kandidatkinja ili nezavisni kandidati/kandidatkinje) dijeli sa 1, 3, 5, 7, 9, 11 itd. Ovo se radi dok ne budu raspodijeljeni svi mandati.

Pored glasanja za članove/članice opštinskog/gradskog vijeća/skupštine na lokalnim izborima u BiH, građani/građanke upisani/upisane u Centralni birački spisak također glasaju za načelnika ili načelnicu/gradonačelnicu ili gradonačelnika opštine/grada. Kandidat/kandidatkinja za načelnika/načelnicu koji/koja osvoji najveći broj glasova bira se za načelnika/načelnicu opštine. Prema saopštenju Centralne izborne komisije (CIK), 451 politički subjekt²¹ učestvovao/učestvovala je u izbornom procesu. Konačni ishod Lokalnih izbora 2016, sa izlaznošću glasača/glasačica od 53,9% (Centralna izborna komisija, 2016.), pokazuje da 81,9% izabranih zvaničnika čine muškarci, a 18,2% žene, što je navedeno u Prikazu 5, uz određene varijacije u entitetima/Brčko Distriktu.

Prikaz 5. Rezultati Lokalnih izbora u BiH 2016.

	Ukupno izabranih političara/političarki	Broj muškaraca	Broj žena	% muškaraca	% žena
Ukupno	3114	2549	566	81,86%	18,18%
FBiH	1817	1457	360	80,19%	19,81%
RS	1268	1065	204	83,99%	16,09%
BD	29	27	2	93,10%	6,90%

Rezultati u Prikazu 5 očigledno nisu posljedica malog broja žena kandidovanih za mjesta u opštinskim/gradskim vijećima/skupštinama, jer Izborni zakon BiH jasno definiše da kandidatska lista

¹⁷ Kandidovalo se 37 nezavisnih kandidata (CIK).

¹⁸ Vodeće političke stranke u BiH su Hrvatska demokratska zajednica BiH (HDZ BiH), Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine (SDP), Srpska demokratska stranka (SDS) i Stranka demokratske akcije (SDA).

¹⁹ Raspodjela ukupnog broja mandata za opštinsko/gradsko vijeće/skupštinu definisana je kako slijedi: (a) opština sa manje od 8000 registrovanih birača/biračica ima 11 do 17 članova, (b) opština sa 8000 do 20.000 registrovanih birača/biračica ima 17 do 25 članova, (c) opština sa više od 20.000 registrovanih birača/biračica ima 25 do 31 člana.

²⁰ Kandidati/kandidatkinje manje zastupljenog roda raspoređeni su na kandidatskoj listi kako slijedi: najmanje jedan kandidat/kandidatkinja manje zastupljenog roda među prvih dva kandidata/kandidatkinje; dva kandidata/kandidatkinje manje zastupljenog roda među prvih pet kandidata/kandidatkinja, tri kandidata/kandidatkinje manje zastupljenog roda među prvih osam kandidata/kandidatkinja itd. Više informacija nalazi se u Prilogu I.

²¹ Politički subjekti bile su 102 političke stranke, 103 koalicije političkih stranaka, 171 nezavisni kandidat/kandidatkinja, 17 listi nezavisnih kandidata/kandidatkinja, 52 nezavisna kandidata/kandidatkinje u ime 52 grupe građana/građanki i šest nezavisnih kandidata/kandidatkinja u ime šest udruženja građana.

svake političke stranke mora uključivati najmanje 40% kandidata/kandidatkinja iz manje zastupljene grupe (Član 3.4); ovaj prag od 40% predstavlja rodnu kvotu.²²

Međutim, broj izabranih načelnica povećan je za jedan (šest u poređenju sa pet 2012), što je navedeno u Prikazu 6. Od ovih šest opština/gradova, četiri su predvodile žene u prethodnom mandatu, a glasači/glasačice su izabrali/izabrale aktuelnu načelnicu. Raspodjela opština/gradova sa načelnicama/gradonačelnicama između entiteta je nejednaka - jedna pripada FBiH (Visoko), a pet RS-u (Mrkonjić Grad, Istočni Drvar, Kalinovik, Jezero i Novo Goražde). Žene su i dalje nedovoljno zastupljene na nivou članstva u vijećima/skupštinama. Od 3144 izabranih članova/članica vijeća/skupština, samo je 566 žena. Ovaj udio od 18,2% predstavlja neznatno poboljšanje u poređenju sa 16,2% na Lokalnim izborima 2012. Prikazi 7 i 8 opisuju trendove udjela žena u mjestima u opštinskom/gradskom vijeću/skupštini i udjela žena u pozicijama načelnica/gradonačelnica opštine/grada na trima proteklim lokalnim izborima u BiH.

²² Kako je definisao Međunarodni institut za demokratiju i podršku izbornom procesu (2013), "rodne kvote su brojni ciljevi koji određuju broj ili postotak žena koje moraju biti uvrštene u kandidatsku listu ili broj mjesta koja moraju biti dodijeljena ženama u zakonodavstvu."

Prikaz 6. Rezultati kandidatkinja na Lokalnim izborima u BiH 2016.

2016: 18,2% od izabranih članova gradskih/općinskih vijeća/skupština su žene
2012: 16,2% od izabranih članova gradskih/općinskih vijeća/skupština bile su žene

2016: 6 načelnica je izabrano (Istočni Drvar, Jezero, Kalinovik, Mrkonjić Grad, Novo Goražde i Visoko)
2012: 5 načelnica je izabrano (Doboj Jug, Kalinovik, Mrkonjić Grad, Novi Grad i Visoko)

Izabrane članice općinskih/gradskih vijeća/skupština na izborima u 2016. godini

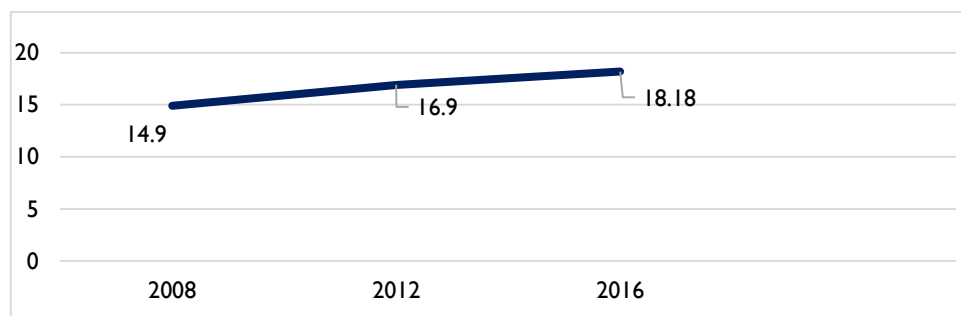
Donji Žabar	0	Istočno Novo Sarajevo	2	Kostanjica	3	Novi Grad	7
Poljicevo	0	Kalocsa	2	Domoljeto - Šamac	2	Gornji Vakuf - Uskoplje	6
Klapanj	0	Bosanski Petrovac	2	Foča FBiH	2	Kisejka	6
Rudo	0	Sekovci	2	Kozarska Dubica	2	Han Pijesak	4
Milici	0	Neum	2	Kotor Varoš	5	Istočni Mostar	3
		Ouzak	3	Sapna	5	Laktasi	8
		Gajnas	3	Risna	4	Meglay	7
Bijeljina	1	Vogošća	3	Nesviznj	4	Banovići	7
Gradacac	1	Lubuški	3	Sanski Most	6	Novo Sarajevo	9
Ugljevik	1	Prijedor	4	Travnik	6	Modriča	8
Biloče	1	Banja Luka	4	Zonica	6	Hadžići	8
Buzim	1	Vukosavlje	2	Stari Grad Sarajevo	6		
Petno	1	Čajniče	2				
Ribnik	1	Prijedor	4			Istočni Stari Grad	4
Olovo	1	Derвента	4	Cazin	6	Berkovci	4
Kupres	1	Srebrenik	4	Bihać	6	Vareš	6
Žrnica	2	Zavidovci	4	Teočak	3	Jajce	8
Zemnik	2	Donji Vakuf	3	Ključ	5	Vitez	8
Oštra Luka	1	Trnovo FBiH	2	Mrkonjić Grad	5	Grude	8
Čamci	1	Vitež	3	Bratunac	5	Ravno	5
Bosansko Grahovo	1	Konjic	4	Krešev	3	Tuzla	11
Glamoč	1	Sokolac	3	Široki Brijeg	5	Novi Grad Sarajevo	11
Brčko Distrikt BiH	2	Krupa na Uni	2	Čauk	5	Velika Kladuša	10
Novo Goražde	1	Doboj - Jug	2	Jablanica	4	Ljubinje	5
Tešanj	2	Trnovo	2	Rogatica	4	Čapljina	9
Ilijaš	2	Vlasenica	3	Logora	5	Istočni Drvar	4
Foča	2	Čačak	3	Istočna ližda	5	Posušje	8
Dobretići	1	Bosanska Krupa	4	ližda	7	Petrovac	5
Srebrenica	2	Bugojno	4	Kalinovik	3	Jezero	5
Prozor - Rama	2	Novi Travnik	4	Lisora	3	Livno	12
Gradiska	3	Busovača	4	Drvar	4		
		Tomislavgrad	4	Fajnica	5		
Gracanjica	3	Doboj	5	Šamac	6	Srbac	10
Kakanj	3	Lukavac	5	Orasije	6		
Tešić	3	Doboj - Istok	5	Zepče	6		
Trebisnj	3	Slanani	3	Goražde	6		
Knežev	2	Celje	3	Centar Sarajevo	8		

1:1,300,000

USAID | BOSNIA-HERZEGOVINA
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Prikaz 7. Udio žena u mjestima u opštinskim/gradskim vijećima/skupštinama, 2008-2016.

Izvor: Centralna izborna komisija, "Izborna statistika"

Prikaz 8. Udio žena na pozicijama načelnica opština/gradonačelnica, 2008-2016.

Izvor: Centralna izborna komisija, "Izborna statistika"

Kako bi se shvatila dubina i priroda nedovoljne zastupljenosti žena u zakonodavnim tijelima u BiH, naša studija je osmišljena kako bi odgovorila na sljedeća ključna istraživačka pitanja:

1. Postoje li rodne razlike u lokalnim razvojnim prioritetima među političarima/političarkama?
2. Postoje li rodne razlike u podudaranju između lokalnih razvojnih prioriteta političara/političarki i njihovih stranaka?
3. Postoje li razlike u osobinama ličnosti između političara i političarki?
4. Postoje li razlike između prioriteta političara/političarki i prioriteta građana/građanki? Postoje li rodne razlike kada je riječ o razvojnim prioritetima građana/građanki?
5. Postoje li razlike u osobinama ličnosti između političara/političarki i građana/građanki? Postoje li razlike u osobinama ličnosti između građana i građanki?
6. Da li rodna stereotipizacija u politici utiče na odluke o glasanju građana/građanki?

Studija istražuje rodnu stereotipizaciju ispitivanjem osobina ličnosti pojedinih političara/političarki i opšte populacije. Istražuje da li razlike u osobinama ličnosti među političkim kandidatima-kandidatkinjama doprinose rodnim razlikama u pogledu razvojnih prioriteta, da li postoje razlike kada su u pitanju osobine ličnosti političara/političarki i glasača/glasačica, te kakva konkretna rodna stereotipizacija utiče na odluku glasača/glasačica da glasaju ili ne glasaju za žene. Istraživačka analiza osobina ličnosti djelimično zasnovana na principima CLASP²³ (kredibilitet, legitimnost, odgovornost, orijentisanost na pružanje usluga i moć), pet principa koji utiču na politiku, a koje je osmislio projekat Tehnička pomoć organizacijama građanskog društva Zapadnog Balkana i Turske (TACSO), te na Petfaktorskom modelu (*Five-Factor Model* - FFM)²⁴, doprinosi literaturi o rodnoj stereotipizaciji u politici zasnovanoj na osobinama ličnosti i pomaže nam da utvrdimo može li pristrasnost stranačkih lidera ili glasača/glasačica objasniti nedovoljnu zastupljenost žena na izabranim funkcijama u BiH.

²³ TACSO (2011). *Zagovaranje i uticaj na politiku za društvene promjene*. Sarajevo, BiH: Roebeling i de Vries. CLASP principi se koriste za obuke OGD o zagovaranju i promjenama politike, ali ne i u analiziranju kandidata ili rodnih razlika.

²⁴ Petfaktorski model ličnosti je hijerarhijska organizacija osobina ličnosti po pet osnovnih dimenzija: ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i otvorenost za iskustva. Vidjeti Digman, J.M. (1990). Struktura ličnosti: nastanak petfaktorskog modela. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440, i Goldberg, L.R. (1993). Struktura fenotipskih osobina ličnosti. *American Psychologist*, 48, 26-34.

III. DOSADAŠNJE STUDIJE

III.1 ŽENE U POLITICI

Ravnopravnost između muškaraca i žena je prevladavajući model unutar uobičajenog političkog diskursa svih modernih demokratskih zemalja. Međutim, postoje prilična odstupanja među zemljama u vezi s tim kolika i kakva ravnopravnost zaista postoji između muškaraca i žena. Brojni razlozi određuju zašto je u pojedinim zemljama i oblastima politike prisutna veća rodna ravnopravnost nego u drugima. Čak i u zemljama u kojima nema formalnih pravnih prepreka, a zakoni potiču zastupljenost žena u politici nekim oblikom sistema kvota, neformalne prepreke često prevladavaju i sprečavaju žene da se angažuju u politici. U UN-ovoj publikaciji iz 2005. „Žene i izbori: Vodič za promovisanje učešća žena na izborima“²⁵ raspravlja se o sljedećim ključnim preprekama aktivnom učešću žena u politici: i) ustanovljeno je da su u politici, kojom tradicionalno dominiraju muškarci, žene nepoželjne ili se prema njima odnosi s animozitetom; ii) društvene tradicionalne ili patrijarhalne vrijednosti ne odobravaju angažman žena u politici; iii) žene se susreću s konkretnijim preprekama, kao što su manja finansijska sredstva, niže obrazovanje, slabiji pristup informacijama, manje političko iskustvo, manje političkih mreža i više porodičnih obaveza, iv) uvećane prepreke učešću žena u politici u postkonfliktnim društvima, gdje su političke stranke uglavnom više zasnovane na istaknutim ličnostima povezanim s jednom od frakcija u sukobu nego na platformama i programima fokusiranim na probleme. Uprkos brojnim stajalištima o tome šta je bitnije i štetnije za rodnu ravnopravnost u politici, sve rasprave povezane sa unapređenjem ravnopravnijeg „terena“ počinju od jednostavne pretpostavke da prisustvo većeg broja žena u politici vodi ka ravnopravnijem društvu.

Naša studija istražuje da li se interesi koje predstavljaju političari/političarke zaista razlikuju među političarima i političarkama u BiH, kako bi se vidjelo da li je moguće potvrditi teoriju u kojoj se tvrdi da političarke u većoj mjeri predstavljaju interese žena nego političari. Činimo to ispitivanjem rodni razlika u razvojnim prioritetima i osobinama ličnosti političara (kredibilitet, legitimnost, odgovornost, orijentisanost na pružanje usluga i moć). Iako je ovo prva studija koja ispituje nedovoljnu zastupljenost žena u politici kroz prizmu rodni razlika u razvojnim prioritetima, više radova je analiziralo razlike povezane s rodnom u stavovima izabranih zvaničnika/zvaničnica kad je riječ o lokalnim razvojnim prioritetima. Vanderleefuw, Sandovici i Jarmon (2011) otkrili su, u svojoj studiji o gradskim čelnicima/čelnicama u Texasu, da se žene neznatno razlikuju od muškaraca u smislu tradicionalnih stavova o ekonomskom razvoju, kao što su značaj otvaranja radnih mjesta i ostvarivanje prihoda, te da žene više nego muškarci uzimaju u obzir i uticaj napora vezanih za ekonomski razvoj na okoliš i estetiku zajednice. U izvještaju koji je objavio Institut za prekomorski razvoj (Overseas Development Institute - ODI), zasnovanom na UN-ovom ispitivanju „Moj svijet“, Bhatkal (2014) je otkrio da, iako postoje značajne varijacije u različitim zemljama, prisutno je manje razlika zasnovanih na rodu u najvažnijim razvojnim prioritetima, naročito u siromašnijim zemljama.

III.2 POLITIČKA RODNA STEREOTIPIZACIJA

Element kulture i učestalost rodne stereotipizacije u društvu također je bitan aspekt za rodno ravnopravno učešće u javnom životu. Naša studija ovo smatra značajnom odrednicom za ravnopravno učešće muškaraca i žena u javnom životu. Aronson i Pines (1988) definisali su stereotipizaciju kao pripisivanje „identičnih karakteristika svakoj osobi u određenoj grupi bez obzira na istinske varijacije među članovima te grupe“. Rodni stereotip se sastoji od uvjerenja o psihološkim osobinama i karakteristikama, kao i o odgovarajućim aktivnostima, muškaraca i žena (Brannon, 2015). Niz studija fokusirao se na osobine koje se tipično pripisuju muškarcima ili ženama kao rezultat stereotipizacije. Na primjer, žene se smatraju strpljivim, osjetljivim, predanim, odgovornim, zahvalnim, plašljivim, slabim i nesamostalnim. Istovremeno, muškarci se obično percipiraju kao snažni, samouvjereni, čvrsti, moćni,

²⁵ UN (2005). Žene i izbori: Vodič za promovisanje učešća žena na izborima.

bezbrižni, agresivni, dominantni, superiorni i grubi (Ricciardelli i Williams, 1995). Štaviše, „pravi muškarci“ se ne bi trebali osjećati ili ponašati uplašeno, tužno, osjećati krivicu ili ranjivo (Anderson, John, Keltner i Kring, 2001).

Weisberg, DeYoung i Hirsh (2011) naveli su da je ličnost „stepen do kojeg neko iskazuje više ili niže nivo određene osobine“. Ovo znači da će osoba koja postiže viši rezultat za određenu osobinu „ispoljiti psihološka stanja“ povezana s upravo tom osobinom češće i u većoj mjeri nego osoba s nižim rezultatom (Weisberg, DeYoung i Hirsh, 2011). Različite osobine koje ispoljavaju muškarci i žene predstavljaju jedan od ključnih izvora rodne stereotipizacije (Huddy i Terkildsen, 1993). Na primjer, muškarci se smatraju napadnijim i manje tjeskobnim nego žene (Maccoby i Jacklin, 1974), dok su žene društvenije, ugodnije, brižnije, nesebičnije i pouzdanije nego muškarci (Feingold 1994; Weisberg, DeYoung i Hirsh, 2011). Naša studija se ne oslanja samo na osobine ličnosti pri mjerenju tendencije unapređenju konkretnih pitanja, nego ih i koristi da utvrdi postoje li ikakve rodne razlike i kako one oblikuju prevladavajuće rodne stereotipe.

IV. PLAN ISTRAŽIVANJA I PRIKUPLJANJE PODATAKA

Cilj nam je odgovoriti na istraživačka pitanja prikupljanjem i analizom podataka dobijenih anketiranjem političkih kandidata/kandidatkinja i građana/građanki s pravom glasa iz reprezentativnog uzorka opština u BiH.

Plan istraživanja podijeljen je u dvije faze, sa Lokalnim izborima 2016 kao razdjelnikom. Prva faza, provedena prije lokalnih izbora, bavi se prvim trima istraživačkim pitanjima. U drugoj fazi, naša analiza je proširena na opštu populaciju s pravom glasa kako bi se ispitalo da li su rodne razlike među političarima bile slične onima glasača u odabranim opštinama. Anketa među populacijom s pravom glasa nakon lokalnih izbora, također, pruža direktne informacije o ishodima glasanja i percepcijama političkih kandidatkinja među glasačima. U ranim fazama studije, tehnička radna grupa (TRG), koju je činilo devet članova-članica izabranih među bh. stručnjacima/stručnjakinjama iz oblasti psihologije, sociologije, političkih nauka, rodnih studija i statistike, te osoblje Agencije za ravnopravnost spolova BiH, osnovana je kako bi obezbijedila ulazne podatke za metode uzimanja uzorka i instrumente za prikupljanje podataka.

Informacije o lokalnim razvojnim prioritetima prikupljene su anketama provedenim u opštinskim/gradskim stranačkim odborima i među političkim kandidatima i kandidatkinjama tokom prve faze studije, te među opštom populacijom s pravom glasa u drugoj fazi. Pet najviših prioriteta zatraženo je direktno od stranačkih odbora. Upoznajući kandidate i kandidatkinje s prioritetima stranačkih odbora, dozvolili smo im i da navedu razvojne prioritete koji nisu na listi stranke. Tokom druge faze, ispitanicima/ispitanicama je ponuđeno 17 razvojnih prioriteta među kojima su mogli birati svojih pet najvažnijih, što je navedeno u Prikazu 9.

Prikaz 9. Anketa o razvojnim prioritetima među opštom populacijom s pravom glasa

Među navedenim oblastima, molimo da izaberete pet koje smatrate trenutno najvažnijim za razvoj svoje opštine/grada i poredate ih od 1 (najviši prioritet) do 5 (najniži prioritet).
1. Poboljšanje poslovnog okruženja u svrhu otvaranja radnih mjesta
2. Obrazovanje
3. Turizam
4. Javni red i sigurnost (pravosuđe i policija)
5. Stambeni sektor i komunalne usluge (uključujući urbanističko planiranje, snabdijevanje vodom i uličnu rasvjetu)
6. Energetika
7. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (uključujući poticaje), i ruralni razvoj
8. Rekreacija i sport
9. Saobraćaj (uključujući infrastrukturu) i komunikacije
10. Religija i druge službe u zajednici (uključujući mlade)
11. Opšte javne službe (uključujući opštu administraciju, operativne poslove i podršku radu izvršnih i zakonodavnih tijela, te opšte finansijske, fiskalne i vanjske poslove)
12. Kultura
13. Socijalna zaštita
14. Zaštita okoliša
15. Rudarstvo, proizvodnja i građevinarstvo (uključujući poticaje)
16. Zdravstvo
17. Odbrana (uključujući civilnu zaštitu)

Radeći s tehničkom radnom grupom, u prikupljanju podataka i analizi osobina ličnosti kandidata i kandidatkinja vodili smo se principima CLASP. Također smo razvili odvojene, ali međusobno povezane aspekte unutar svakog principa CLASP, djelimično zasnovane na Petfaktorskom modelu (FFM), i koristili mnoge elemente iz Inventara velikih pet dimenzija ličnosti (Big Five Inventory - BFI)²⁶ i Međunarodnog repozitorija stavki za procjenu ličnosti (International Personality Item Pool - IPIP)²⁷ kako bismo obuhvatili CLASP. Konkretno, principi CLASP uključuju (1) kredibilitet (koji smo mjerili korištenjem pitanja o integritetu i sposobnosti); (2) legitimnost (iskrenost, pravednost i tradicionalizam); (3) odgovornost (pouzdanost i timski rad); (4) orijentisanost na pružanje usluga (marljivost i organizacija); i (5) moć (odvažnost, konformizam, poslušnost, dominantnost, motivacija, rukovođenje, lokus kontrole i snaga). Tokom druge faze studije, usvojili smo skraćenu verziju instrumenta osobina ličnosti, sa 50 pitanja za mjerenje ovih pet dimenzija kod opšte populacije s pravom glasa. U obje ankete, i političkih kandidata/kandidatkinja i populacije s pravom glasa, postavili smo i skup pitanja koja su nam pružila široko mnoštvo demografskih i socioekonomskih karakteristika kao što su dob, obrazovanje i zaposlenje.

Prije prikupljanja podataka, morao je biti ustanovljen uzorak opština koje će učestvovati u studiji, kako bi se odredile političke stranke i pojedini političari/političarke koji će biti anketirani. Studijski uzorak od 19 opština/gradova odabran je putem procedure uzimanja uzorka, koja se sastojala od dvije faze, sa liste opština/gradova koje je popisala CIK BiH. Uzimanje uzorka u dvije faze objedinilo je jednostavno nasumično uzimanje uzorka (prva faza) i namjernu zamjenu (druga faza) kako bi se osiguralo da uzorak pokriva (1) oba entiteta BiH i Brčko Distrikt; (2) varijabilnost između ruralnih i urbanih područja; (3) varijabilnost između opština/gradova u reprezentaciji političkih stranaka; i (4) ostale varijable koje mogu uticati na političku poziciju muškaraca i žena unutar stranaka (kao što su stope nezaposlenosti i neaktivnosti za muškarce i žene). Unutar svake opštine/grada u studiji, koristili smo rezultate Lokalnih izbora 2012. za određivanje političke stranke koja je imala najviše predstavnika u sastavu opštinskih/gradskih vijeća/skupština. Ovaj pristup je osigurao da odabrane stranke u velikoj mjeri odražavaju preferencije glasača/glasačica u opštinama/gradovima u studiji. Slijedeći ovaj pristup uzimanju uzorka, šest političkih stranaka je određeno za daljnje uzimanje uzorka među političarima/političarkama: (1) Stranka demokratske akcije (SDA); (2) Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine (SDP BiH); (3) Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH); (4) Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD); (5) Srpska demokratska stranka (SDS); i (6) Demokratski narodni savez (DNS). Kako bismo uzeli uzorak političkih kandidata/kandidatkinja unutar studijskog uzorka opština/gradova i stranaka, odabrali smo po pet prvih kandidata i kandidatkinja sa kandidatske liste svake stranke za 19 odabranih opštinskih/gradskih vijeća/skupština. Ukupno, uzorak za analizu uključivao je 185 političkih kandidata i kandidatkinja, među kojima je bilo 96 žena.

Nasumični uzorak vjerovatnoće uzet je među populacijom s pravom glasa i iz ruralnih i iz urbanih područja, među istih 19 opština/gradova, u drugoj fazi studije tokom marta i aprila 2017. U svakoj opštini/gradu anketirano je minimalno 100 osoba, što je rezultiralo uzorkom od 1985. Od njih je 1654 (otprilike 83%) glasalo na Lokalnim izborima 2016.

²⁶ John, O.P. i Srivastava, S. (1999). Taksonomija repozitorija velikih pet dimenzija ličnosti: Istorija, mjerenje i teoretske perspektive, U Pervin i John (urednici.), *Handbook of Personality: Theory and Research / Priručnik ličnosti: Teorija i istraživanje* (str. 102-138), New York: Guilford Press.

²⁷ Goldberg, L.R. (1999). Repozitorij ličnosti širokog opsega i javne domene za mjerenje aspekata nižeg nivoa za više petpeth modela. U Mervielde, Deary, De Fruyt i Ostendorf (urednici), *Personality Psychology in Europe / Psihologija ličnosti u Evropi* (str. 7-28). Tilburg, Holandija: Tilburg University Press.

V. NALAZI STUDIJE

Rodne razlike u pogledu socijalnih, ekonomskih i političkih karakteristika među političkim kandidatima i kandidatkinjama

Kao što je opisano u Prikazu 10, među kandidovanima za mjesta u lokalnim zakonodavnim tijelima 2016. postojale su rodne razlike u pogledu socijalnih, ekonomskih i političkih karakteristika. Na primjer, kandidatkinje su bile mlađe, prosječne dobi od 39 godina, u poređenju sa 43 godine, koliko je iznosila prosječna dob kandidata; ova razlika je statistički značajna na nivou od 5%. Političke kandidatkinje imale su viši nivo školovanja (75% sa nivoom obrazovanja iznad srednje škole) nego kandidati (67% sa višim obrazovanjem). U prosjeku, manje je kandidatkinja bilo udato (58,3% žena u odnosu na 74,2% muškaraca) i imalo stalno zaposlenje (69% žena u odnosu na 76% muškaraca), a više honorarno zaposlenje (5% žena u odnosu na 1% muškaraca). Od onih koje su imale stalno zaposlenje, nešto više kandidatkinja bilo je zaposleno u državnim institucijama (49% žena u odnosu na 45% muškaraca).

Prikaz 10. Odabrane karakteristike kandidatkinja i kandidata

	Kandidatkinje	Kandidati
Dob	38,7	42,7
Obrazovanje: srednja škola ili niže	25,0%	32,6%
Obrazovanje: fakultet ili više	74,9%	67,3%
U braku	58,3%	74,2%
Neoženjen/neudata	36,4%	23,6%
Stalno zaposlenje	68,7%	76,4%
Honorarno zaposlenje	5,2%	1,1%
Rad u vladi (za zaposlene)	49,2%	44,8%
Godine stranačkog staža	8,9	13,1
N	96	89

Također smo otkrili da znatno veći dio kandidatkinja (27% žena u odnosu na 17% muškaraca) smatra da nema nikakav uticaj na razvojne prioritete stranke, imajući na umu da tek 30% opštinskih/gradskih stranačkih odbora čine žene. Prikaz 10 pokazuje i da su kandidati mnogo duže u stranci nego kandidatkinje (muškarci 13, žene 9 godina); ova razlika je statistički značajna na nivou od 5%.

Koliko se razvojni prioriteti političara i političarki podudaraju sa službenim razvojnim prioritetima stranaka

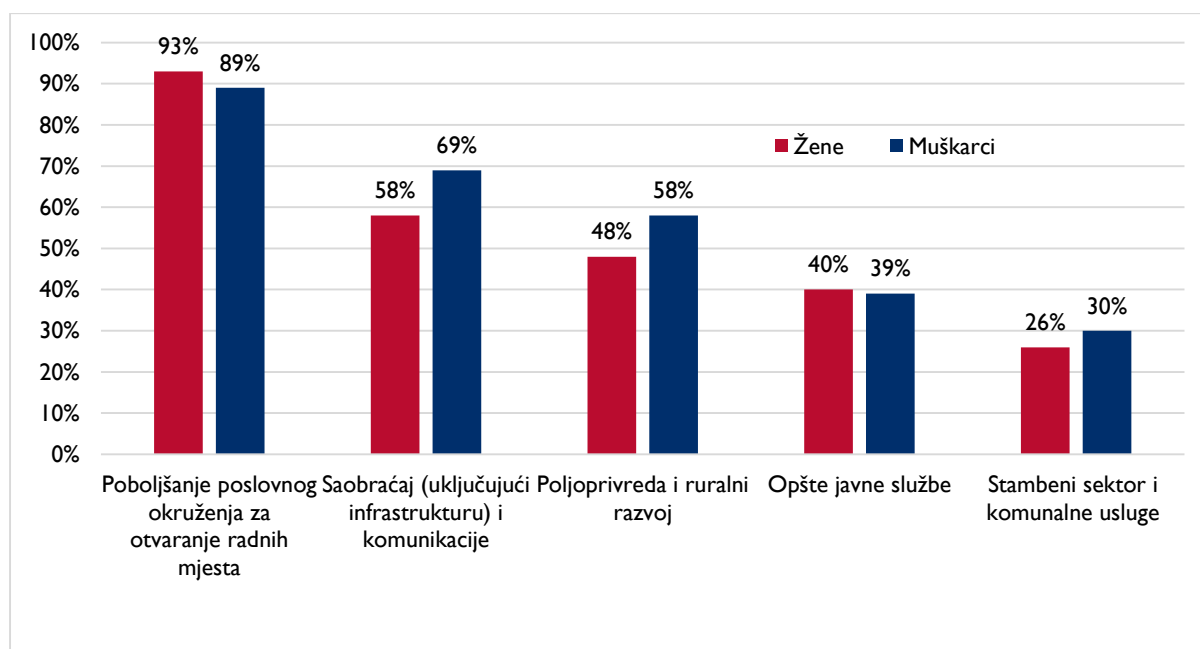
Otkrili smo da kandidatkinje nešto češće nego kandidati navode vlastite razvojne prioritete među prvih pet umjesto da koriste one koje određuje odbor njihove stranke. Sveukupno, upitani da navedu vlastitih pet najviših prioriteta za svoju opštinu/grad, 60% političkih kandidata u našem uzorku navelo je samo prioritete svoje stranke.

Naša analiza nepodudarnosti također je pokazala da se prioriteti kandidatkinja i njihovo rangiranje više razlikuju od prioriteta njihove stranke i njihovog rangiranja u poređenju s prioritetima kandidata. U međuvremenu, prioriteti kandidata i njihovo rangiranje više su se razlikovali od prioriteta stranaka u FBiH nego u RS-u.

Rodna razlika u razvojnim prioritetima među političarima i političarkama

Kao što se vidi iz Prikaza I I, nismo pronašli znatne razlike između onoga što su političari i političarke odredili kao svojih pet najviših razvojnih prioriteta, što je uveliko u skladu sa ranijom literaturom poput Bhatkala (2014). Kad smo podijelili razvojne prioritete koje su kandidati i kandidatkinje naveli u šire kategorije/sektore, poboljšanje poslovnog okruženja za otvaranje radnih mjesta uvjerljivo je najviši razvojni prioritet i za kandidate i za kandidatkinje (93% kandidatkinja navelo je prioritete u ovoj kategoriji među svojih pet najviših u odnosu na 89% kandidata). Slijedili su saobraćaj, uključujući infrastrukturu, i komunikacije (58% kandidatkinja i 69% kandidata); poljoprivreda i ruralni razvoj (48% kandidatkinja i 58% kandidata); opšte javne službe, uključujući opštu administraciju i operativne poslove, te fiskalne i vanjske poslove (40% kandidatkinja i 39% kandidata); i stambeni sektor i komunalne usluge (26% kandidatkinja i 30% kandidata). Stoga, suprotno uobičajenom stereotipu da je za političarke socijalna zaštita viši prioritet nego ekonomska pitanja, studija je pokazala da sveukupno i kandidati i kandidatkinje sličnim prioritetom smatraju ekonomska pitanja.

Prikaz I I. Razvojni prioriteti koje su navele kandidatkinje i kandidati

Međutim, utvrdili smo i da su za kandidatkinje zdravlje i pitanja mladih viši prioritet češće nego za kandidate, dok su za kandidate pitanja odbrane češće viši prioritet nego za kandidatkinje, iako se prosječno nijedno od ovih pitanja ne ubraja u pet najčešćih prioriteta ni za kandidate ni za kandidatkinje.

Osobine ličnosti i rodni stereotipi među političarima i političarkama

Naša istraživačka analiza osobina ličnosti svih kandidata i kandidatkinja urađena je kako bi se procijenili njihovi politički kapaciteti za uticaj na razvojne prioritete stranke i rodne jazove povezane s njima. Nismo otkrili nikakve značajne rodne razlike u osobinama ličnosti za bilo koju od pet CLASP dimenzija (kredibilitet, legitimnost, odgovornost, orijentisanost na pružanje usluga i moć) osim u dimenziji kredibiliteta. Naša analiza glavnih komponenata ukazala je na to da kandidatkinje u prosjeku imaju veći kredibilitet nego kandidati. U dvije poddimenzije vezane za kredibilitet, sposobnost i integritet, integritet je konzistentno bio veći kod kandidatkinja nego kod kandidata; po pitanju sposobnosti nije primijećena značajna razlika među rodovima. Nismo pronašli dokaze da se osobine vezane za dimenziju moći razlikuju među rodovima.

Socijalne, ekonomske i političke karakteristike glasača/glasačica i apstinenata/apstinentica

Prikaz 12 predstavlja odabrane karakteristike glasača/glasačica i apstinenata/apstinentica prikupljene anketom među populacijom s pravom glasa koju smo proveli nakon lokalnih izbora. Više od 84% uzorka činili su građani/građanke koji su sami naveli da su glasali na izborima 2016.; među onima koji su izašli na izbore, 39% je izjavilo da su glasali za političke kandidatkinje, a 32% da nisu glasali ni za jednu kandidatkinju. Demografske karakteristike uglavnom su slične između glasača/glasačica i apstinenata/apstinentica, s nešto većim brojem apstinentica (60% u odnosu na 54%). U poređenju s glasačima, apstinenti su češće bili mlađi (46 u odnosu na dob od 49 godina), u braku (54% u odnosu na 60%) i iz ruralnih zajednica (39% u odnosu na 49%).

Prikaz 12. Odabrane karakteristike glasača/glasačica i apstinenata/apstinentica

	Glasač/Glasačica	Apstinent/Apstinentica	Ukupno
Žene	54,4%	60,2%	55,3%
Dob	49	46,3	48,6
U braku	60,4%	53,5%	59,3%
Neoženjen/neudata	24,1%	31,2%	25,3%
Iz ruralnih zajednica	49,3%	38,9%	47,7%
Obrazovanje: srednja škola ili više	73,4%	73,4%	73,4%
Zaposleni	25,0%	25,2%	25,1%
Nezaposleni	42,6%	44,3%	42,8%
N	1654	314	1985

Ispitujući populaciju glasača/glasačica u 19 opština/gradova odabranih za studiju, kao što je opisano u Prikazu 13, utvrdili smo da su bh. građani/građanke koji su glasali za kandidatkinje na Lokalnim izborima 2016. imali znatno viši nivo obrazovanja (80% sa srednjoškolskim ili višim obrazovanjem) u poređenju sa onima koji nisu glasali ni za jednu kandidatkinju (66% sa srednjoškolskim ili nižim obrazovanjem). Pored toga, glasačice su češće glasale za kandidatkinje (58% u odnosu 52%) i nešto češće zaposlene tokom perioda u kojem je anketa provedena (27% u odnosu na 24%).

Prikaz 13. Odabrane karakteristike glasača i glasačica prema ishodu izbora

	Glasali za žene	Nisu glasali za žene
Žene	57,6%	52,3%
Dob	48,4	48,7
U braku	60,7%	60,9%
Neoženjen/neudata	25,6%	23,7%
Iz ruralnih zajednica	49,5%	44,7%
Obrazovanje: srednja škola ili više	79,6%	66,3%
Zaposleni	27,2%	24,1%
Nezaposleni	44,6%	44,0%
N	641	532

Na pitanje o tome koliko se interesuju za politiku, više od 18% anketiranih koji su glasali na Lokalnim izborima 2016. izjavilo je da se „prilično” ili “veoma” interesuju; odgovarajući postotak onih koji nisu glasali iznosio je manje od 9%. Među glasačima/glasačicama, više od 22% anketiranih koji su glasali za kandidatkinje izjavilo je da se “prilično” ili “veoma” interesuju, dok je 15% onih koji nisu glasali ni za jednu ženu navelo da se “prilično” ili “veoma” interesuju.

Preferencije glasača/glasačica i rodna stereotipizacija

Prikupili smo obimne informacije o faktorima koji utiču na odluke glasača/glasačica o tome za koga će glasati, naročito o faktorima povezanim s percepcijama političkih kandidatkinja. Međusobno povezivanje ovih faktora preferencije sa stvarnim ishodima izbora direktno upitanim u anketi pruža nam jedinstvene uvide u nedovoljnu zastupljenost žena u zakonodavnim tijelima u BiH na lokalnom nivou. Prikaz 14 predstavlja glavne razloge koje navode ispitanici/ispitanice koji nisu glasali na Lokalnim izborima 2016. Od 314 njih, više od četvrtine je navelo da je glavni razlog zbog kojeg nisu glasali to što smatraju da njihovi glasovi ništa ne mogu promijeniti.

Prikaz 14. Glavni razlog za neizlazak na glasanje

Glavni razlog zbog kojeg nisu glasali 2016.	
Nema razlike među	12,7%
Smatram da moj glas ništa ne može promijeniti	25,5%
Smatram da se glasovi namještaju	8,6%
Planirao/la sam glasati, ali nisam mogao/la doći do birališta/nisam imao/la vremena	17,2%
Ostali razlozi	24,5%
Odbija odgovoriti	11,5%
N	314

Također smo zatražili od svih ispitanika/ispitanica da poredaju po važnosti potencijalne faktore na kojima su zasnovane njihove glasačke preferencije. Kao što je predstavljeno u Prikazu 15, sveukupno, nivo obrazovanja kandidata/kandidatkinja, te percipirane sposobnosti i povjerenje u lični kredibilitet kad je riječ o ispunjavanju obećanja bila su dva najbitnija faktora za sve kategorije glasača/glasačica. Također smo utvrdili da je postojalo nekoliko značajnih razlika među pojedinim kategorijama glasača/glasačica. Na primjer, stranka kojoj su kandidati/kandidatkinje pripadali odigrala je znatno bitniju ulogu u glasačkim preferencijama među glasačima/glasačicama u poređenju sa apstinentima/apstinenticama; više od 10% glasača/glasačica to je navelo kao najvažniji faktor, dok je odgovarajući postotak kod apstinenta/apstinentica iznosio 5,4%. Ovaj zaključak bio je u skladu s tim što je veći udio glasača/glasačica (3,2%) naveo „kandidatovu stranku na vlasti“ kao najbitniji faktor u poređenju sa apstinentima/apstinenticama (1,6%). Pored toga, 7,7% glasača/glasačica izjavilo je da je lično poznavanje kandidata/kandidatkinje bio najvažniji faktor koji je odlučio o tome za koga će glasati; tek je 3,8% apstinenta/apstinentica navelo isti faktor za određivanje preferencija.

Prikaz 15. Najbitniji faktor preferencija za glasanje

	Glasač/ Glasačica	Apstinent/ Apstinentica	Glasali za žene	Nisu glasali za žene
Fizički izgled kandidata/kandidatkinje	0,4%	1,3%	0,3%	0,8%
Nivo obrazovanja i percipirane sposobnosti kandidata/kandidatkinje	19,1%	22,6%	24,8%	15,2%
Povjerenje u lični kredibilitet kandidata/kandidatkinje da će ispuniti svoja obećanja	26,5%	21,3%	25,1%	27,6%
Lični program/prioriteti kandidata/kandidatkinje i upoznatost s lokalnim problemima	11,4%	10,8%	10,8%	11,5%
Istorijat dosadašnjih političkih angažmana kandidata/kandidatkinje	9,7%	9,9%	5,6%	12,6%
Stranka kojoj kandidat/kandidatkinja pripada te program i kadar stranke	10,2%	5,4%	9,5%	9,8%
Činjenica da je stranka kandidata/kandidatkinje na vlasti	3,2%	1,6%	3,3%	2,6%
Poznavanje kandidata kroz njegova/njena pojavljivanja u medijima	3,2%	2,6%	2,3%	4,1%
Dobra komunikacija s građanima	5,3%	6,1%	5,5%	5,3%
Lično poznavanje kandidata/kandidatkinje	7,7%	3,8%	9,8%	8,8%
Rod kandidata/kandidatkinje	0,1%	0,0%	0,2%	0,0%
Odbija odgovoriti	3,2%	14,7%	2,8%	1,7%
N	1654	314	641	532

Relevantnije za našu studiju, utvrdili smo da je blizu 13% svih anketiranih glasača/glasačica koji nisu glasali ni za jednu kandidatkinju navelo da je dosadašnji politički angažman bio najvažniji faktor u određivanju njihovih preferencija za glasanje, dok je 5,6% glasača/glasačica koji nisu glasali za kandidatkinje navelo isti najvažniji faktor. Veći dio ispitanika/ispitanica koji nisu glasali za kandidatkinje naveo/navela je pojavljivanje u medijima kao najvažniji faktor za svoje glasačke preferencije (4,1% u odnosu na 2,3%), dok je mnogo veći postotak glasača/glasačica koji su glasali za žene naveo nivo obrazovanja i percipirane sposobnosti kao odlučujući faktor (24,8% u odnosu na 15,2%). Sveukupno, samo je jedan ispitanik u našem uzorku naveo da je rod kandidata bio najvažniji faktor za glasačke preferencije.

Kako bi nam dodatno pomoglo da razumijemo nisku zastupljenost žena među izabranim lokalnim zvaničnicima/zvaničnicama na Lokalnim izborima 2016, direktno od glasača/glasačica koji su glasali za kandidatkinje tražili smo odgovore o razlozima njihove podrške političarkama. U skladu sa nalazima vezanim za opšte preferencije za glasanje, Prikaz 16 pokazuje da su nivo obrazovanja i percipirane sposobnosti činile najvažniji razlog zbog kojeg su ovi ispitanici/ispitanice glasali/glasale za kandidatkinje. Dodatno, više od 15% ispitanika/ispitanica navelo je da je pružanje više prilika ženama u politici motiv

njihove podrške kandidatkinjama. Ostali najvažniji razlozi koje su naveli/navele bili su lično poznavanje kandidatkinje (17,9%) i povjerenje u kredibilitet kandidatkinje da će ispuniti svoja obećanja (16,4%).

Prikaz 16. Najvažniji razlog glasanja za kandidatkinje

	Glasmali za kandidatkinje
Zbog njenog fizičkog izgleda	0,3%
Zbog njenog nivoa obrazovanja i percipiranih sposobnosti	20,0%
Zbog mog povjerenja u njen lični kredibilitet da će ispuniti svoja obećanja	16,4%
Zbog njenog ličnog programa/prioriteta i upoznatosti s lokalnim problemima	5,0%
Zbog njenog istorijata dosadašnjih političkih angažmana	4,4%
Zbog stranke kojoj pripada i programa i kadra te stranke	8,1%
Zbog činjenice da je njena stranka na vlasti	1,4%
Zbog njenih pojavljivanja u medijima	0,3%
Zbog njene dobre komunikacije s javnošću	6,2%
Zato što je lično poznajem	17,9%
Zato što bi žene trebale dobiti više prilika u politici	16,4%
Nasumično sam izabrala njeno ime	0,8%
Odbija odgovoriti	2,8%
N	641

Također smo procijenili razloge zbog kojih su ispitanici/ispitanice koji su sami/same naveli/navele da nisu glasali/glasale ni za jednu političarku to učinili; rezultati se nalaze u Prikazu 17.

Prikaz 17. Razlozi neglasanja za kandidatkinje

	Nisu glasali za žene
Zato što žene uopšteno nisu dobre u politici i samo bi muškarci trebali biti političari	9,9%
Zato što je na listi bilo kvalifikovanijih i sposobnijih kandidata/kandidatkinja	31,8%
Zato što ne smatram njen program/prioritete najvažnijim	8,5%
Zato što njeno ime nije zvučalo poznato i ne znam ništa o njoj	38,7%
Ostali	11,1%
N	532

Od 532 glasača/glasačica koji su pripadali ovoj kategoriji, 40% njih navelo je da je glavni razlog to što ništa nisu znali/znale o kandidatkinjama. Ovo je značajan zaključak naše studije koji ima implikacije na politiku djelovanja samih političkih stranaka. Kako bi se povećala zastupljenost žena u politici u BiH, stranke bi trebale povećati aktivnosti u medijskoj kampanji kandidatkinja da bi upoznale glasačku javnost sa političkim platformama kandidatkinja i njihovim lokalnim razvojnim prioritetima. Također

smo utvrdili da je manje od 10% glasača/glasačica koji nisu glasali/glasale za kandidatkinje imalo percepciju da žene nisu dobre u politici.

U našoj anketi, unutar odvojene grupe pitanja o stereotipima, izložene u Prikazu 18, rodni stereotipi prisutni su u svim kategorijama populacije s pravom glasa. Glasajući/glasačice koji nisu glasali za kandidatkinje ispoljili su najsnažnije stereotipe, nakon čega slijede glasači/glasačice koji su glasali/glasale za kandidatkinje, dok su apstinenti/apstinentice najmanje skloni rodnim stereotipima. Iako manje od 10% ispitanih navodi da je razlog neglasanja za kandidatkinje njihovo uvjerenje da žene nisu dobre u politici (što je prikazano u prethodnoj tabeli), unutar grupe stereotipa, 33% apstinenata/apstinentica, 42% glasača/glasačica koji su glasali/glasale za kandidatkinje i 49% glasača/glasačica koji nisu glasali ni za jednu ženu zapravo se slažu da muškarci čine bolje političke lidere nego žene i da bi češće trebali biti birani nego one.

Posmatranje rodnih stereotipa među glasačima/glasačicama, pokazalo nam je da veći dio glasača/glasačica (61,7%) smatra da su prioritetni sektori za političare obično ekonomska pitanja, infrastruktura i sigurnost/odbrana, dok su prioriteti žena socijalna zaštita, obrazovanje i zdravlje, u poređenju sa apstinentima/apstinenticama (49,4%).

Sveukupno, otprilike polovina ispitanika smatrala je da muškarci čine bolje političke lidere i da bi trebali biti izabrani, dok se manje od 30% ispitanica nije složilo s ovom percepcijom. Naprotiv, među ženskim ispitanicima, polovina se nije složila s ovom tvrdnjom, dok se nešto više od 30% složilo. Među glasačima koji su glasali za političke kandidatkinje na Lokalnim izborima 2016, blizu 60% muškaraca smatralo je da su muškarci emocionalno prikladniji za politiku nego žene; odgovarajući postotak kod žena iznosio je tek nešto više od 40%.

Prikaz 18. Rodna stereotipizacija u politici

		Svi	Glasači/ Glasačice	Apstinenti/ Apstinentice	Glasali za žene	Nisu glasali za žene
Uopšteno, muškarci čine bolje političke lidere nego žene i trebali bi češće biti birani	Slažem se	40,8%	42,3%	33,4%	41,2%	48,5%
	Niti se slažem niti se ne slažem	18,0%	17,4%	20,7%	15,1%	14,7%
	Ne slažem se	39,5%	38,9%	43,0%	42,8%	34,8%
Aktivnosti u javnom životu bliže su muškarcima, a u privatnom ženama	Slažem se	51,2%	52,7%	44,0%	55,5%	56,6%
	Niti se slažem niti se ne slažem	22,3%	22,1%	23,9%	18,7%	19,9%
	Ne slažem se	24,4%	23,3%	29,3%	24,2%	21,2%
Potrebe porodice važnije su nego lične ambicije žena	Slažem se	70,1%	71,6%	62,7%	72,5%	79,1%
	Niti se slažem niti se ne slažem	15,6%	15,1%	18,2%	14,8%	10,5%
	Ne slažem se	14,1%	13,2%	18,2%	12,6%	10,2%
Prioritetni sektori političara obično su ekonomska pitanja, infrastruktura i sigurnost/odbrana, dok su prioriteti političarki socijalna zaštita, obrazovanje i zdravstvo	Slažem se	59,5%	61,7%	49,4%	66,9%	65,6%
	Niti se slažem niti se ne slažem	23,9%	23,8%	24,5%	20,0%	20,7%
	Ne slažem se	14,2%	12,3%	22,9%	11,7%	10,5%
Većina muškaraca je emocionalno prikladnija za politiku nego većina žena	Slažem se	51,2%	52,8%	44,6%	49,6%	59,2%
	Niti se slažem niti se ne slažem	14,6%	14,1%	16,6%	12,5%	14,5%
	Ne slažem se	33,2%	32,5%	36,6%	37,1%	25,8%
Uopšteno, političarke su liberalnije nego političari	Slažem se	55,0%	55,0%	55,7%	63,7%	49,1%
	Niti se slažem niti se ne slažem	25,5%	26,6%	20,1%	22,0%	28,8%
	Ne slažem se	16,0%	15,2%	18,8%	11,1%	18,8%
Uopšteno, političarke su demokratičnije nego političari	Slažem se	60,3%	60,2%	60,5%	68,6%	56,2%
	Niti se slažem niti se ne slažem	21,4%	22,4%	16,2%	18,1%	22,9%
	Ne slažem se	16,1%	15,5%	18,8%	11,9%	18,8%

		Muškarci	Žene	Glasači	Glasačice	Apstinenti	Apstinentice
Uopšteno, muškarci čine bolje političke lidere nego žene i trebali bi češće biti birani	Slažem se	49,9%	33,3%	50,7%	35,2%	45,6%	25,4%
	Niti se slažem niti se ne slažem	19,2%	17,1%	18,9%	16,0%	20,0%	21,2%
	Ne slažem se	28,8%	48,3%	28,5%	47,7%	30,4%	51,3%
Aktivnosti u javnom životu bliže su muškarcima, a u privatnom ženama	Slažem se	55,6%	47,7%	56,4%	49,5%	50,4%	39,7%
	Niti se slažem niti se ne slažem	23,0%	21,8%	22,8%	21,6%	24,8%	23,3%
	Ne slažem se	19,8%	28,1%	19,1%	26,9%	24,0%	32,8%
Potrebe porodice važnije su nego lične ambicije žena	Slažem se	71,5%	68,9%	73,0%	70,4%	63,2%	62,4%
	Niti se slažem niti se ne slažem	16,4%	15,0%	15,2%	14,9%	22,4%	15,3%
	Ne slažem se	12,1%	15,7%	11,7%	14,6%	14,4%	20,6%
Prioritetni sektori političara obično su ekonomska pitanja, infrastruktura i sigurnost/odbrana, dok su prioriteta političarki socijalna zaštita, obrazovanje i zdravlje	Slažem se	60,4%	58,7%	61,6%	61,7%	53,6%	46,6%
	Niti se slažem niti se ne slažem	25,0%	23,0%	25,0%	22,7%	24,0%	24,9%
	Ne slažem se	12,9%	15,3%	11,8%	12,8%	20,0%	24,9%
Većina muškaraca je emocionalno prikladnija za politiku nego većina žena	Slažem se	58,3%	45,5%	60,0%	46,7%	49,6%	41,3%
	Niti se slažem niti se ne slažem	14,8%	14,4%	15,0%	13,4%	13,6%	18,5%
	Ne slažem se	26,2%	39,0%	24,5%	39,2%	34,4%	37,6%
Uopšteno, političarke su liberalnije nego političari	Slažem se	52,5%	56,9%	52,3%	57,3%	54,4%	56,6%
	Niti se slažem niti se ne slažem	26,9%	24,4%	28,9%	24,7%	16,0%	22,8%
	Ne slažem se	18,0%	14,3%	16,6%	14,1%	25,6%	14,3%
Uopšteno, političarke su demokratičnije nego političari	Slažem se	55,2%	64,3%	55,1%	64,5%	56,8%	63,0%
	Niti se slažem niti se ne slažem	23,1%	20,0%	24,4%	20,8%	15,2%	16,9%
	Ne slažem se	19,6%	13,2%	18,9%	12,7%	23,2%	15,9%

		Muškarci koji su glasali za žene	Žene koje su glasale za žene	Muškarci koji nisu glasali za žene	Žene koje nisu glasale za žene
Uopšteno, muškarci čine bolje političke lidere nego žene i trebali bi češće biti birani	Slažem se	51,8%	33,3%	52,4%	45,0%
	Niti se slažem niti se ne slažem	16,2%	14,4%	15,8%	13,7%
	Ne slažem se	30,5%	51,8%	29,1%	39,9%
Aktivnosti u javnom životu bliže su muškarcima, a u privatnom ženama	Slažem se	59,6%	52,6%	58,7%	54,7%
	Niti se slažem niti se ne slažem	17,3%	19,8%	22,1%	18,0%
	Ne slažem se	21,0%	26,6%	17,7%	24,5%
Potrebe porodice važnije su nego lične ambicije žena	Slažem se	73,9%	71,5%	81,1%	77,3%
	Niti se slažem niti se ne slažem	13,2%	16,0%	9,1%	11,9%
	Ne slažem se	12,9%	12,5%	9,5%	10,8%
Prioritetni sektori političara obično su ekonomska pitanja, infrastruktura i sigurnost/odbrana, dok su prioriteti političarki socijalna zaštita, obrazovanje i zdravstvo	Slažem se	68,0%	66,1%	63,4%	67,6%
	Niti se slažem niti se ne slažem	19,9%	20,1%	22,4%	19,1%
	Ne slažem se	10,7%	12,5%	11,8%	9,4%
Većina muškaraca je emocionalno prikladnija za politiku nego većina žena	Slažem se	58,1%	43,4%	62,6%	56,1%
	Niti se slažem niti se ne slažem	11,0%	13,6%	15,4%	13,7%
	Ne slažem se	30,5%	42,0%	21,3%	29,9%
Uopšteno, političarke su liberalnije nego političari	Slažem se	61,8%	65,0%	48,4%	49,6%
	Niti se slažem niti se ne slažem	22,1%	22,0%	30,7%	27,0%
	Ne slažem se	12,9%	9,8%	19,3%	18,4%
Uopšteno, političarke su demokratičnije nego političari	Slažem se	64,3%	71,8%	52,4%	59,7%
	Niti se slažem niti se ne slažem	19,1%	17,3%	21,3%	24,5%
	Ne slažem se	15,1%	9,5%	24,8%	13,3%

Podjelom populacije s pravom glasa prema rodu, rodna stereotipizacija u politici lako se može primijetiti poređenjem odgovora ispitanika na ova pitanja sa odgovorima ispitanica, čak i unutar usko definisanih kategorija glasačke populacije. Na primjer, sveukupno, otprilike polovina muških ispitanika smatrala je da muškarci čine bolje političke lidere i da bi trebali biti birani, dok se manje od 30% njih nije složilo s ovom percepcijom. Nasuprot tome, među ispitanicama, polovina njih nije se složila s ovom tvrdnjom, dok se nešto više od 30% složilo. Od onih koji su glasali za političke kandidatkinje na Lokalnim izborima 2016., blizu 60% muškaraca smatralo je da su muškarci emocionalno prikladniji za politiku nego žene; odgovarajući postotak među ženama iznosi tek nešto više od 40%.

Rodna stereotipizacija među populacijom s pravom glasa dodatno je analizirana u Prikazu 18, u kojem je od ispitanih zatraženo da povežu određene ključne riječi sa političarima ili političarkama. Rezultati direktno ukazuju na rodnu stereotipizaciju, koja je raširena među populacijom s pravom glasa u BiH. Na primjer, muški ispitanici češće povezuju izraze kao što su “odlučan/na”, “sposoban/na” i “marljiv/a” s muškarcima.

Pregledom stubaca u Prikazu 19, jasno je da su naši nalazi o rodnoj stereotipizaciji među opštom javnošću uglavnom u skladu sa tim za koga su glasali/glasale. Na primjer, oni koji su glasali za kandidatkinje češće povezuju izraze kao što su „odlučan/na“, “čvrst/a”, “moralna osoba s visokim integritetom“ i „ispunjava obećanja“ sa ženama u poređenju sa ispitanicima/ispitanicama koji/koje nisu glasali/glasale ni za jednu kandidatkinju. Više od 55% glasača i glasačica koji su glasali za žene povezali su izraz „odgovoran/na“ sa ženama, dok je manje od 48% ispitanika/ispitanica koji nisu podržali nijednu kandidatkinju navelo istu asocijaciju.

Prikaz 19. Rodna stereotipizacija među populacijom s pravom glasa

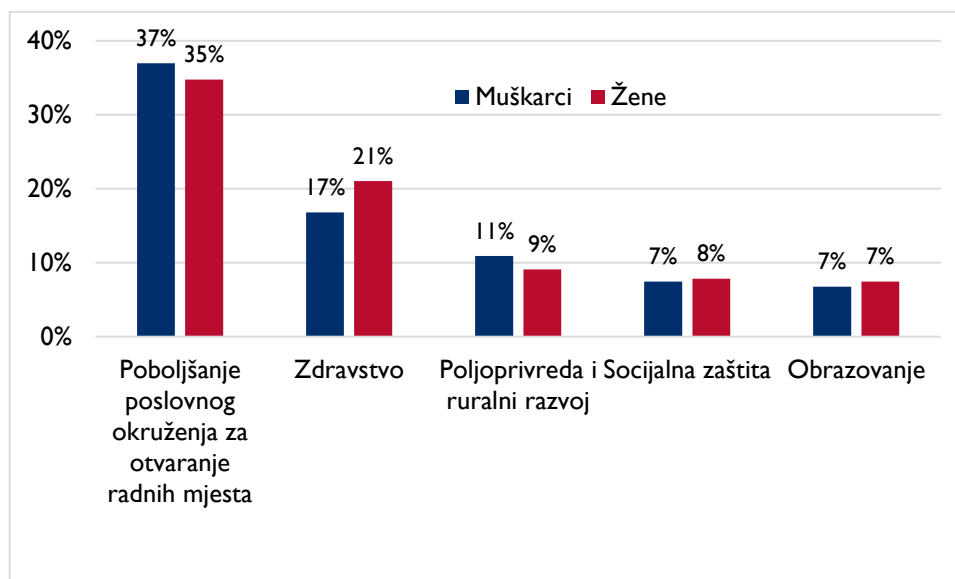
Koje od sljedećih riječi i fraza obično više povezujete s kandidatima ili kandidatkinjama?		Svi	Muškarci	Žene	Glasači/ Glasačice	Apstinenti/ Apstinentice	Glasali za žene	Nisu glasali za žene
Odlučan/na	Žene	39,70%	27,62%	49,45%	38,60%	46,80%	44,60%	33,30%
	Muškarci	50,90%	62,91%	41,26%	52,70%	40,50%	46,20%	57,10%
Zalaže se za ono u što vjeruje	Žene	53,10%	42,84%	61,38%	52,80%	56,40%	58,40%	47,20%
	Muškarci	36,10%	46,00%	28,14%	37,10%	29,60%	30,90%	41,90%
Emocionalno stabilan/na	Žene	41,40%	31,45%	49,36%	41,20%	43,30%	45,60%	35,50%
	Muškarci	49,60%	59,53%	41,53%	50,60%	43,30%	45,20%	56,00%
Čvrst/a	Žene	35,70%	24,92%	44,44%	36,20%	34,10%	42,30%	31,40%
	Muškarci	53,30%	64,37%	44,44%	53,90%	49,70%	46,00%	59,60%
Saosjećajan/na	Žene	70,10%	63,13%	75,77%	70,40%	71,30%	73,30%	69,60%
	Muškarci	22,10%	28,64%	16,76%	22,40%	18,20%	19,00%	22,90%
Ispunjava obaveze prema porodici dok je na funkciji	Žene	60,30%	50,73%	68,03%	60,20%	62,10%	63,70%	59,00%
	Muškarci	31,10%	39,80%	24,04%	32,20%	24,50%	28,70%	33,30%
Postiže kompromise	Žene	49,60%	39,57%	57,65%	49,20%	53,20%	54,90%	45,50%
	Muškarci	40,10%	49,49%	32,42%	40,80%	35,00%	34,50%	44,00%
Rizikuje	Žene	28,60%	19,05%	36,34%	28,20%	31,90%	32,50%	25,90%
	Muškarci	60,10%	69,79%	52,28%	61,30%	53,50%	57,30%	63,70%
Zloupotrebljava vlast	Žene	14,10%	14,21%	13,93%	13,80%	15,90%	12,60%	14,70%
	Muškarci	68,60%	68,66%	68,58%	69,30%	64,70%	71,10%	69,40%
Pun/a ideja	Žene	50,10%	39,46%	58,65%	49,10%	56,70%	51,50%	46,20%
	Muškarci	35,80%	45,66%	27,78%	37,20%	27,40%	34,60%	40,40%
Ispunjava obećanja	Žene	48,60%	38,33%	56,92%	48,30%	52,20%	53,80%	45,10%
	Muškarci	33,70%	44,19%	25,14%	34,80%	26,40%	28,10%	39,70%

Koje od sljedećih riječi i fraza obično više povezujete s kandidatima ili kandidatkinjama?		Svi	Muškarci	Žene	Glasači/ Glasačice	Apstinenti/ Apstinentice	Glasali za žene	Nisu glasali za žene
Odgovorana	Žene	50,00%	37,54%	60,11%	49,80%	53,50%	55,10%	47,70%
	Muškarci	36,90%	49,15%	27,05%	37,80%	30,90%	33,20%	39,30%
Timski igrač/igračica	Žene	41,40%	26,27%	41,62%	33,40%	43,00%	35,00%	31,00%
	Muškarci	49,60%	59,53%	44,63%	53,20%	40,80%	52,30%	54,90%
Sposobana	Žene	39,70%	27,96%	49,27%	38,80%	46,50%	42,40%	35,00%
	Muškarci	46,90%	58,85%	37,25%	48,80%	36,00%	44,50%	52,60%
Moralna osoba s visokim integritetom	Žene	44,10%	33,26%	52,82%	43,20%	49,70%	47,10%	38,90%
	Muškarci	40,20%	51,07%	31,42%	41,60%	32,50%	36,20%	47,70%
Pravedana	Žene	54,50%	44,98%	62,20%	54,10%	58,30%	59,90%	51,50%
	Muškarci	30,10%	39,80%	22,31%	31,10%	23,90%	23,70%	35,70%
Iskrena	Žene	54,20%	42,73%	63,57%	54,50%	55,10%	60,40%	52,10%
	Muškarci	31,00%	41,94%	22,22%	31,70%	26,10%	24,80%	36,10%
Odvažana	Žene	37,80%	28,30%	45,45%	36,70%	43,60%	41,70%	32,30%
	Muškarci	50,60%	60,88%	42,35%	52,70%	40,10%	47,10%	56,00%
Prilagođava se tuđim stavovima	Žene	45,40%	37,54%	51,82%	45,40%	46,50%	48,40%	42,90%
	Muškarci	39,80%	46,11%	34,79%	40,60%	35,70%	35,90%	42,20%
Dominantana	Žene	31,10%	21,98%	38,43%	29,40%	40,10%	32,30%	25,90%
	Muškarci	59,00%	67,64%	52,00%	61,10%	48,10%	57,60%	63,90%
Marljiv/a	Žene	53,00%	42,39%	61,66%	53,20%	54,50%	59,10%	48,30%
	Muškarci	35,40%	45,55%	27,23%	36,10%	29,90%	30,90%	40,00%
Organizovana	Žene	52,90%	40,59%	62,84%	52,20%	58,00%	56,30%	49,10%
	Muškarci	35,90%	47,13%	26,78%	37,40%	26,80%	31,70%	41,70%

Razvojni prioriteti među populacijom s pravom glasa

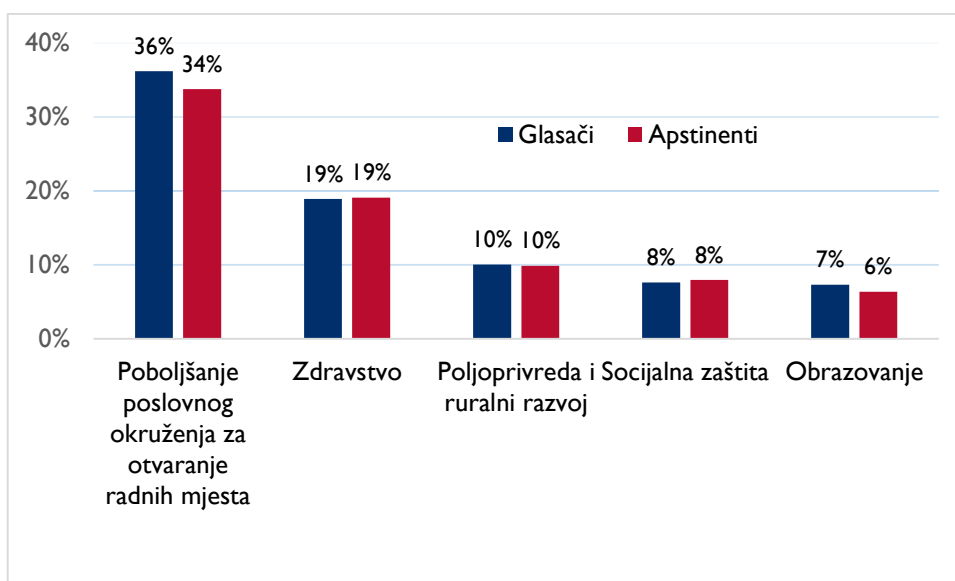
Kao što se vidi iz Prikaza 20, upitani da poredaju po važnosti 17 razvojnih prioriteta, i muškarci i žene naveli su istih pet oblasti kao najčešće prioritete. Među građanima/građankama nema rodних razlika, jer i muškarci i žene navode istih pet najviših prioriteta istim redoslijedom, iako žene smatraju zdravlje nešto višim prioritetom nego muškarci.

Prikaz 20. Najviši razvojni prioriteti prema rodu

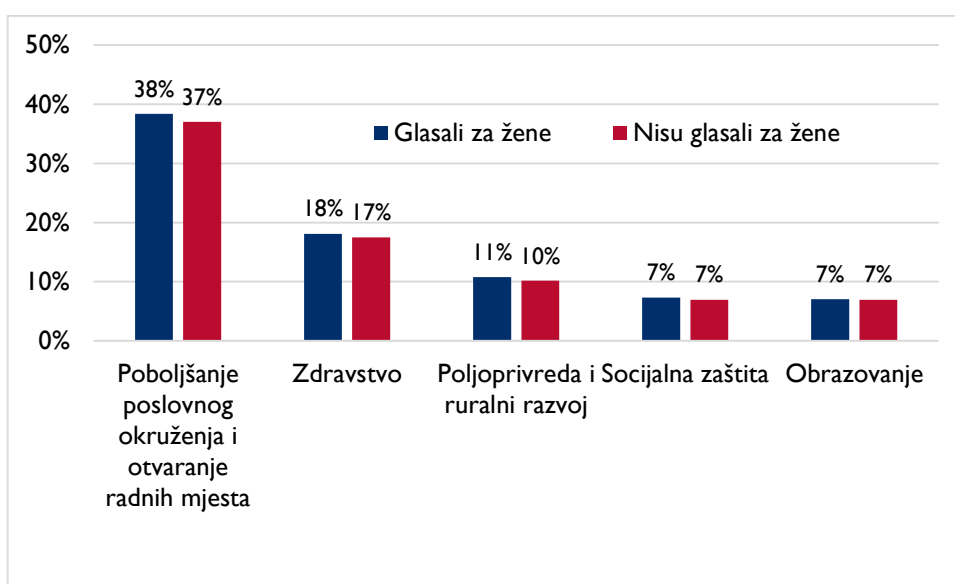

Slično, u Prikazu 21 i 22, istih pet oblasti su kao najčešći najviši prioritet navele sve kategorije populacije s pravom glasa: glasači i glasačice u odnosu na apstinente i apstinentice, kao i oni koji su glasali za kandidatkinje u odnosu na one koji nisu glasali ni za jednu kandidatkinju 2016. Ovih pet oblasti su poboljšanje poslovnog okruženja za otvaranje radnih mjesta, zdravlje, poljoprivreda i ruralni razvoj, socijalna zaštita i obrazovanje. Kad smo proširili pitanja na pet najviših prioriteta za populaciju s pravom glasa, istih pet oblasti pokazale su se kao najčešći odabiri. Iako nismo pronašli razlike između glasača/glasačica i apstinenta/apstinentica, te glasača/glasačica koji su glasali za kandidatkinje i onih koji nisu glasali ni za jednu političarku, ovih pet oblasti razlikuje se od pet najviših prioriteta koje su naveli politički kandidati/kandidatkinje. Iako je poboljšanje poslovnog okruženja za otvaranje radnih mjesta ostao najčešći najviši prioritet koji su odabrali/odabrale i glasači/glasačice i političari/političarke, zdravlje, socijalna zaštita i obrazovanje oblasti su koje su često navodili glasači/glasačice kao najviše razvojne prioritete, ali koji nisu među pet najčešćih odabira političkih kandidata/kandidatkinja.

Prikaz 21. Najviši razvojni prioriteti za populaciju s pravom glasa

Prikaz 22. Najviši razvojni prioriteti za glasače/glasačice

Konkretno, 36% glasača/glasačica odabralo je poboljšanje poslovnog okruženja za otvaranje radnih mjesta kao svoj najviši razvojni prioritet, dok je 19% njih izabralo zdravstvo. Veoma slični omjeri mogu se vidjeti među populacijom onih koji nisu glasali/glasale. Pregledom glasačkog korpusa podijeljenih prema tome jesu li 2016. glasali za kandidatkinje, vidimo da je 38% ispitanika/ispitanica koji su glasali za žene i 37% glasača/glasačica koji nisu glasali/glasale ni za jednu kandidatkinju odabralo poboljšanje poslovnog okruženja za otvaranje radnih mjesta kao svoj najviši razvojni prioritet. Postotci za socijalnu zaštitu i obrazovanje iznosili su 7% za obje grupe.

Lične osobine glasača i glasačica

Postavili smo pojednostavljeni skup pitanja, zasnovan na BFI-u i IPIP-u, populaciji s pravom glasa kako bismo procijenili pet dimenzija principa CLASP, te ispitali da li lične osobine glasača i glasačica utječu na njihovo biračko ponašanje. Naša analiza glavnih komponenata otkrila je isti obrazac razlika u

osobinama ličnosti izmjerenih prema pet dimenzija CLASP-a između građana i građanki s pravom glasa, kao i razlika između političkih kandidata i kandidatkinja. Kandidatkinje u prosjeku imaju veći kredibilitet nego kandidati, a poddimenzija vezana za integritet konzistentno je veća kod žena nego kod muškaraca. Ovaj obrazac u skladu je sa rodnim razlikama u osobinama unutar kategorija glasača/glasačica, apstinenata/apstinentica i drugih glasačkih kategorija.

Pronašli smo značajne razlike između glasača/glasačica koji su podržali kandidatkinje i onih koji nisu u osobinama ličnosti za dvije dimenzije CLASP-a: odgovornost i kredibilitet, gdje je dobijen mnogo snažniji rezultat nego pri poređenju osobina ličnosti političara i političarki. Procjene su ukazale na to da glasači/glasačice koji su podržali kandidatkinje u prosjeku imaju izraženije osobine odgovornosti i kredibiliteta nego ispitanici/ispitanice koji nisu glasali/glasale ni za jednu ženu. Unutar dimenzije kredibiliteta, poddimenzija sposobnosti konzistentno je viša kod glasača/glasačica koji su glasali/glasale za kandidatkinje; nije primijećena značajna razlika u integritetu između dvije grupe. Također smo utvrdili da su glasači/glasačice koji su podržali kandidatkinje ispoljili/ispoljile snažnije osobine vezane za pouzdanost i timski rad (dvije poddimenzije unutar dimenzije odgovornosti) u poređenju sa glasačima/glasačicama koji nisu glasali ni za jednu kandidatkinju. Ukratko, naša istraživačka analiza zasnovana na principima CLASP pružila je sugestivne dokaze da bi osobine ličnosti vezane za odgovornost i kredibilitet mogle ponuditi objašnjenja za različite odluke na glasanju između dvije grupe glasača/glasačica, jedne koja je glasala za kandidatkinje i druge koja nije.

VI. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Učešće žena u političkim procesima i kreiranju politika djelovanja ključno je za efikasno upravljanje i unaprijeđene rezultate ljudskog razvoja. Sve veća fokusiranost na izrazito nedovoljnu zastupljenost žena u politici u BiH osigurala je političku volju neophodnu za testiranje i razvoj programa za povećanje učešća žena u donošenju političkih odluka. Već postoje brojni dokazi da, nakon što budu izabrane, zvaničnice naročito mogu ojačati legitimnost lokalne vlade, poboljšati pružanje usluga i pomoći u komunikaciji s lokalnim stanovništvom.

Naša studija pruža obimne, kvalitetne podatke o razvojnim prioritetima i osobinama ličnosti i lokalnih političara i političarki i glasača i glasačica. Objedinjujući ova dva izvora anketnih podataka, ova studija ne samo da nudi detaljne informacije o rodnim razlikama u razvojnim prioritetima u kontekstu Lokalnih izbora u BiH 2016, nego pruža i empirijske dokaze o rodnoj stereotipizaciji u politici i rodnim preferencijama glasačake populacije, te faktorima koji određuju način na koji glasaju, jer sve pomenuto doprinosi nedovoljnoj zastupljenosti žena u lokalnim zakonodavnim tijelima u BiH. Naši nalazi o izraženoj rodnoj stereotipizaciji u politici među glasačkom populacijom i direktne informacije dobijene od onih koji nisu glasali ni za jednu političarku stvaraju bazu čvrstih empirijskih dokaza za buduće rodne programe.

Na osnovu nalaza studije²⁸, predlažemo sljedeće zaključke i preporuke za politike djelovanja i intervencije u svrhu jačanja rodne ravnopravnosti u političkoj zastupljenosti i borbi protiv rodni stereotipa u BiH:

1. Ova studija otkriva znatne rodne stereotipe u BiH, koje ispoljavaju i muškarci i žene. 72% muškaraca i 69% žena smatraju da su potrebe porodice važnije od ličnih ambicija žena. **Preporuke za borbu protiv rodni stereotipa u društvu uopšteno: Sve politike djelovanja i intervencije²⁹ u svim sektorima trebale bi uključivati jaču integraciju rodni pitanja kao jedan od ključni principa. Rodne analize trebale bi ispitivati rodne norme i za žene i za muškarce. Štaviše, više resursa trebalo bi biti usmjereno na osmišljavanje konkretni intervencija s ciljem jačanja svijesti o rodnoj ravnopravnosti i rodnim pitanjima, fokusiranih i na žene i na muškarce. Ovo bi trebalo uključivati konkretne intervencije u obrazovnom sektoru i intervencije u medijima, kako bi se osiguralo da se rodni stereotipi izmijene u formalnom obrazovanju i u medijima da bi se izbjegavali i aktivno uklonili.**
2. Kad je riječ o rodnim stereotipima koji bi mogli biti naročito bitni za učešće žena u politici i njihovu mogućnost da budu izabrane, jasan obrazac stereotipa prisutan je u svim kategorijama populacije s pravom glasa. Naime, glasači/glasačice koji nisu glasali/glasale za kandidatkinje ispoljavaju najsnažnije stereotipe, slijede ih glasači/glasačice koji su glasali/glasale za kandidatkinje, dok oni/one koji nisu glasali/glasale u najmanjoj mjeri ispoljavaju rodne stereotipe. Konkretno, 50% do 70% građana/građanki smatra da su (1) aktivnosti u javnom životu bliže muškarcima dok su aktivnosti u privatnom životu bliže ženama, (2) muškarci su emocionalno prikladniji za politiku nego žene, (3) prioritetni sektori političara obično su ekonomska pitanja, infrastruktura i sigurnost/odbrana, dok su prioriteti političarki socijalna zaštita, obrazovanje i zdravlje, i (4) žene su manje odlučne, emocionalno stabilne, čvrste, sposobne, odvažne i dominantne nego muškarci. Ovi dokazi o rodnoj stereotipizaciji ukazuju na to da bi nizak broj izabranih žena djelimično mogao biti rezultat i toga što građani/građanke koji su relativno liberalniji kad je riječ o rodnim stereotipima uopšte ne glasaju na izborima te činjenice da većina onih koji izlaze na izbore ispoljava najsnažnije rodne stereotipe i ne glasa

²⁸ Nekoliko izneseni preporuka također se oslanja na "Izveštaj o rodnoj analizi za BiH", koju je proveo USAID MEASURE-BiH 2016.

²⁹ Definisane kao sve potencijalne buduće intervencije/projekti/programi, uključujući sve potencijalne donatorske intervencije, intervencije OGD-a, intervencije vlade ili intervencije koje bi provele same političke stranke.

za žene. **Preporuke za borbu protiv rodnih stereotipa vezanih za mogućnosti žena da budu izabrane:** Intervencije u radu sa političkim strankama i na procesima trebale bi biti zasnovane na pristupu rodne jednakosti kako bi osnažile žene te uključile i muškarce i žene kao zagovornike rodne ravnopravnosti. Rodnu analizu trebalo bi preporučiti u svim intervencijama izrade i zagovaranja politika djelovanja, kao i u intervencijama u medijima i političkim strankama. Trebalo bi raditi na osnaživanju političarki kako bi se na budućim izborima približile onima koji ne izlaze na glasanje, jer su kod tih osoba rodni stereotipi manje izraženi nego kod glasača/glasačica.

3. Iako je prvobitno uvođenje zakonske kvote za nedovoljno zastupljeni spol na kandidatskim listama političkih stranaka rezultirao povećanjem broja žena, stvarna zastupljenost žena u politici u BiH nije se poboljšala od 2000. Povećanje kvote sa 33% na 40% 2013. nije rezultiralo sveukupnim poboljšanjem zastupljenosti žena u politici u BiH, što ukazuje na to da je glavna prepreka sistem poluotvorenih kandidatskih listi, uveden 2000, koji je umanjio zastupljenost žena u politici jer omogućava glasačima/glasačicama da svojim glasovima promijene poziciju kandidata/kandidatkinje unutar kandidatske liste političke stranke. **Preporuke za zakonski okvir izbora i procedure političkih stranaka kako bi se osiguralo da veći broj žena bude izabran putem (privremenih) specijalnih mjera:** S obzirom na postojeću pristrasnost glasačke populacije (naime, polovina građana i trećina građanki anketiranih u ovoj studiji i dalje se slaže da su muškarci bolji politički lideri nego žene), trebale bi biti razmotrene i propagirane mjere koje će osigurati da više žena bude izabrano. Ove mjere bi mogle uključivati: i) pobrinuti se da žene i pitanja koja se odnose na njih budu učinkovito predstavljeni u vrhu političkih stranaka kako bi se povećao rodni senzibilitet političkih stranaka i ojačao sveukupni rodni senzibilitet političkih stranaka, na primjer, provođenjem rodni revizija unutar stranaka, razvojem akcijskih planova fokusiranih na rodna pitanja i osnivanjem foruma o rodnoj ravnopravnosti umjesto foruma žena, ii) pobrinuti se da kandidatkinje budu visoko na listama putem adekvatne mješovite liste, iii) ograničiti otvorene aspekte kandidatskih listi, iv) uvesti rezervna mjesta itd. Kao prateće mjere, intervencije organizacija građanskog društva (OGD) mogle bi propagirati i uvođenje mjera kojima bi političke stranke jačale rodni senzibilitet (kako je prethodno navedeno), te omogućiti obrazovanje glasača/glasačica i građanstva o rodnom senzibilitetu i zagovarati veće prisustvo kandidatkinja i pitanja žena u medijima. Organizacije građanskog društva mogu igrati bitnu ulogu u jačanju svijesti javnosti o značaju pitanja rodne ravnopravnosti i zastupljenosti u tijelima nadležnim za odlučivanje, te u tome koristiti medije kao snažan instrument. Medijske intervencije trebale bi izbjegavati rodne stereotipe i omogućiti rodno senzibilno izvještavanje o izborima i politici uopšteno. Također, trebale bi proširiti izvještavanje o političarkama i pitanjima žena, uz napomenu da je potrebno obučiti medijske profesionalce/profesionalke kako bi se ojačali njihovi kapaciteti za izvještavanje o rodnoj ravnopravnosti tokom predizborne kampanje i izbora.
4. Političarke češće nego političari smatraju da nemaju uticaja na razvojne prioritete političkih stranaka kojima pripadaju. Istovremeno, žene u prosjeku čine tek 30% članova opštinskih/gradskih ogranaka stranaka. Među glasačima/glasačicama koji nisu glasali/glasale za kandidatkinje, glavni razlog za takvu odluku koji su sami naveli je to što nisu znali/znale ništa o kandidatkinjama. **Preporuke za procedure političkih stranaka za jačanje rodne ravnopravnosti unutar stranaka:** Intervencije podrške koje promovišu demokratizaciju procesa donošenja odluka unutar političkih stranaka i povećanje rodne ravnopravnosti unutar stranaka. Potrebno je povećanje aktivnosti kandidatkinja u medijima kako bi se glasačkoj javnosti predstavile političke platforme i razvojni prioriteti kandidatkinja, kao i njihova politička i profesionalna/stručna dostignuća.

5. I političari i političarke navode poboljšanje poslovnog okruženja za otvaranje radnih mjesta kao najviši razvojni prioritet, nakon čega slijede saobraćaj, poljoprivreda i ruralni razvoj, opšte javne usluge i stambeni sektor. Time, suprotno stereotipu prema kojem političarke obično većim prioritetom smatraju socijalnu zaštitu nego ekonomska pitanja (a što je potvrđeno našom studijom, u kojoj se 60% građana i građanki slaže s ovim stereotipom), studija je pokazala da sveukupno i kandidati i kandidatkinje vide ekonomska pitanja kao najviši razvojni prioritet, što je u skladu sa najvišim prioritetom svih kategorija populacije s pravom glasa. **Preporuke za predstavljanje najvišeg razvojnog prioriteta političarki - ekonomskih pitanja-** kako bi se potencijalni glasači i glasačice potaknuli da uzmu u obzir kandidatkinje na izborima, potrebno im je predočiti dokaze o odsustvu rodni razlika kad je riječ o prioritizaciji ekonomskih pitanja kao najvišeg prioriteta za političare i političarke. Preporučuju se intervencije podrške koje potiču političarke da se uključe u probleme vezane za ekonomska pitanja jačanjem njihovih kapaciteta te omogućavanje političarkama da unutar svojih stranaka i javnosti predstave svoj stav o ekonomskim pitanjima kao o oblasti koju smatraju razvojnim prioritetom.
6. Dok poboljšanje poslovnog okruženja za otvaranje radnih mjesta ostaje najčešći prvi odabir među razvojnim prioritetima i za glasače/glasačice i za političare/političarke, zdravstvo, socijalna zaštita i obrazovanje oblasti su koje glasači oba spola (iako je za žene zdravstvo nešto viši prioritet nego za muškarce) navode među pet najviših razvojnih prioriteta, ali koji nisu među pet najčešćih odabira političkih kandidata/kandidatkinja. Istovremeno, političarke će češće prioritizirati zdravstvo i pitanja mladih više nego političari, iako oni nisu među pet najčešćih odabira kandidata ni kandidatkinja. **Preporuke za predstavljanje prioriteta političara/političarki vezanih za zdravstvo, socijalnu zaštitu i obrazovanje: Dokazi o razlici između političara/političarki i građana/građanki u smislu prioritiziranja zdravstva, socijalne zaštite i obrazovanja trebali bi biti izneseni javnosti. Osim toga, glasači/glasačice bi trebali biti upoznati s tim da političarke smatraju zdravstvo i pitanja mladih višim prioritetima nego političari, kako bi se potencijalni glasači/glasačice potaknuli da uzmu u obzir kandidatkinje na izborima. Intervencije podrške koje potiču i političare i političarke da se više fokusiraju na zdravstvo, socijalnu zaštitu i obrazovanje, s obzirom na to da ih glasači smatraju višim prioritetima nego političari. Također, intervencije podrške koje omogućavaju političarkama da svoju platformu vezanu za zdravstvo predstave unutar svojih stranaka i javnosti, te da upoznaju javnost s tim da političarke zdravstvena pitanja smatraju višim prioritetom nego političari. Kao prateće mjere, potrebno je da intervencije organizacija građanskog društva zagovaraju veću fokusiranost političkih stranaka na zdravstvo, kao oblast od posebnog značaja za žene, dok bi mediji trebali proširiti izvještavanje o ovoj oblasti.**
7. Osobine ličnosti svih političarki i političara unutar pet dimenzija osobina ličnosti (kredibilitet, legitimnost, odgovornost, orijentisanost na pružanje usluga i moć) pobijaju rodne stereotipe (prema kojima, na primjer, političarke zaostaju u dimenziji moći), jer pokazuju da nema značajnih rodni razlika, osim u dimenziji kredibiliteta, u kojoj političarke ispoljavaju veći integritet. **Preporuke za borbu protiv rodni stereotipa vezanih za osobine ličnosti političarki u odnosu na političare: Kako bi se potencijalni glasači/glasačice potaknuli/potaknule da razmotre glasanje za kandidatkinje na izborima, odsustvo dokaza stereotipni rodni razlika u osobinama ličnosti relevantnih za političko vodstvo, kao i veći kredibilitet koji ispoljavaju političarke, trebali bi biti izneseni javnosti. Potrebne su intervencije podrške koje omogućavaju političarkama da se predstave glasačima/glasačicama, fokusirajući se na osobine ličnosti vezane za dimenziju svog kredibiliteta i moći.**
8. Nalazimo sugestivne dokaze da bi osobine ličnosti glasačke populacije vezane za odgovornost

i kredibilitet mogle ponuditi određena objašnjenja o različitim biračkim odlukama koje donose. Iako smo otkrili isti obrazac rodni razlika u osobinama ličnosti među opštom populacijom kao i među političkim kandidatima i kandidatkinjama, pronašli smo značajne razlike između glasača/glasačica koji su podržali kandidatkinje i onih koji nisu u osobinama ličnosti za dvije dimenzije: odgovornosti i kredibilitetu. Naime, glasači/glasačice koji su podržali kandidatkinje u prosjeku su imali više izražene osobine odgovornosti i kredibiliteta nego ispitanici/ispitanice koji nisu glasali/glasale ni za jednu ženu. **Preporuke za privlačenje potencijalnih glasača i glasačica na osnovu njihovog stava o ličnim osobinama političarki u odnosu na političare: Intervencije podrške koje omogućavaju političarkama da se predstavljaju glasačkom korpusu upoznavajući ih sa svojim vrijednostima vezanim za odgovornost.**

9. Demografske karakteristike političarki razlikuju se od karakteristika njihovih kolega u tome da su žene mlađe i obrazovanije. Istovremeno, naša sveobuhvatna analiza faktora koji utiču na odluke glasačke populacije i ispitivanje odnosa između ovih faktora i ishoda glasanja pokazuje da su i oni koji su izašli na izbore i oni koji nisu naveli nivo obrazovanja i percipirane sposobnosti, te kredibilitet kandidata/kandidatkinje da će ispuniti svoja obećanja, kao dva najvažnija faktora za sve kategorije glasača/glasačica. U oba ova faktora (nivo obrazovanja i kredibilitet), političarke su nadmašile svoje kolege, prema dokazima iz naše studije. **Preporuke u vezi sa demografskim karakteristikama političarki u odnosu na političare: Kako bi se potencijalni glasači i glasačice potaknuli da razmotre glasanje za kandidatkinje na izborima, u javnosti bi trebali biti izneseni dokazi da su političarke u prosjeku obrazovanije. Dokazi da političarke u prosjeku imaju veći kredibilitet, kao što je već navedeno u preporuci 6, također bi trebali biti predstavljeni javnosti. Intervencije podrške koje omogućavaju političarkama da se predstavljaju glasačima i glasačicama upoznavanjem sa svojim obrazovanjem i profesionalnim iskustvom i podacima.**
10. Tek je 39% glasačke populacije navelo da su glasali za najmanje jednu kandidatkinju na Lokalnim izborima u BiH 2016; glavna demografska razlika između njih i onih koji nisu glasali/glasale ni za jednu ženu je nivo obrazovanja. Naime, oni koji su glasali za žene imaju znatno viši nivo obrazovanja nego glasači i glasačice koji nisu glasali ni za jednu ženu. Među onima koji su glasali za žene su, također, nešto češće same žene i više se interesuju za politiku, tj. pažljivije prate politička dešavanja. **Preporuke za privlačenje potencijalnih glasača i glasačica na osnovu demografskih karakteristika glasača: Rad na osposobljavanju političarki da se približe visokoobrazovanim glasačima i ženama glasačima.**
11. Ova studija pruža empirijske dokaze o ulozi razvojnih prioriteta, rodnoj stereotipizaciji u politici i preferencija glasača i glasačica u nedovoljnoj zastupljenosti žena u politici u BiH. Proširivanje nalaza studije prije izbora pružilo bi informacije političkim strankama i glasačima i glasačicama. **Preporuke za proširivanje dokaza iz ove studije: Proširiti dokaze iz ove studije i finansirati slično istraživanje pred Opšte izbore u BiH 2018.**

LITERATURA

- Aalberg, T. i A.T. Jenssen. (2007). "Gender Stereotyping of Political Candidates: An Experimental Study of Political Communication" / "Rodna stereotipizacija političkih kandidata: Eksperimentalna studija političke komunikacije". *Nordicom Review*, 28 (1).
- Alexander, D. i K. Andersen. (1993). "Gender as a Factor in the Attribution of Leadership Traits" / "Rod kao faktor atribucije liderskih osobina". *Political Research Quarterly*, 46 (3).
- Alozie, N.O. i L.L. Manganaro. (1993). "Women's Council Representation: Measurement Implications for Public Policy" / "Zastupljenost žena u vijećima: Implikacije mjerenja za javnu politiku". Sage Publications, Inc. za Univerzitet u Utahu: juni 1993. *Political Research Quarterly*, 46 (2).
- Anderson, C., O.P. John, D. Keltner i A.M. Kring. (2001). "Who Attains Social Status? Effects of Personality Traits and Physical Attractiveness in Social Groups" / "Ko ostvaruje društveni status? Uticaji osobina ličnosti i fizičke privlačnosti u društvenim grupama". *Journal of Personality and Social Psychology*, 81 (1).
- Barrick, M. (1991). "The Big Five Personality Dimensions and Job Performance: A Meta-Analysis" / "Velikih pet dimenzija ličnosti i radni učinak: Metaanaliza". *Personnel Psychology*, 44.
- Beckwith, K. (2007). "The Descriptive and Substantive Representation of Women" / "Deskriptivna i stvarna zastupljenost žena". Canadian Political Science Association and the Société québécoise de science politique: mart 2007. *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, 40 (1).
- Brannon, L. (2015). *Gender Psychological Perspectives / Rodne psihološke perspektive*, šesto izdanje, Routledge, Taylor & Francis Group.
- Campbell, R., S. Childs i J. Lovenduski. (2010). "Do Women Need Women Representatives?" / "Trebaju li ženama ženski predstavnici?". *British Journal of Political Science*, 40 (1).
- Centralna izborna komisija. (2016). "Lokalni izbori 2016. - Osnovne informacije" (29. septembar 2016), Preliminarni rezultati.
- Centralna izborna komisija. (2016). "Izlaznost glasača na lokalne izbore do 19 sati" (2. oktobar 2016).
- Costa P.T. Jr., A. Terracciano i R. R. McCrae. (2001). "Gender Differences in Personality Traits across Cultures: Robust and Surprising Findings" / "Rodne razlike u osobinama ličnosti među kulturama: Čvrsti i iznenađujući zaključci". *Journal of Personality and Social Psychology*, 81 (2).
- Dahlerup, D. (2002). "Using Quotas to Increase Women's Political Representation" / "Korištenje kvota za povećanje zastupljenosti žena u politici" u: Karam, A. (izdanje 2002) *Women in Parliaments: Beyond Numbers*. Stockholm: International IDEA.
- Digman, J.M. (1990). "Personality Structure: Emergence of the Five-Factor Model" / "Struktura ličnosti: Pojava petfaktorskog modela". *Annual Review of Psychology*, 41 (417-440).
- Dolan, K. (1998). "Voting for Women in the 'Year of the Woman'" / "Glasanje za žene u 'Godini žene'". *American Journal of Political Science*, 42 (1).
- Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH broj 23/01; 07/02; 09/02; 20/02; 25/02; 04/04; 4/04; 20/04; 25/05; 52/05; 65/05; 77/05; 11/06; 24/06; 32/07; 33/08; 37/08; 32/10; 18/13; 07/14; 31/16.

Eurostat. "Glossary: Classification of the functions of government (COFOG)" / "Pojmovnik: Klasifikacija funkcija vlade (COFOG)".

Feingold, A. (1994). "Gender Differences in Personality: A Meta-Analysis" / "Rodne razlike u osobinama ličnosti: Metaanaliza". *Psychological Bulletin*, 116 (3).

Fuszara, M. (2010). "Citizenship, Representation and Gender" / "Državljanstvo, zastupljenost i rod". Polish Sociological Association, 2010. *Polish Sociological Review*, 172.

Goldberg, L.R. (1993). "The Structure of Phenotypic Personality Traits" / "Struktura fenotipskih osobina ličnosti". *American Psychologist*, 48 (26-34).

Hayes, D. (2011). "When Gender and Party Collide: Stereotyping in Candidate Trait Attribution" / "Kad se rod i stranka sukobe: Stereotipizacija atribucije osobina kandidata". *Politics & Gender*, 7.

Huddy, L. i N. Terkildsen. (1993). "Gender Stereotypes and the Perception of Male and Female Candidates" / "Rodni stereotipi i percepcija muških i ženskih kandidata". *American Journal of Political Science*, 37 (1).

Međunarodni institut za demokratiju i podršku izbornom procesu. (2013). "Atlas of Electoral Gender Quotas" / "Atlas izbornih rodni kvota".

Međuparlamentarna unija. "PARLINE Database on National Parliaments" / „Baza podataka PARLINE o državnim parlamentima”, dostupno na <http://www.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp>.

Međuparlamentarna unija. "Women in National Parliaments" / "Žene u državnim parlamentima", januar 2017, dostupno na <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>.

Karpowitz, C.F., T. Mendelberg i L. Shaker. (2012). "Gender Inequality in Deliberative Participation" / "Rodna neravnopravnost u savjetodavnom učešću". American Political Science Association: august 2012. *The American Political Science Review*, 106 (3).

Kurtbas, I. (2015). "The Factors Influencing Voting Preferences in Local Elections: An Empirical Study" / "Faktori koji utiču na preferencije glasača na lokalnim izborima: Empirijska studija". *International Journal of Humanities and Social Science*, 5 (9).

Lovenduski, J. i P. Norris. (2003). "Westminster Women: The Politics of Presence" / "Žene u Westminsteru: Politika prisutnosti". *Political Studies*, 51.

Mansbridge, J. (2003). "Rethinking Representation" / "Preispitivanje zastupljenosti". *American Political Science Review*, 97.

Mansbridge, J. (1999). "Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women: A Contingent 'Yes'" / „Trebaju li Afroamerikanci zastupati Afroamerikance, a žene zastupati žene: Kontingent 'Da'". *Journal of Politics*, 61.

Matland, E.R. (1994). "Putting Scandinavian Equality to the Test: An Experimental Evaluation of Gender Stereotyping of Political Candidates in a Sample of Norwegian Voters" / „Testiranje skandinavske ravnopravnosti: Eksperimentalna procjena rodne stereotipizacije političkih kandidata na uzorku norveških glasača". *British Journal of Political Science*, 24 (2, 273-292).

McKee, J.P. i A.C. Sheriffs. (1957). "The Differential Evaluation of Males and Females" / „Diferencijalna procjena muškaraca i žena". *Journal of Personality*, 25.

O'Brien, D.Z. i J. Rickne. (2014). "Gender Quotas and Women's Political Leadership" / „Rodne kvote i žene u političkom vodstvu“. Research Institute of Industrial Economics, Radni dokument IFN-a broj 1043.

Phillips, A. (1995). *The Politics of Presence / Politika prisutnosti*. Oxford: Oxford University Press.

Pines, A. i E. Aronson. (1988). *Career Burnout - Causes and Cures / Izgaranje u karijeri - Uzroci i lijek*. New York: Free Press.

Pitkin, H. (1967). *The Concept of Representation / Koncept zastupljenosti* Berkeley: University of California Press.

Ricciardelli, L.A. i R.J. Williams. (1995). "Desirable and Undesirable Gender Traits in Three Behavioral Domains" / „Poželjne i nepoželjne rodne osobine u tri bihevioralne oblasti“. *Sex Roles*, 33 (9).

Rosenthal, C.S. (1995). "The Role of Gender in Descriptive Representation" / „Uloga roda u deskriptivnoj zastupljenosti“. Sage Publications, Inc. za Univerzitet u Utahu. *Political Research Quarterly*, 48 (3).

Sanbonmatsu, K. (2003). "Gender-Related Political Knowledge and the Descriptive Representation of Women" / „Političko znanje vezano za rod i deskriptivna zastupljenost žena“. Springer: decembar 2003. *Political Behavior*, 25 (4).

Sanbonamtsu, K. i K. Dolan. (2007). "Gender Stereotypes and Gender Preferences on the 2006 ANES Pilot Study" / „Rodni stereotipi i rodne preferencije u Pilot studiji ANES-a iz 2006“. Izvještaji o pilot studiji ANES-a.

Sanbonmatsu, K. i K. Dolan. (2002). "Gender Stereotypes and Vote Choice" / „Rodni stereotipi i odabir glasača“. *American Journal of Political Science*, 46 (1).

Schwindt-Bayer, L.A. i W. Mishler. (2005). "An Integrated Model of Women's Representation" / „Integrirani model zastupljenosti žena“. The University of Chicago Press za Southern Political Science Association: maj 2005. *The Journal of Politics*, 67 (2).

Sinha, N. (2007). *Empowerment of Women through Political Participation / Osnajivanje žena kroz učesće u politici*. Delhi: Kalpaz Publications.

Smith, R.A., B. Reingold, i L.O. Michael. "The Political Determinants of Women's Descriptive Representation in Cities" / „Odlučujući politički faktori deskriptivne zastupljenosti žena u gradovima“. Sage Publications, Inc. za Univerzitet u Utahu: juni 2012. *Political Research Quarterly*, 65 (2).

TACSO. (2010). "Advocacy and policy influencing for social change" / „Zagovaranje i uticaj na politiku za društvene promjene“. Instrumenti.

Trembley, M. i R. Pelletier. (2000). "More Feminists or More Women? Descriptive and Substantive Representations of Women in the 1997 Canadian Federal Elections" / „Više feministkinja ili više žena? Deskriptivna i stvarna zastupljenost žena na saveznim izborima u Kanadi 1997“. Sage Publications, Ltd.: oktobar 2000. *International Political Science Review / Revue internationale de science politique*, 21 (4), Women, Citizenship, and Representation. Femmes, citoyenneté et représentation. / Žene, državljanstvo i zastupljenost.

UN. (2005). "Women and Elections: Guide to Promoting the Participation of Women in Elections" / "Žene i izbori: Vodič za promovisanje učešća žena na izborima".

USAID MEASURE-BiH. (2016). "Gender Analysis Report for Bosnia and Herzegovina" / „Izveštaj o rodnoj analizi za Bosnu i Hercegovinu“.

Weisberg, Y.J., C.G. DeYoung i J.B. Hirsh. (2011). "Gender Differences in Personality across the Ten Aspects of the Big Five" / „Rodne razlike u osobinama ličnosti kroz deset aspekata velikih pet“. *Frontiers in Psychology*, 2 (178).

Xydias, C.V. (2007). "Inviting More Women to the Party: Gender Quotas and Women's Substantive Representation in Germany" / „Pozivanje više žena u stranku: Rodne kvote i stvarna zastupljenost žena u Njemačkoj“. Taylor & Francis, Ltd.: zima 2007/2008. *International Journal of Sociology*, 37 (4), Causes and Consequences of Political Inequality in Cross-National Perspective / Uzroci i posljedice političke nejednakosti kroz perspektivu više zemalja.

PRILOG A. PREDIZBORNI UPITNIK ZA OPŠTINSKE/GRADSKE STRANAČKE ODBORE

RAZVOJNI PRIORITETI – OPŠTINSKI/GRADSKI STRANAČKI ODBORI

P1. Zanimalo bi nas mišljenje opštinskog/gradskog ogranka vaše političke stranke o razvojnim prioritetima vaše općine/grada. Molimo da navedete najviše pet razvojnih prioriteta za koje će se vaša stranka zalagati u predstavničkom tijelu opštine/grada. Prioritete trebate navesti prema značaju, gdje je 1 – najznačajniji i 5 – najmanje značajan.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

P2. Molimo da odredite važnost pojedinih vladinih funkcija za razvoj vaše opštine/grada u predstojećem periodu. Za ocjenu koristite skalu od 1 (pridavanje najmanjeg značaja) do 10 (pridavanje najvećega značaja).

	1 - 10
a. Odbrana (uključujući i civilnu zaštitu)	
b. Javni red i sigurnost (pravosuđe; policija; vatrogasne usluge)	
c. Ekonomski poslovi (poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; energija i gorivo; rudarstvo, proizvodnja i građevinarstvo; transport, infrastruktura i komunikacije; te ostale industrije i ostali ekonomski poslovi)	
d. Zaštita životne sredine (upravljanje vodama; upravljanje otpadnim vodama; zagađenje zraka; zaštita biološke raznolikosti)	
e. Stambeni i zajednički poslovi (uključujući i urbanističko planiranje, snabdijevanje vodom, ulična rasvjeta)	
f. Zdravstvo	
g. Rekreacija, kultura i religija (rekreacija i sport; kultura; usluge emitovanja i publikovanja; religija)	
h. Obrazovanje	
i. Socijalna zaštita (invalidi i ostale osobe nesposobne za rad, starije osobe - penzioneri/penzionerke; bivši borci; porodice umrlih/poginulih; porodice s djecom; nezaposleni/nezaposlene; socijalno stanovanje)	
j. Opće javne usluge koje ne mogu klasificirane pod gore navedene funkcije (uključujući opštu administraciju; operativne poslove, podršku radu i rad izvršnih i zakonodavnih tijela; te opšte finansijske, fiskalne, i vanjske poslove vladinog sektora)	

P3. Koliko članova muškog i ženskog spola ima opštinski/gradski odbor vaše stranke:

Broj muškaraca: _____

Broj žena: _____

PRILOG B. PREDIZBORNI UPITNIK ZA POLITIČKE KANDIDATE I KANDIDATKINJE

CLASP pitanja

UPUTSTVO: U tekstu ispod se nalaze izjave koje se odnose na određene crte ličnosti i mišljenja o sebi i drugima. Molimo Vas da pažljivo pročitate svaku izjavu te označite u kojoj mjeri se slažete da izjava opisuje Vaše crte ličnosti ili Vaše mišljenje o sebi i drugima. Za svaku izjavu ponuđeno je 5 mogućih odgovora sa sljedećim značenjem:

1 2 3 4 5
Ne slažem se Uglavnom se ne slažem Nisam siguran/na Uglavnom se slažem Slažem se

TVRDNJE		ODGOVORI				
1.	U stanju sam da uspješno sarađujem s drugima	1	2	3	4	5
2.	Uspješno izvršavam svoje obaveze	1	2	3	4	5
3.	Ne pretvaram se da sam više od onog što ustvari jesam	1	2	3	4	5
4.	Može mi se vjerovati da ću čuvati povjerljive informacije	1	2	3	4	5
5.	Ne ustručavam se da kritikujem tuđi rad	1	2	3	4	5
6.	Namećem svoju volju drugima	1	2	3	4	5
7.	Trudim se da ispunim svoje obaveze	1	2	3	4	5
8.	Zaista se divim pametnim obmanama i prevarama	1	2	3	4	5
9.	Ne volim da imam autoritet nad drugima	1	2	3	4	5
10.	Vjerujem da treba biti suzdržan u izražavanju svoje seksualnosti	1	2	3	4	5
11.	Lahko me je obeshrabriti	1	2	3	4	5
12.	Nije mi stalo da impresioniram druge	1	2	3	4	5
13.	Često imam dobra rješenja	1	2	3	4	5
14.	Mijenjam svoju odanost ako misim da je to bolje za mene	1	2	3	4	5
15.	Uradim manje posla nego što bih trebao/la	1	2	3	4	5
16.	Ne smeta mi kad je neko neuredan	1	2	3	4	5
17.	Ne smatram se privlačnim/om	1	2	3	4	5
18.	Veoma sam zahtjevan/na u svom poslu	1	2	3	4	5
19.	Želim da formiram vlastita mišljenja bez uticaja drugih	1	2	3	4	5
20.	Jednostavno znam da ću biti uspješan/na	1	2	3	4	5
21.	Želim da rukovodim aktivnostima	1	2	3	4	5
22.	Kršim svoja obećanja ako je to neophodno	1	2	3	4	5
23.	Znam kako da primijenim svoje znanje	1	2	3	4	5
24.	Nisam uvijek onakav/va kakvim/om se činim	1	2	3	4	5
25.	Volim rutinu	1	2	3	4	5
26.	Mislim da nije važno družiti se s drugima	1	2	3	4	5
27.	Nikad ne bih uzeo/la stvari koje mi ne pripadaju	1	2	3	4	5
28.	Uvijek mogu o nečemu da pričam	1	2	3	4	5
29.	Znam da nisam "posebna" osoba	1	2	3	4	5
30.	Ni prema kome nisam popustljiv/a	1	2	3	4	5
31.	Dobar/ra sam u improvizovanim govorima	1	2	3	4	5
32.	Volim da radim polahko	1	2	3	4	5
33.	Osjećam obavezu da poštujem odluke koje donese tim	1	2	3	4	5
34.	Znam kako se stvari trebaju obaviti	1	2	3	4	5
35.	Pun/a sam ideja	1	2	3	4	5
36.	Cijenim ljude koji me poštuju	1	2	3	4	5
37.	Ne pričam loše o svom timu izvan tima	1	2	3	4	5

TVRDNJE		ODGOVORI				
38.	Ponekad iskorištavam druge ljude		2	3	4	5
39.	Često razmišljam o životnim događajima		2	3	4	5
40.	Znam svoje jake strane		2	3	4	5
41.	Ponašam se u skladu s vjerskim načelima		2	3	4	5
42.	Ne volim da privlačim pažnju na sebe		2	3	4	5
43.	Slušam svoju savjest		2	3	4	5
44.	Ne propuštam sastanke i parktični rad u timu		2	3	4	5
45.	Držim se svojih obećanja		2	3	4	5
46.	Mogu nagovoriti druge da urade onako kako ja želim		2	3	4	5
47.	Na poslu se "vrtim" ne radeći ništa		2	3	4	5
48.	Vidim teškoće svuda oko sebe		2	3	4	5
49.	Nikad ne bih prekršio/la zakon		2	3	4	5
50.	Ne volim sebe		2	3	4	5
51.	Nikada ne bih otišao/la na bungee jumping (skakanje s visine pomoću užeta), paraglajding (jedrenje padobranom) ili skakanje iz aviona padobranom		2	3	4	5
52.	Puštam da me drugi iskorištavaju		2	3	4	5
53.	Unervozim se kada trebam održati javni govor		2	3	4	5
54.	Ne zanimaju me osjećaji drugih		2	3	4	5
55.	Ponosan/na sam na to što ne preuveličavam ko sam ili šta sam		2	3	4	5
56.	Trudim se da oprostim i zaboravim		2	3	4	5
57.	Volim da preuzmem odgovornost za donošenje odluka		2	3	4	5
58.	Ne bih žalio/la zbog svog ponašanja kada bih iskoristio/la nekog za postignuće višeg cilja		2	3	4	5
59.	Obraćam pažnju na detalje		2	3	4	5
60.	Osjećam se slomljeno ako ne uspijem		2	3	4	5
61.	Nisam visoko motivisan/a da uspijem		2	3	4	5
62.	O svima pričam sve najbolje		2	3	4	5
63.	Vjerujem u jednu istinsku religiju		2	3	4	5
64.	Rijetko uočavam detalje		2	3	4	5
65.	Pokušavam da vodim druge		2	3	4	5
66.	Trudim se da ne mislim o siromašnima		2	3	4	5
67.	Nisam uvijek iskren/a prema sebi		2	3	4	5
68.	Osjećam se kao prevarant/ica		2	3	4	5
69.	Prema svima se isto postavljam		2	3	4	5
70.	Kad mogu, prebacim svoje obaveze na druge		2	3	4	5
71.	Motivisem sam/a sebe da uspijem		2	3	4	5
72.	Volim red		2	3	4	5
73.	Uočavam greške		2	3	4	5
74.	Sumnjam u svrhu religije		2	3	4	5
75.	Dobar/ra sam u podsticanju drugih da sarađuju		2	3	4	5
76.	Podržavam članove svog tima ili grupe		2	3	4	5
77.	Radim mnogo u svoje slobodno vrijeme		2	3	4	5
78.	Nisam dobar/ra u preuzimanju vodstva u grupi		2	3	4	5
79.	Dajem se veoma malo u svom poslu		2	3	4	5
80.	Manje sam sposoban/na od drugih ljudi		2	3	4	5
81.	Dugo bi me pratio loš osjećaj ako bih nešto ukrao/la od nekoga		2	3	4	5
82.	Rijetko tražim dublje značenje životnih događaja		2	3	4	5
83.	Tražim opasnost		2	3	4	5
84.	Osjećam se veoma uspješno		2	3	4	5
85.	Plaćam svoje račune na vrijeme		2	3	4	5
86.	Gubim poštovanje prema liderima s kojima se u nečemu ne slažem		2	3	4	5
87.	Vjerujem da je iskrenost osnova povjerenja		2	3	4	5
88.	Puštam druge da me izguraju sa scene, kako bi se osjećali važnima		2	3	4	5
89.	Ponekad prevarim ljude koji mi vjeruju		2	3	4	5
90.	Imam oko za detalje		2	3	4	5

TVRDNJE		ODGOVORI				
91.	Volim opušten životni stil		2	3	4	5
92.	Vjerujem da ja sam/a određujem događaje u mom životu		2	3	4	5
93.	Znam kako zaobići pravila		2	3	4	5
94.	Djelujem u skladu sa svojom savješću		2	3	4	5
95.	Zadovoljan/na sam sobom		2	3	4	5
96.	Trudim se da usrećim članove mog tima		2	3	4	5
97.	Lahko prevazilazim teškoće		2	3	4	5
98.	Smatram da je teško manipulirati drugim ljudima		2	3	4	5
99.	Pretvaram se da sam zabrinut/a za druge		2	3	4	5
100.	Teško je razumjeti moje postupke		2	3	4	5
101.	Različito se ponašam u različitim situacijama		2	3	4	5
102.	Ne mogu se samostalno nositi s problemima		2	3	4	5
103.	Pridržavam se pravila		2	3	4	5
104.	Volim da preuzmem odgovornost za svoje odluke		2	3	4	5
105.	Češće se sjetim svojih neuspjeha nego uspjeha		2	3	4	5
106.	Lahko izvršavam zadatke		2	3	4	5
107.	Često zaboravim da stavim stvari nazad na svoje mjesto		2	3	4	5
108.	Volim da gledam svoje tijelo		2	3	4	5
109.	Imam malo šta da doprinesem pri obavljanju zadataka		2	3	4	5
110.	Volim da preuveličavam svoje probleme		2	3	4	5
111.	Vidim sebe kao dobrog/u lidera/icu		2	3	4	5
112.	Rijetko se osjećam tužno		2	3	4	5
113.	Uvijek priznajem kada napravim grešku		2	3	4	5
114.	Smatram da je lahko manipulirati drugima		2	3	4	5
115.	Donosim dobro promišljene odluke		2	3	4	5
116.	Kažu mi da sam realan/na		2	3	4	5
117.	Izvrstan/na sam u onome čime se bavim		2	3	4	5
118.	Činim neke stvari da bi se drugi osjećali nelagodno		2	3	4	5
119.	Imam "nisko" mišljenje o sebi		2	3	4	5
120.	Rečeno mi je da sam zahtjevan/na ali pravedan/na lider/ica		2	3	4	5
121.	Ne obraćam pažnju na ono što radim		2	3	4	5
122.	Drugi mogu očekivati da ću ispuniti svoja obećanja		2	3	4	5
123.	Posvećen/a sam religioznom životu		2	3	4	5
124.	Uzimam interese drugih u obzir prilikom donošenja odluka		2	3	4	5
125.	Privlačim pažnju osoba drugog spola		2	3	4	5
126.	Znam da su moje odluke ispravne		2	3	4	5
127.	Drugima okrećem leđa (u prenesenom značenju)		2	3	4	5
128.	Ne smeta mi biti u centru pažnje		2	3	4	5
129.	Radim predano		2	3	4	5
130.	Lahko me je zbuniti		2	3	4	5
131.	Uradim onoliko posla koliko je potrebno, ni manje ni više		2	3	4	5
132.	Prestajem s radom kad posao postane prezahajan		2	3	4	5
133.	Ne volim da preuzimam odgovornost za donošenje odluka		2	3	4	5
134.	Strah me da ću uraditi pogrešnu stvar		2	3	4	5
135.	Veoma brzo izgubim interes za poslove koje započnem		2	3	4	5
136.	Ne smatram se vjernikom/com		2	3	4	5
137.	Vršim pritisak na druge da izvrše preuzete poslove		2	3	4	5
138.	Lahko se osjetim ugroženim/om		2	3	4	5
139.	Ne volim da gledam svoje tijelo		2	3	4	5
140.	Nije me lahko postiditi		2	3	4	5
141.	Nisam izuzetna osoba		2	3	4	5
142.	Uradim više nego što se očekuje od mene		2	3	4	5
143.	Želim da kontrolišem razgovore u kojima učestvujem		2	3	4	5
144.	Prepustio/la sam se svojoj sudbini		2	3	4	5
145.	Brinem se zbog drugih ljudi		2	3	4	5
146.	Ostavljam nered u svojoj sobi		2	3	4	5

	TVRDNJE	ODGOVORI				
147.	Zahtijevam kvalitetu	1	2	3	4	5
148.	Volim da imam autoritet nad drugima	1	2	3	4	5
149.	Pretvaram planove u akciju	1	2	3	4	5
150.	Lahko me je zastrašiti	1	2	3	4	5
151.	Trudim se da uradim više od drugih	1	2	3	4	5
152.	Volim da gledam sebe u ogledalu	1	2	3	4	5
153.	Preuzimam vodstvo	1	2	3	4	5
154.	Želim da budem poseban/na u tuđim očima	1	2	3	4	5
155.	Ne izražavam svoja osjećanja	1	2	3	4	5
156.	Čekam da drugi predlože način rješavanja problema	1	2	3	4	5
157.	Ponekad lažem da bih se izvukao/la iz nevolje	1	2	3	4	5
158.	Ponekad glumim kako bih zadivio/la druge	1	2	3	4	5
159.	Izvršavam obaveze uspješno	1	2	3	4	5
160.	Ljubazan/na sam prema nepoznatim osobama	1	2	3	4	5
161.	Trudim se da se svi članovi tima osjećaju uključeno	1	2	3	4	5
162.	Lahko odustajem	1	2	3	4	5
163.	Imam izrazitu potrebu za moći	1	2	3	4	5
164.	Zahtijevam objašnjenja od drugih	1	2	3	4	5
165.	Trpim sve	1	2	3	4	5
166.	Nisam dobar/ra u planiranju grupnih aktivnosti	1	2	3	4	5
167.	Volim da budem ispred drugih	1	2	3	4	5
168.	Volim da pomažem drugima	1	2	3	4	5
169.	Ne preuzimam odgovornost za nešto što nije moja krivica	1	2	3	4	5
170.	Prijatelji mi kažu da ne znaju ko sam ja	1	2	3	4	5
171.	Odmah prijanjam na posao	1	2	3	4	5
172.	Razmišljam unaprijed o mogućim scenarijima	1	2	3	4	5
173.	Preuzimam inicijativu	1	2	3	4	5
174.	Reagujem brzo	1	2	3	4	5
175.	Govorim drugima šta treba da rade	1	2	3	4	5
176.	Nije me briga za mišljenje drugih	1	2	3	4	5
177.	Smatram da je teško pristupiti drugima	1	2	3	4	5
178.	Reagujem sporo	1	2	3	4	5
179.	Ponekad iznosim pogrešne činjenice za potrebe višeg cilja	1	2	3	4	5
180.	Bojim se novih izazova	1	2	3	4	5
181.	Vjerujem da svi trebaju reći svoje mišljenje o grupnim zadacima	1	2	3	4	5
182.	Složiti ću se s bilo čime	1	2	3	4	5
183.	Trudim se da nadmašim tuđa postignuća	1	2	3	4	5
184.	Prilagođavam se mišljenjima drugih	1	2	3	4	5
185.	Vjerujem u moć sudbine	1	2	3	4	5
186.	Ne uznemiravaju me lahko životni događaji	1	2	3	4	5
187.	Imam jaku ličnost	1	2	3	4	5
188.	Postavljam visoke standarde za sebe i druge	1	2	3	4	5
189.	Želim da sve bude savršeno	1	2	3	4	5
190.	Volim da odlutam u mislima	1	2	3	4	5
191.	Imam malo toga za reći	1	2	3	4	5
192.	Ne volim da se doimam nametljivim/om	1	2	3	4	5
193.	Držim se svojih vrijednosti	1	2	3	4	5
194.	Moram se truditi da zadržim harmoniju unutar grupe	1	2	3	4	5
195.	Često ispravljam druge	1	2	3	4	5
196.	Nije me lahko osramotiti	1	2	3	4	5
197.	Sasvim je OK da me neki ne vole	1	2	3	4	5
198.	Trudim se da se ljudi osjećaju prihvaćenim	1	2	3	4	5
199.	Govorim istinu	1	2	3	4	5
200.	Tražim skrivena značenja u stvarima	1	2	3	4	5
201.	Po potrebi prekršim pravila	1	2	3	4	5
202.	Ne uznemirava me nered	1	2	3	4	5

TVRDNJE		ODGOVORI				
203.	Držim se u pozadini		2	3	4	5
204.	Veoma sam odana osoba		2	3	4	5
205.	Veoma sam zadovoljan/na sobom		2	3	4	5
206.	Radim stvari u skladu s planom		2	3	4	5
207.	Ponekad ne razumijem stvari ili zadatke		2	3	4	5
208.	Vjerujem da se nesretni događaji uzrokovani lošom srećom		2	3	4	5
209.	Puštam da drugi preuzmu zasluge za moj rad		2	3	4	5
210.	Pogrešno procjenjujem situacije		2	3	4	5
211.	Nekada zloupotrebljavam moć		2	3	4	5
212.	Vjerujem da posvećenim radom možemo sve postići		2	3	4	5
213.	Nisam siguran/na u kom pravcu ide moj život		2	3	4	5
214.	Imam intenzivan, prodoran smijeh		2	3	4	5
215.	Volim kad drugi gledaju moje tijelo		2	3	4	5
216.	Kada mi neko ide na živce, to i kažem		2	3	4	5
217.	Ne puštam druge da preuzmu zasluge za moj rad		2	3	4	5
218.	Osjećam da mom životu nedostaje pravac		2	3	4	5
219.	Osjećam se uskraćen/a u životu		2	3	4	5
220.	Uvijek znam zašto nešto radim		2	3	4	5
221.	Ja sam duša svake zabave		2	3	4	5
222.	Ponekad varam da bih postigao/la ciljeve		2	3	4	5
223.	Nikada ne pričam o seksu		2	3	4	5
224.	Ne pričam mnogo		2	3	4	5
225.	Želim da budem drugačiji/a od drugih		2	3	4	5
226.	Ni u čemu nisam izuzetno dobar/ra		2	3	4	5
227.	Uglavnom glasam za konzervativne političke kandidate/kinje		2	3	4	5
228.	Javno preispitujem gledišta drugih ljudi		2	3	4	5
229.	Već sam dobio/la više nego što zaslužujem		2	3	4	5
230.	Spreman/na sam da sve probam barem jednom		2	3	4	5
231.	Drugi me smatraju privlačnim/om		2	3	4	5
232.	Osjećam se opušteno s drugim ljudima		2	3	4	5
233.	Lahko se odupirem iskušenjima		2	3	4	5
234.	Nedostaje mi talenta za uticanje na druge ljude		2	3	4	5
235.	Naporno radim		2	3	4	5
236.	Ne praktikujem uvijek ono što drugima savjetujem		2	3	4	5
237.	Radim uglavnom što i drugi		2	3	4	5
238.	Osjećam da se ne mogu nositi s problemima		2	3	4	5
239.	Stalno preispitujem svoje motive		2	3	4	5
240.	Nemam vremena za druge ljude		2	3	4	5
241.	Držim stvari za sebe		2	3	4	5
242.	Ne pokušavam ostaviti dobar utisak		2	3	4	5
243.	Volim da radim stvari polahko		2	3	4	5
244.	Siguran/na sam u svoje mišljenje		2	3	4	5
245.	Uvijek sam u pokretu		2	3	4	5
246.	Očekujem previše od ljudi		2	3	4	5
247.	Govorim drugima ono što žele da čuju kako bi uradili ono što ja želim da urade		2	3	4	5
248.	Vjerujem da moj uspjeh ovisi o mojim sposobnostima, a ne o sreći		2	3	4	5
249.	Nisam timski igrač		2	3	4	5
250.	Ponekad kršim pravila kako bih postigao/la cilj		2	3	4	5
251.	Vjerujem da svijetom vlada šačica moćnih ljudi		2	3	4	5
252.	Imam liderske vještine		2	3	4	5
253.	Znam kako da uživam kada sam sam/a		2	3	4	5
254.	Zalažem se za jačanje nacionalnih identiteta		2	3	4	5
255.	Govorim polagano		2	3	4	5
256.	Tražim avanture		2	3	4	5
257.	Uvijek govorim istinu		2	3	4	5

TVRDNJE		ODGOVORI				
258.	Vjerujem da su neki ljudi rođeni pod nesretnom zvijezdom		2	3	4	5
259.	Ako greškom dobijem višak kusura, vraćam dobiveni višak		2	3	4	5
260.	Mnogo pričam		2	3	4	5
261.	Spreman/na sam da rizikujem		2	3	4	5
262.	Trudim se da poštujem pravila		2	3	4	5
263.	Vjerujem da bismo trebali biti veoma strogi prema kriminalu		2	3	4	5
264.	Osjećam se ugodno u svojoj koži		2	3	4	5
265.	Danju rijetko odlutam u mislima		2	3	4	5
266.	Nikada ne bih uzeo/la stvari koje nisu moje		2	3	4	5
267.	Svoje stvari ostavljam gdje stignem		2	3	4	5
268.	Pretvaram se da brinem o drugima		2	3	4	5
269.	Uvijek znam zašto radim neke stvari		2	3	4	5
270.	Uradim onoliko posla koliko je minimalno potrebno da se prihvati		2	3	4	5
271.	Ponekad mi je teško donijeti odluku		2	3	4	5
272.	Imam loše mišljenje o sebi		2	3	4	5
273.	Volim da radim stvari sam/a		2	3	4	5
274.	Volim da budem drugima na usluzi		2	3	4	5
275.	Postavljam visoke standarde sebi i drugima		2	3	4	5
276.	Vjerujem da nema opravdanja za laganje		2	3	4	5
277.	Uživam da postupam impulsivno		2	3	4	5
278.	Ponekad koristim "ružne" riječi, psovke i slično		2	3	4	5
279.	Pokušavam da se sagledam objektivno		2	3	4	5
280.	Koristim druge za postizanje vlastitih ciljeva		2	3	4	5
281.	Brine me šta drugi misle o meni		2	3	4	5
282.	Nikada ne bih preduzeo/la visoko rizičnu investiciju		2	3	4	5
283.	Ponekad sam morao/la da slažem		2	3	4	5
284.	Izbjegavam opasne situacije		2	3	4	5
285.	Najbolje radim kad radim sam/a		2	3	4	5
286.	Vjerujem da nas ljudska priroda spaja zarad zajedničkih ciljeva		2	3	4	5
287.	Želim da izgradim pozitivan ugled kod drugih		2	3	4	5
288.	Potpuno se unesem u posao		2	3	4	5
289.	Moja fizička pojava je privlačna		2	3	4	5
290.	Ponekad se osvetim drugima		2	3	4	5
291.	Uživam da budem dio grupe		2	3	4	5
292.	Ne volim da se gledam u ogledalu		2	3	4	5
293.	Potrebno mi je potvrđivanje od strane drugih		2	3	4	5
294.	Lahko me je povrijediti		2	3	4	5
295.	Ponekad se dodvoravam kako bih postigao/la cilj		2	3	4	5
296.	Uvijek sam zauzet/a		2	3	4	5
297.	Ponekad opstruišem tuđe planove		2	3	4	5
298.	Imam prirodni talenat da utičem na druge		2	3	4	5
299.	Ponekad varam kako bih postigao/la cilj		2	3	4	5
300.	Nisam siguran/na u svoje sposobnosti da radim posao kako treba		2	3	4	5
301.	Lahko me je uvrijediti		2	3	4	5
302.	Uočavam potrebe drugih		2	3	4	5
303.	Ne brinem o stvarima koje su se već desile		2	3	4	5
304.	Predstavljam se na način koji će impresionirati druge		2	3	4	5
305.	Imam teškoće da osiguram zajednički rad drugih		2	3	4	5
306.	Stalno razmišljam o sebi		2	3	4	5
307.	Mogu raditi mnogo stvari u isto vrijeme		2	3	4	5
308.	Ne pokušavam da shvatim sam/a sebe		2	3	4	5
309.	Ako dobijem priliku, pravim se važan/na		2	3	4	5
310.	Ne razmišljam o posljedicama urađenog		2	3	4	5
311.	Ponekad ukradem nešto		2	3	4	5
312.	Na druge gledam "s visoka"		2	3	4	5
313.	Puštam stvari da idu svojim tempom		2	3	4	5

	T V R D N J E	O D G O V O R I				
314. Volim urednost			2	3	4	5
315. Stalno preispitujem koliko sam sposobna da dobro obavim neki posao			2	3	4	5
316. Smatram da je važno udovoljiti moćnim i uticajnim ljudima			2	3	4	5
317. Ponekad radim suprotno od onoga što se očekuje			2	3	4	5
318. Uglavnom glasam za liberalne političke kandidate/kinje			2	3	4	5
319. Posvećujem malo vremena i pažnje svom radu			2	3	4	5
320. Idem "ravno" prema cilju			2	3	4	5

RAZVOJNI PRIORITETI

P1. Molimo da u prazne rubrike unesete pet vlastitih prioriteta, tako što ćete početi s navođenjem prioriteta kojem pridajete najveći značaj (1). Kod navođenja vlastitih prioriteta, možete uzeti u obzir prioritete koje je odabrala Vaša politička stranka i koji se nalaze na ovoj kartici bez nekog posebnog redoslijeda u smislu prioritizacije. Drugim riječima, kod navođenja vlastitih prioriteta, možete, ali ne morate, navesti isključivo prioritete Vaše stranke, koji su ovdje navedeni samo kao referenca.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

| Prioritet stranke

| Prioritet stranke

| Prioritet stranke

| Prioritet stranke

| Prioritet stranke

[u tabeli navesti prioritete općinskog/gradskog ogranka stranke slučajno odabranim redoslijedom]

P2. Molimo da odredite važnost pojedinih vladinih funkcija za razvoj vaše općine/grada u predstojećem periodu. Za ocjenu koristite skalu od 1 (pridavanje najmanjeg značaja) do 10 (pridavanje najvećega značaja).

	1 - 10
a. Obrana (uključujući i civilnu zaštitu)	
b. Javni red i sigurnost (pravosuđe; policija; vatrogasne usluge)	
c. Ekonomski poslovi (poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; energija i gorivo; rudarstvo, proizvodnja i građevinarstvo; transport, infrastruktura i komunikacije; te ostale industrije i ostali ekonomski poslovi)	
d. Zaštita životne sredine (upravljanje vodama; upravljanje otpadnim vodama; zagađenje zraka; zaštita biološke raznolikosti)	
e. Stambeni i zajednički poslovi (uključujući i urbanističko planiranje, snabdijevanje vodom, ulična rasvjeta)	
f. Zdravstvo	
g. Rekreacija, kultura i religija (rekreacija i sport; kultura; usluge emitovanja i publikovanja; religija)	
h. Obrazovanje	

i. Socijalna zaštita (invalidi i ostale osobe nesposobne za rad, starije osobe - penzioneri/penzionerke; bivši borci; porodice umrlih/poginulih; porodice s djecom; nezaposleni/nezaposlene; socijalno stanovanje)	
j. Opće javne usluge koje ne mogu klasificirane pod gore navedene funkcije (uključujući opštu administraciju; operativne poslove, podršku radu i rad izvršnih i zakonodavnih tijela; te opšte finansijske, fiskalne, i vanjske poslove vladinog sektora)	

POLITIČKI STAVOVI

Zainteresiranost za politiku

P3. Kako biste ocijenili svoju zainteresiranost za politiku? Jeste li

- 1 Vrlo zainteresirani
- 2 Prilično zainteresirani
- 3 Jedva zainteresirani
- 4 Nezainteresirani
- 7 **(Ne čitati!)** Ne znam
- 8 **(Ne čitati!)** Odbija odgovoriti

Povjerenje u političke stranke

P4. U kojoj mjeri se slažete ili ne slažete s dole navedenim izjavama:

	Uopšte se ne slažem	Ne slažem se	Slažem se	U potpunosti se slažem
a. Općenito gledajući, može se vjerovati da političke stranke u BiH rade ono što je ispravno.	☐	☐	☐	☐
b. Kandidati/kandidatkinje trebaju slijediti razvojne prioritete političke stranke čiji su kandidat/kandidatkinja, a ne svoje vlastite.	☐	☐	☐	☐

Politička efikasnost

P5. U kojoj mjeri se slažete ili ne slažete s dole navedenim izjavama:

	Uopšte se ne slažem	Ne slažem se	Slažem se	U potpunosti se slažem
a. Ljudi poput mene nemaju nikakvog utjecaja na razvojne prioritete političke stranke čiji sam kandidat/kandidatkinja.	☐	☐	☐	☐

Stav o LGBT

P6. Da li mislite da bi homoseksualni parovi trebali imati pravo da:

	Da	Ne
a. Zasnuju bračnu zajednicu	☐	☐
b. Žive u vanbračnoj zajednici, ali da su im prava izjednačena s pravima bračnih partnera	☐	☐
c. Usvoje dijete	☐	☐
d. Međusobno nasljeđuju imovinu na isti način na koji je to omogućeno bračnim partnerima	☐	☐

POLITIČKA PARTICIPACIJA

P7. U posljednjih 12 mjeseci da li ste ikada:

	Da	Ne
a. Potpisali peticiju	☐	☐
b. Učestvovali u protestima ili demonstracijama	☐	☐
c. Donirali vlastiti novac u humanitarne svrhe	☐	☐
d. Donirali vlastiti novac za političku kampanju ili političku svrhu	☐	☐
e. Volontirali za organizaciju ili zajednicu ili neformalnu grupu	☐	☐
f. Prisustvovali sastanku u lokalnoj zajednici vezanom za problematiku zajednice	☐	☐
g. Napisali i poslali dopis medijima	☐	☐

P8. Navedite jeste li tokom posljednjih 12 mjeseci učinili nešto od dole navedenog?

	Da	Ne
a. Stupio/la u kontakt s političarem/kom iz predsjedništva ili glavnog odbora vaše stranke	☐	☐
b. Stupio/la u kontakt s nekim državnim ili općinskim funkcionerom	☐	☐
c. Učestvovao/la kao volonter/ka u političkoj stranci ili aktivističkoj grupi?	☐	☐
d. Učestvovao/la kao volonter/ka u organizaciji civilnog društva	☐	☐
e. Bojkotovao/la određene proizvode (npr. "KUPUJMO DOMAĆE")	☐	☐
f. Učestvovao/la kao volonter/ka u monitoringu/posmatranju izbora	☐	☐
g. U društvenim medijima objavio/la poruku sa političkim sadržajem	☐	☐

P9. Koje od dole navedenog najbolje opisuje Vaš status u vezi s Vašom političkom strankom? Možete odabrati više odgovora:

- a. Zvanično nisam član/ica stranke
- b. Zvanično sam član/ica stranke

- c. Zvanično sam član/ica opštinskog odbora
- d. Zvanično sam član/ica kantonalnog odbora [samo u FBiH]
- e. Zvanično sam član/ica glavnog odbora stranke
- f. Zaposlen/a sam u stranci
- g. Imenovan/a sam u organ javne uprave kao predstavnik/ca moje političke stranke
- h. Imenovan/a sam u javno preduzeće kao predstavnik/ca moje političke stranke
- i. Imenovan/a sam u javnu ustanovu kao predstavnik/ca moje političke stranke
- j. Nešto drugo. Molimo da navedete: _____

P10. Ako ste zvanično član/ica stranke čiji ste kandidat/kandidatkinja na izborima, molimo da odgovorite kada ste pristupili ovoj stranci, tačnije koje godine?

_____ godine

P11. Da li ste tokom perioda 2012 – 2016. bili član/ica opštinskog vijeća/skupštine opštine?

- 1. Da
- 2. Ne

P12. Ukupno (u godinama, bez navođenja mjeseci), koliko dugo ste općenito govoreći u svom životnom vijeku, proveli kao član/ica opštinskog vijeća/skupštine opštine?

_____ godina

P13. Koliko često učestvujete u obrazovnim programima političke stranke?

- 1. Uvijek
- 2. Često
- 3. Ponekad
- 4. Rijetko
- 5. Nikad
- 6. Ne znam/Bez odgovora (**Ne čitati!**)

P14. Tokom svoje političke karijere, u koliko stranaka ukupno ste bili član/ica?

- a. 0
- b. 1
- c. 2
- d. 3 ili više

P15. Ukoliko ste na prethodno pitanje odgovorili da ste bili član/ica više od jedne stranke, molimo da navedete puna imena stranaka, uključujući i ime stranke čiji ste sada član/ica:

SOCIO-EKONOMSKI POLOŽAJ

P16. Kojeg ste spola?

Muški

Ženski

Nešto drugo

P17. Koliko imate godina?

P18. Broj članova domaćinstva uključujući i Vas?

P19. Broj lica u Vašem domaćinstvu koje izdržavate?

P20. Najviši nivo dostignutog obrazovanja

- a. Osnovna škola i manje
- b. Srednja škola i manje
- c. VŠS, BA, VSS
- d. Master i više

P21. Vaš trenutni status u zaposlenosti?

- a. Zaposlen/a – puno radno vrijeme
- b. Zaposlen/a – nepuno radno vrijeme ili povremeno
- d. Nezaposlen/a – ranije zaposlen/a (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P26*)
- e. Nezaposlen/a – u potrazi sa prvim zaposlenjem (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P26*)
- f. Osoba koja obavlja kućne poslove, brine o djeci ili drugim osobama (domaćin/domaćica) (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P26*)
- g. Student/ica ili učenik/ca srednje škole (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P26*)
- h. Nije radno sposoban/na (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P26*)
- i. Penzioner (starosna i prijevremena penzija) (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P26*)
- j. Nešto drugo (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P26*)

P22. Gdje ste zaposleni:

- a. Privatno preduzeće
- b. Javno preduzeće
- c. Javna uprava
- c. Javna ustanova
- d. Organizacija civilnog društva
- e. Drugo, šta? _____

P23. Detalji o Vašem zaposlenju

- a. Radim za poslodavca
- b. Samozaposlen/a (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P25*)
- c. Samozaposlen/a koji/a zapošljava druge (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P25*)

P24. Vrsta ugovora o radu?

- a. Rad na određeno vrijeme
- b. Rad na neodređeno vrijeme

P25. Koje je Vaše trenutno zanimanje?

- a. Funkcioner i članovi zakonodavnih tijela, funkcioneri državnih tijela, direktori
- b. Stručnjaci i naučnici
- c. Tehničari i druga stručna zanimanja
- d. Uredski i šalterski službenici
- e. Uslužna i trgovačka zanimanja
- f. Poljoprivredni, lovno-uzgojni, šumski i ribarski radnici
- g. Zanimanja za neindustrijski način proizvodnje
- h. Rukovaoci mašinama, vozilima i sastavljači proizvoda
- i. Jednostavna zanimanja
- j. Vojna zanimanja
- k. Ne znam u koju od ovih kategorija moje zanimanje pripada 99 [U tom slučaju ukratko opišite zanimanje]:

P26. Bračni status?

- a. Živim sam/a/ nisam u braku (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P28*)
- b. U građanskom braku
- c. Vanbračna zajednica
- d. Razveden/a ili rastavljen/a (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P28*)
- e. Udovac/udovica (*Ako je ovo Vaš odgovor, idite na pitanje P28*)

P27. Trenutni status u zaposlenosti Vašeg bračnog partnera/ice?

- a. Zaposlen/a – puno radno vrijeme
- b. Zaposlen/a – nepuno radno vrijeme ili povremeno
- c. Nezaposlen/a – ranije zaposlen/a
- d. Nezaposlen/a – u potrazi sa prvim zaposlenjem
- e. Osoba koja obavlja kućne poslove, brine o djeci ili drugim osobama (domaćica)
- f. Student/ica ili učenik/ca srednje škole
- g. Nije radno sposoban/na
- h. Penzioner (starosna i prijevremena penzija)
- i. Nešto drugo _____

P28. Tokom protekle godine, osim u posebnim prilikama, kao što su vjenčanja i sahrane, koliko često ste prisustvovali vjerskim obredima?

- a. Svakodnevno
- b. Više od jednom sedmično
- c. Jednom sedmično
- d. Barem jednom mjesečno
- e. Samo tokom vjerskih praznika
- f. Rijetko
- g. Nikad
- h. **(Ne čitati!)** Ne znam

P29. Tokom Vašeg prosječnog radnog dana, koliko vremena provodite u obavljanju neplaćenih poslova u Vašem domaćinstvu?

Sati po danu: _____

P30. Pripadate li nekoj od ovih grupa: lezbijka, gej osoba, biseksualna osoba, transrodna osoba ili interseksualna osoba?

- 1. Da
- 2. Ne
- 3. **(Ne čitati!)** Ne znam/Bez odgovora

PRILOG C. POSTIZBORNI UPITNIK ZA OSOBE SA PRAVOM GLASA

CLASP pitanja

TVRDNJE		ODGOVORI				
1.	U stanju sam da uspješno saradujem s drugima		2	3	4	5
2.	Ne pretvaram se da sam više od onog što ustvari jesam		2	3	4	5
3.	Trudim se da ispunim svoje obaveze		2	3	4	5
4.	Zaista se divim pametnim obmanama i prevarama		2	3	4	5
5.	Često imam dobra rješenja		2	3	4	5
6.	Znam kako da primijenim svoje znanje		2	3	4	5
7.	Mislim da nije važno družiti se s drugima		2	3	4	5
8.	Nikad ne bih uzeo/la stvari koje mi ne pripadaju		2	3	4	5
9.	Znam da nisam "posebna" osoba		2	3	4	5
10.	Dobar/ra sam u improvizovanim govorima		2	3	4	5
11.	Osjećam obavezu da poštujem odluke koje donese tim		2	3	4	5
12.	Ponosan/na sam na to što ne preuveličavam ko sam ili šta sam		2	3	4	5
13.	Ne bih žalio/la zbog svog ponašanja kada bih iskoristio/la nekog za postignuće višeg cilja		2	3	4	5
14.	Obraćam pažnju na detalje		2	3	4	5
15.	Osjećam se slomljeno ako ne uspijem		2	3	4	5
16.	Motivšem sam/a sebe da uspijem		2	3	4	5
17.	Podržavam članove svog tima ili grupe		2	3	4	5
18.	Dugo bi me pratio loš osjećaj ako bih nešto ukrao/la od nekoga		2	3	4	5
19.	Vjerujem da je iskrenost osnova povjerenja		2	3	4	5
20.	Ponekad prevarim ljude koji mi vjeruju		2	3	4	5
21.	Djelujem u skladu sa svojom savješću		2	3	4	5
22.	Različito se ponašam u različitim situacijama		2	3	4	5
23.	Donosim dobro promišljene odluke		2	3	4	5
24.	Drugi mogu očekivati da ću ispuniti svoja obećanja		2	3	4	5
25.	Uzimam interese drugih u obzir prilikom donošenja odluka		2	3	4	5
26.	Uradim onoliko posla koliko je potrebno, ni manje ni više		2	3	4	5
27.	Prestajem s radom kad posao postane prezahtjevan		2	3	4	5
28.	Veoma brzo izgubim interes za poslove koje započnem		2	3	4	5
29.	Vršim pritisak na druge da izvrše preuzete poslove		2	3	4	5
30.	Želim da kontrolišem razgovore u kojima učestvujem		2	3	4	5
31.	Trudim se da uradim više od drugih		2	3	4	5
32.	Ponekad lažem da bih se izvukao/la iz nevolje		2	3	4	5
33.	Zahtijevam objašnjenja od drugih		2	3	4	5
34.	Odmah prijanjam na posao		2	3	4	5
35.	Razmišljam unaprijed o mogućim scenarijima		2	3	4	5
36.	Imam jaku ličnost		2	3	4	5
37.	Imam malo toga za reći		2	3	4	5
38.	Držim se svojih vrijednosti		2	3	4	5
39.	Veoma sam odana osoba		2	3	4	5
40.	Javno preispitujem gledišta drugih ljudi		2	3	4	5
41.	Osjećam se opušteno s drugim ljudima		2	3	4	5
42.	Govorim drugima ono što žele da čuju kako bi uradili ono što ja želim da urade		2	3	4	5
43.	Imam liderske vještine		2	3	4	5
44.	Volim da radim stvari sam/a		2	3	4	5
45.	Volim da budem drugima na usluzi		2	3	4	5
46.	Postavljam visoke standarde sebi i drugima		2	3	4	5
47.	Nisam siguran/na u svoje sposobnosti da radim posao kako treba		2	3	4	5

TVRDNJE		ODGOVORI				
48.	Uočavam potrebe drugih	1	2	3	4	5
49.	Predstavljam se na način koji će impresionirati druge	1	2	3	4	5
50.	Smatram da je važno udovoljiti moćnim i uticajnim ljudima	1	2	3	4	5

POLITIČKI STAVOVI

P1. Jeste li glasali na lokalnim izborima 2016. godine za načelnike/ce općina i gradonačelnike/ce, te općinska/gradska vijeća ili skupštine?

1. Da (*Idi na PITANJA ZA GLASAČE*)
2. Ne (*Idi na PITANJA ZA NEGLASAČE*)
3. **(Ne čitati!)** Ne znam/Odbija odgovoriti (*Idi na P3b u PITANJIMA ZA NEGLASAČE*)

PITANJA ZA GLASAČE/GLASAČICE

P3a. Da li ste glasali za **bar** jednu kandidatkinju na lokalnim izborima 2016.?

1. Da
2. Ne (*Idi na pitanje P5a*)
3. Glasao/la sam samo za stranku, ne i za pojedinačne kandidate/kandidatkinje (*Idi na PITANJA ZA SVE*)
3. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti (*Idi na PITANJA ZA SVE*)

P4a. Zašto ste glasali za kandidatkinju? (Nakon ovog pitanja pređi na PITANJA ZA SVE)

(ODABRATI SVE ODGOVORE KOJI VAŽE I RANGIRATI IH OD NAJBITNIJEG DO NAJMANJE BITNOG)

1. Zbog njenog fizičkog izgleda
2. Zbog njenog nivoa obrazovanja i procijenjenih sposobnosti
3. Zbog vjerovanja da će ispuniti data obećanja
4. Zbog njenog ličnog programa/prioriteta i poznavanja problema u lokalnoj zajednici
5. Zbog njenih prethodnih rezultata i iskustva u politici
6. Zbog političke stranke kojoj pripada te programa i kadra te stranke
7. Zbog činjenice da je politička stranka kojoj pripada bila na vlasti u prethodnom krugu izbora
8. Zbog njenog čestog pojavljivanja u medijima
9. Zbog njene dobre komunikacije sa građanima
10. Zbog našeg ličnog poznanstva
11. Jer ženama treba dati više prostora u politici
12. Izabrao/la sam njeno ime slučajno / Izabrao/la bih njeno ime slučajno
13. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti

P5a. Zašto niste dali svoj glas nijednoj kandidatkinji? (*Pređi na PITANJA ZA SVE*)

1. U suštini, žene nisu dobre u politici i samo se muškarci trebaju baviti politikom.
2. Jer je na listi bilo stručnijih i kompetentnijih kandidata kojima sam dao/la glas
3. Jer ne smatram njen program/prioritete kao najvažnije u mojoj općini/opštini

4. Jer mi je njeno ime nepoznato i ne znam ništa o njoj
5. Drugo. Navedi!

P2a. Za koju stranku ste glasali na lokalnim izborima 2016. godine?

1. DNS
2. Demokratska fronta
3. Građanski savez
4. HDZ BiH
5. HDZ-1990
6. HSP BiH
7. HSS-NHI
8. Naša stranka
9. NDP
10. PDP
11. SBB BiH
12. SDA
13. SDP
14. SDS
15. SNSD
16. Stranka za Bosnu i Hercegovinu
17. Neka druga
18. **(Ne čitati!)** Odbija odgovoriti

PITANJA ZA NEGLASAČE/NEGLASAČICE

P2b. Koji je glavni razlog zbog čega niste glasali na lokalnim izborima 2016. godine?)

1. Nema razlike između kandidata/kandidatkinja/stranaka
2. Vjerujem da ne mogu ništa promijeniti svojim glasom
3. Vjerujem da se glasovima manipulira
4. Planirao/la sam glasati, ali nisam otišao/la na biračko mjesto/Nisam imao/la vremena
5. Iz nekog drugog razloga. Navedi kojeg: _____
6. **(Ne čitati!)** Odbija odgovoriti

P3b. Hipotetički govoreći, da ste izašli na lokalne izbore 2016., da li biste dali svoj glas **bar jednoj kandidatkinji?**

1. Da
2. Ne (*Idi na pitanje P5b*)
3. Glasao/la bih samo za stranku, ne i za pojedinačne kandidate/kandidatkinje (*Idi na PITANJA ZA SVE*)
3. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti (*Idi na PITANJA ZA SVE*)

P4b. Ukoliko biste glasali za kandidatkinju, zašto biste to uradili?

(ODABRATI SVE ODGOVORE KOJI VAŽE I RANGIRATI IH OD NAJBITNIJEG DO NAJMANJE BITNOG)

1. Zbog njenog fizičkog izgleda
2. Zbog njenog nivoa obrazovanja i procijenjenih sposobnosti
3. Zbog vjerovanja da će ispuniti data obećanja
4. Zbog njenog ličnog programa/prioriteta i poznavanja problema u lokalnoj zajednici
5. Zbog njenih prethodnih rezultata i iskustva u politici
6. Zbog političke stranke kojoj pripada te programa i kadra te stranke
7. Zbog činjenice da je politička stranka kojoj pripada bila na vlasti u prethodnom krugu izbora
8. Zbog njenog čestog pojavljivanja u medijima
9. Zbog njene dobre komunikacije sa građanima
10. Zbog našeg ličnog poznanstva
11. Jer ženama treba dati više prostora u politici
12. Izabrao/la sam njeno ime slučajno / Izabrao/la bih njeno ime slučajno
13. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti

P5b. Da ste glasali na lokalnim izborima 2016., zbog čega ne biste svoj glas dali nijednoj kandidatkinji?

1. U suštini, žene nisu dobre u politici i samo se muškarci trebaju baviti politikom.
2. Jer je na listi bilo stručnijih i kompetentnijih kandidata kojima sam dao/la glas
3. Jer ne smatram njen program/prioritete kao najvažnije u mojoj općini/opštini
4. Jer mi je njeno ime nepoznato i ne znam ništa o njoj
5. Drugo. Navedi!

PITANJA ZA SVE

P6. Kako biste ocijenili svoju zainteresiranost za politiku? Jeste li:

1. Vrlo zainteresirani
2. Prilično zainteresirani
3. Malo zainteresirani
4. Nezainteresirani
5. **(Ne čitati!)** Ne znam/Odbija odgovoriti

P7. Bez obzira na to da li ste glasali ili ne, odluku o tome kome ćete dati svoj glas donosite na osnovu (ODABRATI SVE ODGOVORE KOJI VAŽE I RANGIRATI IH OD NAJBITNIJEG DO NAJMANJE BITNOG):

1. Fizičkog izgleda kandidata/kandidatkinje
2. Nivoa obrazovanja i procijenjenih sposobnosti kandidata/kandidatkinje
3. Vjerovanja da će kandidat/kandidatkinja ispuniti data obećanja
4. Ličnog programa/prioriteta kandidata/kandidatkinje i poznavanja problema u lokalnoj zajednici
5. Prethodnih rezultata i iskustva kandidata/kandidatkinje u politici

6. Političke stranke kojoj kandidat/kandidatkinja pripada te programa i kadra te stranke
7. Činjenice da je politička stranka kojoj kandidat/kandidatkinja pripada bila na vlasti u prethodnom krugu izbora
8. Upoznatosti s kandidatom/kandidatkinjom kroz njegovo/njeno pojavljivanje u medijima
9. Dobre komunikacije kandidata/kandidatkinje sa građanima i građankama
10. Ličnog poznanstva s kandidatom/kandidatkinjom
11. Spola kandidata
12. **(Ne čitati!)** Odbija odgovoriti

P8. U kojoj mjeri se slažete ili ne slažete s dole navedenim izjavama:

	Uopšte se ne slažem	Ne slažem se	Slažem se	U potpunosti se slažem	(Ne čitati!) Ne zna/Odbija odgovoriti
a. Općenito gledajući, može se vjerovati da političke stranke u BiH rade ono što je ispravno.	☐	☐	☐	☐	☐
b. Kandidati/kandidatkinje trebaju slijediti razvojne prioritete političke stranke čiji su kandidat/kandidatkinja, a ne svoje vlastite.	☐	☐	☐	☐	☐
c. Ljudi poput mene nemaju nikakvog uticaja na razvojne prioritete općine/opštine u kojoj živim.	☐	☐	☐	☐	☐

P9. Da li mislite da političke stranke rade za svoj interes ili rade za interes stanovništva, javnosti?
PROČITATI PONUĐENE ODGOVORE! ZABILJEŽITI SAMO JEDAN ODGOVOR!

1. Isključivo rade za svoj interes
2. Donekle rade za svoj interes
3. Podjednako rade za svoj i za interes stanovništva
4. Donekle rade za interes stanovništva
5. Isključivo rade za interes stanovništva
6. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti

RAZVOJNI PRIORITETI

PI0. Na listi oblasti koja se nalazi ispod, odaberite 5 onih koje smatrate trenutno najvažnijim za razvoj Vaše općine/grada i rangirajte ih od 1 (najveći prioritet) do 5 (najmanji prioritet).

	1 - 5
a. Poboljšanje poslovnog okruženja u cilju stvaranja novih radnih mjesta	
b. Obrazovanje	
c. Turizam	
d. Javni red i sigurnost (pravosuđe; policija; vatrogasne usluge)	
e. Stambeni i ostali poslovi na razvoju zajednice (stambeni razvoj i urbanističko planiranje, vodosnabdijevanje, ulična rasvjeta, te ostali poslovi vezani za stanovanje i komunalne pogodosti)	

f. Energija	
g. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (uključujući poticaje), i ruralni razvoj	
h. Sport i rekreacija	
i. Transport (uključujući infrastrukturu) i komunikacije	
j. Religija i usluge u zajednici (uključujući i mlade)	
k. Opće javne usluge (uključujući opštu administraciju; operativne poslove, podršku radu i rad izvršnih i zakonodavnih tijela; te opšte finansijske, fiskalne, i vanjske poslove)	
l. Kultura	
m. Socijalna zaštita	
n. Zaštita životne okoline	
o. Rudarstvo, proizvodnja i građevinarstvo (uključujući poticaje)	
p. Zdravstvo	
r. Odbrana (uključujući i civilnu zaštitu)	

PII. Molimo da odredite važnost pojedinih vladinih funkcija koristeći skalu od 1 do 10, gdje 1 predstavlja najveći prioritet za bh. vlasti, a 10 najmanji prioritet.

	1 - 10
a. Odbrana (uključujući i civilnu zaštitu)	
b. Javni red i sigurnost (pravosuđe; policija; vatrogasne usluge)	
c. Ekonomski poslovi (poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo; energija i gorivo; rudarstvo, proizvodnja i građevinarstvo; transport, infrastruktura i komunikacije; te ostale industrije i ostali ekonomski poslovi)	
d. Zaštita životne sredine (upravljanje vodama; upravljanje otpadnim vodama; zagađenje zraka; zaštita biološke raznolikosti)	
e. Stambeni i ostali poslovi na razvoju zajednice (stambeni razvoj i urbanističko planiranje, vodosnabdijevanje, ulična rasvjeta, te ostali poslovi vezani za stanovanje i komunalne pogodnosti)	
f. Zdravstvo	
g. Rekreacija, kultura i religija (rekreacija i sport; kultura; usluge emitovanja i publikovanja; religija)	
h. Obrazovanje	
i. Socijalna zaštita (invalidi i ostale osobe nesposobne za rad, starije osobe - penzioneri/penzionerke; bivši borci; porodice umrlih/poginulih; porodice s djecom; nezaposleni/nezaposlene; socijalno stanovanje, ljudska prava)	
j. Opće javne usluge koje ne mogu klasificirane pod gore navedene funkcije (uključujući opštu administraciju; operativne poslove, podršku radu i rad izvršnih i zakonodavnih tijela; te opšte finansijske, fiskalne, i vanjske poslove vladinog sektora)	

STEREOTIPI U POLITICI

PI2. Generalno, muškarci su bolji politički lideri i treba ih birati prije nego žene

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Donekle se slažem

4. Niti se slažem niti se ne slažem
5. Donekle se ne slažem
6. Ne slažem se
7. Uopšte se ne slažem
8. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti

PI3. Muškarcima su bliskije javne, a ženama privatne aktivnosti

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Donekle se slažem
4. Niti se slažem niti se ne slažem
5. Donekle se ne slažem
6. Ne slažem se
7. Uopšte se ne slažem
8. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti

PI4. Potrebe porodice su važnije od ličnih ambicija žene

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Donekle se slažem
4. Niti se slažem niti se ne slažem
5. Donekle se ne slažem
6. Ne slažem se
7. Uopšte se ne slažem
8. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti

PI5. Prioriteti političara su ekonomska pitanja, infrastruktura i sigurnost/odbrana, dok su prioriteti političarki socijalna pitanja, obrazovanje i zdravlje

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Donekle se slažem
4. Niti se slažem niti se ne slažem
5. Donekle se ne slažem
6. Ne slažem se
7. Uopšte se ne slažem
8. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti

PI6. Muškarci su emotivno spremniji da se bave politikom u odnosu na žene

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se

3. Donekle se slažem
4. Niti se slažem niti se ne slažem
5. Donekle se ne slažem
6. Ne slažem se
7. Uopšte se ne slažem
8. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti

PI7. Generalno gledajući, političarke su liberalnije od političara

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Donekle se slažem
4. Niti se slažem niti se ne slažem
5. Donekle se ne slažem
6. Ne slažem se
7. Uopšte se ne slažem
8. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti

PI8. Generalno gledajući, političarke se zalažu za demokratiju više od političara

1. U potpunosti se slažem
2. Slažem se
3. Donekle se slažem
4. Niti se slažem niti se ne slažem
5. Donekle se ne slažem
6. Ne slažem se
7. Uopšte se ne slažem
8. **(Ne čitati!)** Ne zna/Odbija odgovoriti

PI9. Generalno gledajući, koju od navedenih riječi i fraza biste više povezali sa političarima a koju sa političarkama?

	Ž	M	(Ne čitati!) Odbija odgovoriti
1. Odlučan/na			
2. Zalaže se za ono u šta vjeruje			
3. Emotivno stabilan/na			
4. Čvrstog karaktera			
5. Suosjećajan/na			
6. Uspijeva uskladiti poslovne i porodične obaveze			
7. Spreman/na na kompromis			
8. Preuzima rizik			
9. Zloupotrebljava moć			

10. Pun/a je ideja			
11. Ispunjava obećanja			
12. Odgovoran/na			
13. Timski igrač			
14. Sposoban/na			
15. Moralan/na i ima visok integritet			
16. Pravičan/na			
17. Iskren/na			
18. Odvažan/na			
19. Prilagođava se mišljenju drugih			
20. Dominantan/na			
21. Marljiv/a			
22. Organiziran/na			

UČEŠĆE U POLITICI I GRAĐANSKIM AKTIVNOSTIMA

P20. U posljednjih 12 mjeseci da li ste ikada učestvovali u sljedećim političkim aktivnostima:

	Da	Ne
a. Potpisali peticiju	☐	☐
b. Učestvovali u protestima ili demonstracijama	☐	☐
c. Donirali vlastiti novac u humanitarne svrhe	☐	☐
d. Donirali vlastiti novac za političku kampanju ili političku svrhu	☐	☐
e. Volontirali za organizaciju ili zajednicu ili neformalnu grupu	☐	☐
f. Prisustvovali sastanku u lokalnoj zajednici vezanom za problematiku zajednice	☐	☐
g. Napisali i poslali dopis medijima	☐	☐

P21. U posljednjih 12 mjeseci da li ste ikada učestvovali u sljedećim građanskim aktivnostima:

	Da	Ne
a. Kontaktirali nekog političara	☐	☐
b. Kontaktirali vladinog ili dužnosnika lokalne samouprave	☐	☐
c. Radili bez naknade za političku stranku ili u nekoj akcionoj grupi	☐	☐
d. Volontirali u nekoj organizaciji civilnog društva	☐	☐
e. Bojkotovali određene proizvode (npr. KUPUJ DOMAĆE)	☐	☐
f. Bili član političke stranke/grupe	☐	☐
g. Volontirali pri monitoringu/promatranju izbora	☐	☐

h. Poslali poruku sa političkim sadržajem na društvenim mrežama

DRUŠTVENO-EKONOMSKA POZADINA

P22. Kojeg ste spola?

Muški

Ženski

Nešto drugo

P23. Koliko imate godina?

P24. Broj članova domaćinstva uključujući i Vas?

P25. Broj lica u Vašem domaćinstvu koje izdržavate?

P26. Bračni status?

- a. Živim sam/a/ nisam u braku
- b. U građanskom braku
- c. Vanbračna zajednica
- d. Razveden/a ili rastavljen/a
- e. Udovac/udovica

P27. Koji je najviši nivo obrazovanja koje posjedujete (navesti nivo obrazovanja koje ste u potpunosti kompletirali):

- a. Bez obrazovanja
- b. Završena osnovna škola
- c. Završena srednja škola
- d. Završen nivo visokog ili višeg obrazovanja (VŠS, BA, VSS)
- e. Završena magistratura ili više

P28. Tokom protekle godine, osim u posebnim prilikama, kao što su vjenčanja i sahrane, koliko često ste prisustvovali vjerskim obredima?

- a. Svakodnevno
- b. Više od jednom sedmično
- c. Jednom sedmično
- d. Barem jednom mjesečno
- e. Samo tokom vjerskih praznika

- f. Rijetko
- g. Nikad
- h. **(Ne čitati!)** Ne znam

P29. Tokom Vašeg prosječnog radnog dana, koliko vremena provodite u obavljanju neplaćenih poslova u Vašem domaćinstvu?

Sati po danu:

P30. Pripadate li nekoj od ovih grupa: lezbijka, gej osoba, biseksualna osoba, transrodna osoba ili interseksualna osoba?

- 1. Da
- 2. Ne
- 3. **(Ne čitati!)** Ne znam/Bez odgovora

Narednih nekoliko pitanja se odnose na Vaš radni status i finansijska sredstva kojima Vi i Vaše domaćinstvo raspolazete. Molimo Vas da odgovorite na ova pitanja uzimajući u obzir i zvanična primanja iz registrovanog rada i sva nezvanična primanja koja zarađujete svojim radom. Garantujemo Vam da su sve informacije koje nam date povjerljive i da se Vaše ime nigdje neće spominjati niti koristiti, pa Vas molimo da na ova pitanja odgovorite iskreno, jer nas interesuje kako građani BiH zaista žive, rade i finansiraju svoje potrebe.

P31. Koja od sljedećih opcija opisuje Vaš radni status u zadnjih mjesec dana, uključujući bilo koji rad za zaradu ili profit, bez obzira da li je zvanično registriran? **PROČITATI PONUĐENE ODGOVORE! ZABILJEŽITI SAMO JEDAN ODGOVOR!**

- a. Zaposlen/a na puno radno vrijeme
- b. Zaposlen/a na nepuno radno vrijeme
- c. Pripravnik/ca
- d. Volonter/ka
- e. Nezaposlen/a, sa povremenim poslovima, aktivno tražim posao
- f. Nezaposlen/a, aktivno tražim posao (*Idi na pitanje P37*)
- g. Nezaposlen/a, ne tražim posao (*Idi na pitanje P37*)
- h. Osoba koja obavlja neplaćene kućne i/ili poljoprivredne poslove, brine o djeci ili drugim osobama (domaćica), ne tražim posao (*Idi na pitanje P37*)
- i. Osoba sa invaliditetom, koji je glavni razlog zbog kojeg ne radim (*Idi na pitanje P37*)
- j. Učenik/ca; student/ca; na specijalizaciji (*Idi na pitanje P37*)
- k. Penzioner/ka (*Idi na pitanje P37*)
- l. Vojnik (*Idi na pitanje P37*)
- m. **(Ne čitati!)** Ne želi odgovoriti

P32. Da li radite za: **PROČITATI PONUĐENE ODGOVORE! ZABILJEŽITI SAMO JEDAN ODGOVOR!**

- a. Kompaniju iz privatnog sektora
- b. Kompaniju iz javnog sektora ili vladinu/javnu instituciju
- c. Zadrugu
- d. Organizaciju civilnog društva
- e. Drugo

f. **(Ne čitati!)** Ne želi odgovoriti

P33. Koji je Vaš status u zaposlenosti? PROČITATI PONUĐENE ODGOVORE! ZABILJEŽITI SAMO JEDAN ODGOVOR!

- a. Zaposlen/a u stranoj kompaniji/organizaciji
- b. Zaposlen/a u privatnoj bh. kompaniji
- c. Zaposlen/a u bh. javnoj kompaniji ili vladinoj/javnoj instituciji
- d. Zaposlen/a u organizaciji civilnog društva
- e. Vlasnik/ca ili suvlasnik/ca kompanije (samo-zaposlen/a)
- f. Poljoprivrednik/ca sa vlastitom farmom
- g. Drugo
- h. **(Ne čitati!)** Ne želi odgovoriti

P34. Da li imate ugovor o radu na neodređeno ili određeno vrijeme? PROČITATI PONUĐENE ODGOVORE! ZABILJEŽITI SAMO JEDAN ODGOVOR!

- a. Ugovor na neodređeno vrijeme
- b. Ugovor na određeno vrijeme
- c. Radim bez ugovora
- d. **(Ne čitati!)** Ne želi odgovoriti

P35. Koje je Vaše trenutno zanimanje? PROČITATI PONUĐENE ODGOVORE! ZABILJEŽITI SAMO JEDAN ODGOVOR!

- a. Zakonodavci/ke, dužnosnici/e i direktori/ce
- b. Znanstvenici/e, inženjeri/ke i stručnjaci/kinje
- c. Tehničari/rke i stručni saradnici/ce
- d. Administrativni službenici/ce
- e. Uslužna i trgovačka zanimanja
- f. Poljoprivrednici/ce, šumari/rke, ribari/rke, lovci/kinje
- g. Zanimanje u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji
- h. Rukovatelji/ice postrojenjima i strojevima, industrijski proizvođači/čice i sastavljači/ice proizvoda
- i. Jednostavna zanimanja
- j. Vojna zanimanja
- k. Nešto drugo?
- l. **(Ne čitati!)** Ne zna/Ne želi odgovoriti

P36. Koliko ste u KM zaradili u neto primanjima u prošlom mjesecu za svoj formalni i neformalni (registrovani i neregistrovani) rad?

P37. Koliki je mjesečni neto prihod svih članova Vašeg domaćinstva? ZABILJEŽITI SAMO JEDAN ODGOVOR!

- l. Nije bilo prihoda u proteklom mjesecu

2. Do 100 KM
3. 101 do 200 KM
4. 201 do 300 KM
5. 301 do 400 KM
6. 401 do 500 KM
7. 501 do 600 KM
8. 601 do 700 KM
9. 701 do 800 KM
10. 801 do 900 KM
11. 901 do 1000 KM
12. 1001 do 1100 KM
13. 1101 do 1200 KM
14. 1201 do 1300 KM
15. 1301 do 1500 KM
16. 1501 do 2000 KM
17. 2001 do 3000 KM
18. Više od 3000 KM
19. **(Ne čitati!)** Ne zna/ Ne želi odgovoriti 19

P38. Da li je vaše domaćinstvo pored neto prihoda dobivalo finansijsku pomoć od porodice ili prijatelja u inostranstvu (doznake)? ZABILJEŽITI SAMO JEDAN ODGOVOR!

1. Da
2. Ne
3. **(Ne čitati!)** Ne zna
4. **(Ne čitati!)** Odbija odgovoriti

**PROJEKAT PODRŠKE MONITORINGU
I EVALUACIJI (MEASURE-BiH)**

**Fra. Anđela Zvizdovića I
UNITIC Toranj B, sprat 2I
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
TELEFON: + (387) 033 941 676
contacts@measurebih.com
www.measurebih.com**